

MBUROJA

Numri 159
Janar 2023

ISSN 1857-7792

REVISTË E MINISTRISË SË MBROJTJES SË REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

URIME VITI I RI 2023

ARMATA E REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT

Intervistë me ministren e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska

Për vizitë te Batalioni i 4. Këmbësorik

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, në shoqërinë e shefit të Shtabit të Përgjithshëm, gjeneral-nënkolonelit Vasko Gjurchinovskit, vizituan pjesëtarët e Batalionit të 4. Këmbësorik të Brigadës së 1. Këmbësorike dhe Njësinë për Mbështetje Logjistike të vendosur në kazermën “Çede Filipovski-Dame” në Kërçovë. Ministrja Petrovska u informua rreth aktiviteteve të pjesëtarëve të Armatës në këtë kazermë si dhe për realizimin e suksesshëm të stërvitjes së terrenit e cila u mbajt në qershor, qëllimi i së cilës është

përgatitja e pjesëtarëve të Armatës për pjesëmarrje në grupin luftarak të Bashkimit Europian “HELBORC 32/1. Pjesëtarët e Batalionit të 4. Këmbësorik muajin e kaluar me sukses e përfunduan stërvitjen “Talos 2” në Greqi, ku dëshmuar se janë operativisht të përgatitur, në përputhje me standardet për pjesëmarrjen në stërvitjen “Immediate Response 23” në Krivollak, si dhe për misionin e kryesuar nga Bashkimi Europian që do të mbahet gjatë vitit 2023. Ministrja Petrovska theksoi se Ministria e Mbrojtjes mbetet e përkushtuar për përmirësimin e kushteve të punës dhe të

dhe te Njësia për Mbështetje Logjistike

standardit të pjesëtarëve të Armatës, fakt ky i cili mund të vërehet përmes ndryshimeve të fundit të Ligjit për Shërbim në Armatë, ligj përmes së cilit parashihen një numër i madh elementeve të përshtatshme për pjesëtarët e Armatës. Petrovska gjithashtu theksoi se procesi i modernizimit dhe pajisshmërisë zhvillohet sipas dinamikës së paraparë dhe se pjesëtarët e Armatës me vendin e tyre në shoqëri dhe me besimin të cilën e gëzojnë në mesin e qytetarëve e meritojnë këtë. Ministri gjithashtu uroi pjesëtarët e Armatës për kontributin e deritanishëm në kuadër të misioneve

paqësore ISAF, "Përkrahje e Vendosur", ALTEA, UNIFIL dhe KFOR, për kontributin e tyre të vazhdueshëm ndaj stabilitetit dhe sigurisë globale dhe rajonale. Për momentin, pjesëtarë të këtij batalioni, së bashku me pjesëtarë të Batalionit Artilerik, janë duke realizuar një trajnim përgatitor për rotacionin vijues në kuadër të misionit KFOR. Gjatë vizitës ministri Petrovska dhe shefi i SHP, Gjurginovski u shoqëruan edhe nga komandantët e Komandës për Operacione dhe të Brigadës së 1. Këmbësorike, gjeneral Besnik Emini dhe Sashko Lafçiski.

Botues
Ministria e Mbrojtjes
së Republikës së Maqedonisë së Veriut

Kryetar i këshillit botues
Mr. Ivan Atanasoski, kolonel

Anëtarë të këshillit botues:
Lidija Jançova-Hristova
Sonja Kramarska
Afërdita Volina
Toni Janevski, nënkolonel
Liljana Petreska, nënkolonele
Violeta Kostadinova, nënkolonele
Biljana Ivanova
Dr. Zhanet Ristoska

Kryeredaktore përgjegjëse
Dr. Zhanet Ristoska

Redaksia:
Umit Redzeqi
(redaktor i artit grafik dhe teknikës),
Kristina Ilievaska
(gazetare dhe fotografe),
Bujar Zylfiqari
(përkthimi dhe redaktimi në gjuhën shqipe)
Biljana Ivanova
(redaktor teknik i këtij numri)

Shtyp:
„Evropa 92“ – Koçan

MBUROJA
Është revistë e
Ministrit të Mbrojtjes së
Republikës së
Maqedonisë së Veriut

Botohet një herë në muaj
publikohet edhe në ueb
faqen e Ministrit të Mbrojtjes
<https://mod.gov.mk/mburoja>

8

Intervistë me ministren e
mbrojtjes Sllavjanka Petrovska

24

Kultura e sigurisë –
Termi, koncepti, standardi dhe politika

përmbajtja

MBUROJA ■ viti XV ■ numri 159 ■ janar 2023

Info Buxhet i cili mundëson zhvillimin e kapaciteteve kombëtare të mbrojtjes dhe fuqizimin e sigurisë kolektive	7
Misionet Kontributi i misioneve të NATO-s në Bullgari dhe Rumani	12
Perspektiva gjinore Tërhiqja e mjetit rajonal	14
NATO-aktivitete Simpoziumi i komandantëve të Forcave Ajrore (5)	16
Global Ngritja e terrorizmit kibernetik	18
Misionet Nën flamurin e OKB-së OKB-ja në Timorin Lindor (1999 - 2012), pjesa e dytë	21
Edukim Kultura e sigurisë – Termi, koncepti, standardi dhe politika	24

Armatim „Marauder Mark 2“ – automjeti blinduar nga Afrika e Jugut	36
Granatahedhësi „GL-06“ 40 mm	38
„Bell P-39 Aircobra“	42
Aeroditar Aeromitingje (2)	46
Muzetë ushtarakë Muzeu kanadez „Diefbunker“, mbetje e Luftës së Ftohtë	48
E paobligueshme „Përbindëshi me një sy“ që u zhyt dhe mbeti nën ujë 60 ditë	50
Piktorët dhe lufta Alphonse Marie Adolphe de Neuville Ilustrues i frëngjishtes Zhgënjimi, urrejtja dhe dëshira për hakmarrje	54
Film „Lavirinthi i Panit“	56

32

Koncept-tanksi i ri „kf-51 panter“

38

Granatahedhësi „GL-06“ 40 mm

Vazhdojmë me sukseset

Jemi në prag të Vitit të Ri 2023. Këtë vit do t'a fillojmë të kënaqur nga ajo që kemi arritur të bëjmë dhe të tregojmë gjatë vitit 2022. Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut edhe gjatë vitit të kaluar dëshmoi se është institucion në të cilën qytetarët kanë besimin më të madh, se pjesëtarët e Armatës janë gjithmonë të gatshëm të ballafaqohen me të gjitha sfidat brenda në suaza kombëtare, por edhe jashtë kufijve të vendit, si pjesëtarë të vendit anëtar të NATO-s. Në numrin e kaluar të revistës "Mburoja" bëmë një retrospektivë të shkurtër të të gjitha ngjarjeve më të rëndësishme të vitit të kaluar. Në këtë numër do të shkruajmë edhe për disa ngjarje dhe aktivitetet të rëndësishme që shënuan muajin e fundit të vitit që lamë pas.

Ashtu si secili vit tjetër, edhe kah fundi i vitit 2022, presidenti i Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe njëherit komandanti suprem i Forcave të Armatosura të Armatës, u informua rreth gjendjes dhe realizimit të planeve dhe detyrave të Armatës që kanë ndikim mbi gjendjen e gatishmërisë. Shefi i SHP, gjeneralnënkolonel Vasko Gjurçinovski dhe drejtori i Shtabit të Përgjithshëm, gjeneralmajor Zoran Mileski, para presidentit Pendarovski, ministres së mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, zëvendësministrit të mbrojtjes dhe gjeneralëve të Armatës, paraqitën gjendjen e Armatës, sipas fushave funksionale të cilat janë pjesë e gjendjes së gatishmërisë. Para krerëve ushtarak u prezantuan të arriturat dhe detyrat e realizuara nga ana e Armatës gjatë vitit 2022, si dhe detyrat kyçe për vitin vijues 2023, ku u përfshinë fushat: morali dhe menaxhimi personal, operacionet në vend dhe jashtë vendit, trajnimet dhe stërvitjet, mbështetja logjistike, planifikimi ushtarak dhe struktura e forcave, lidhjet dhe komunikimi, buxhetimi dhe bashkëpunimi ushtarako-civil. Përgjatë brifingut u tha se Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut gjatë vitit të kaluar me sukses i ka realizuar të gjitha detyrat e parapara dhe se gjendja e gatishmërisë është në nivelit ne duhur. Gatishmëria e komandave dhe e njësisve të Armatës u veçua me realizim me kohë të aktiviteteve me dinamikën e planifikuar në procesin e transformimit dhe me zbatimin e planit për modernizim, realizimin e trajnimeve sipas sfidave aktuale të sigurisë dhe standardeve të NATO-s, si dhe rritjen e pjesëmarrjes në kuadër të operacioneve jashtë vendit.

Në kuadër të brifingut para presidentit fjalë rasti pati edhe ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, e cila tha se zhvillimi i mbrojtjes shihet qartë përmes rritjes së buxhetit për mbrojtje gjatë viteve të fundit dhe se jemi të vendosur të arrijmë 2% e BPV-së në vitin 2024, jo për shkak Aleancës, por për shkak Armatës sonë, pjesëtarëve tanë, pajisjeve dhe standardit të tyre. Presidenti Pendarovski theksoi se edhe gjatë vitit 2022 pjesëtarët e Armatës e dëshmuuan profesionalizmin, përkushtimin dhe gatishmërinë e tyre. "Në vitin që shënuam 30 vjetorin e themelimit të saj, Armata edhe një herë e arsyejojë besimin e saj që ka në mesin e qytetarëve të Maqedonisë"- theksoi presidenti Pendarovski në fund të fjalës së tij.

Ndërsa ne, duke e uruar Vitin e Ri 2023, përmes shkrimeve në revistën tonë, dëshirojmë që edhe gjatë këtij viti të ju informojmë edhe për shumë suksese, projekte dhe aktivitetet të suksesshme, për pjesëmarrje në stërvitje ndërkombëtare dhe për shumë mirënjohje dhe shpërblime për arritjet dhe sukseset e Armatës, në vend dhe në kuadër të misioneve jashtë vendit.

Dr. Zhanet Ristoska

„Orce Nikolov“ 116
1000 Shkup

Telefon: 02 3128 276
www.mod.gov.mk

Qëndrimet e plasura nga ana e bashkëpunëtorve të jashtëm nuk përfaqsojnë politikën zyrtare dhe qëndrimet e Ministrisë së Mbrojtjes

TË NDERUAR PJESËTARË TË ARMATËS DHE TË PUNËSUAR NË MM,

Redaksia e revistës „Mburoja“ ju inkurajon të dërgoni shkrime rreth aktiviteteve më të rëndësishme në kuadër të njësisë suaj organizative. Shkrimet e juaja, informatat, apo reportazhet me fotografitë përkatëse, mund të na i dërgoni në adresat vijuese:

zanet.ristoska@mod.gov.mk, kristina.ilievska@mod.gov.mk, stit@mod.gov.mk

PARAQIT KORRUPSIONIN
0800 50030

Eurointegrimet janë fuqia shtytëse për Ballkanin Perëndimor

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, më 2 dhjetor në Kreds morri pjesë në mbledhjen e ministrave të Bashkëpunimit të Europës Qëndrore në Mbrojtje dhe të vendeve të Ballkanit Perëndimorë, në të cilën u bisedua rreth perspektivës europiane të vendeve të rajonit, procesi i cili është jashtëzakonisht i rëndësishëm, sidomos në realitetin e sotëm të sigurisë në kontinentin evropian. “Këto kohëra sfiduese paraqesin edhe një mundësi të veçantë për të gjithë ne që të fuqizojmë edhe më shumë bashkëpunimin në sferën e sigurisë dhe të intensifikojmë dialogun e ndërsjellë. Këto janë kohëra kur duhet të jemi sa më të përkushtuar ndaj një integrimi të shpejtë dhe

efikas të të gjithë vendeve të Ballkanit Perëndimorë”, tha ministrja. „Maqedonia e Veriut dëshmoi se në mënyrë aktive kontribuon ndaj zhvillimit të stabilitetit, marrëdhënieve të mira ndërfqinjësore dhe bashkëpunimit në EJK, duke e pasur parasysh kulturën tonë të dialogut si dhe aftësinë tonë për gjetjen e zgjidhjeve edhe për çështjet e vështira bilaterale. Vendimet që marrëm ishin të vështira, por ato dhanë shpresë për një rajon të tërë dhe dhanë shembull për atë se si mund të gjinden zgjidhje edhe për çështjet më të ndjeshme të Ballkanit”, tha Petrovska. Në kontekst të bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes së Europës Qëndrore, ministrja Petrovska tha se vendet anëtare janë jashtëzakonisht të rëndësishme në

mbështetjen e procesit bashkangjites, sidomos në krijimin e kapaciteteve për luftën kundër korrupsionit dhe krimin të organizuar, punës në përputhje me parimet të qeverisjes së mirë dhe funksionimit të shtetit të së drejtës.

Ministrja e mbrojtjes Petrovska në mbledhjen e ministrave të formatit Graz

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska, morri pjesë në mbledhjen që u mbajt më 1 dhjetor në Kreds të Austrisë në të cilën morrën pjesë ministrat e mbrojtjes së Austrisë dhe të pesë vendeve të Ballkanit – Maqedonisë së Veriut, Shqipërisë, Bosnje e Hercegovinës, Malit të Zi dhe Serbisë. “Përgjigja më e mirë ndaj realitetit të sotëm të sigurisë është krijimi i një rezistencë gjithëpërfshirëse shoqërore, përmes bashkëpunimit të fuqizuar, sidomos përmes nismave rajonale dhe ndërrajonale si që është formati i Grazit”, tha ministrja Petrovska. Ministrja porositi se agresioni rus ndaj Ukrainës, duke i përfshirë këtu edhe sulmet ndaj infrastrukturës

ukrainase, paraqesin mosrespektimin bazik të së drejtës ndërkombëtare dhe mosrespektimin e Kartës së Kombeve të Bashkuara. Maqedonia e Veriut, tha Petrovska, që nga momenti i parë e ka akuzuar këtë invazion dhe dha mbështetjen e plotë për Ukrainën dhe për popullin e saj. Ministrja u ndal edhe të disa module për zhvillimin e personelit kyç të organizuara në këtë format, si Kursin Rajonal për Leadership Strategjik, si dhe Kursin për Menaxhimin e Krizave Ushtarako-Civile, që paraqesin një mundësi të mirë që përfaqësuesit e këtyre vendeve të punojnë së bashku. Në kontekst të kërcënimeve në rritje, ministrja përmendi edhe luftën me dezinformatat dhe me kërcënimet kibernetike, ku njëherit

informoi edhe për realizimin e pilot kursit të parë për ballafaqimin me dezinformatat dhe krijimin e rezistencës në kuadër të Qendrës Partnere të NATO-s në Maqedoninë e Veriut, Qendrës Rajonale për Marrëdhënie me Publikun.

Debat publik për propozim ligjin e infrastrukturës kritike

Ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska më 21 dhjetor me anë të një fjalimi, hapi debatin publik për Propozim-Ligjin për infrastrukturën kritike qëllim i të cilit është ndërtimi i një strategjie efektive për mbrojtjen e infrastrukturës kritike si një prioritet i lartë kombëtarë. Në kuadër të ligjit janë të definuara infrastrukturat kritike europiane dhe kombëtare dhe vendoset një sistem kombëtarë i sigurisë përmes bërësve relevantë të sektorit të sigurisë. “Me këtë zgjidhje, eliminohet mundësia që të dëmtohen mjetet fizike dhe ato virtuale,

institucionet, kompanitë, rrjetet e rëndësishme të jashtëzakonshme, përmes të cilave realizohen funksionet vitale të shtetit. Me e rëndësishmja e këtij procesi të mbrojtjes së infrastrukturës kritike është ajo se vendoset një bazë e mirëfilltë për ndërtimin e rezistencës ndaj infrastrukturës kritike, por edhe ndaj shoqërisë në tërësi”, shtoi Petrovska. Në debatin publik që u mbajt në Klubin e Deputetëve, morrën pjesë edhe kryetari i komisionit të projektit MKD NATO 2030, prof. dr. Marjan Gjurovski, si dhe pjesëtarë tjerë të fushës akademike dhe disa ekspertë të kësaj fushe. Zgjidhja

e këtij propozim-ligji do t'i bëhet e ditur opinionit, dhe secila ide dhe koment do të jetë i mirëseardhur dhe në të mirë të përpilimit të këtij dokumenti.

Buxhet i cili mundëson zhvillimin e kapaciteteve kombëtare të mbrojtjes dhe fuqizimin e sigurisë kolektive

Kryeministri Dimitar Koveçevski dhe ministrja e mbrojtjes Sllavjanka Petrovska arsyetuan propozim-buxhetin e mbrojtjes për vitin 2023, i cili ka një rritje të vazhdueshme dhe mundëson zhvillimin e kapaciteteve të mbrojtjes, modernizimin, avancimin e standardit të pjesëtarëve të Armatës dhe fuqizimin e mbrojtjes dhe sigurisë kombëtare dhe kolektive. Kryeministri Kovaçevski theksoi se për vitin 2023 është paraparë buxhet për mbrojtje i cili do të kontribuojë në zhvillimin dhe modernizimin e mbrojtjes, në përputhje me standardet e një vendi anëtarë të NATO-s. “Zhvillimi në fushën e mbrojtjes do të kontribuojë për një siguri më bashkëkohore sa i përket kërcënimeve që vijnë nga sfidat gjeostrategjike dhe për të cilat kemi për obligim që qytetarët tanë t’i mbrojmë nga të njëjtat. Për një të tretën në tërësi buxhet më i lartë për mbrojtjen do të thotë investim në paqen dhe në stabilitetin e njerëzve, e kjo është një gjë shumë e çmuar”, tha Kovaçevski. “Buxheti për mbrojtjen është investim në vendin tonë, në qytetarët tanë dhe në sigurinë tonë të përbashkët”, tha ministrja e mbrojtjes Petrovska.

Buxheti i sivjemë për mbrojtje është 274 milion euro, që është 1,85% e PBV-së dhe është më shumë se buxheti i vitit 2022 për 24, 45 për qind. “Edhe sivjet dëshmojmë se i respektojmë standardet dhe obligimet të cilat i kemi pranuar si vend anëtar i NATO-s. Vazhdojmë me dinamikën e rritjes së buxhetit, ndërsa në vitin 2024 do t’a realizojmë atë që e morrëm për obligim, e ajo është që gjatë vitit të ardhshëm, ndarja e mjeteve për mbrojtjen të arrijë 2% e BPV-së. Kam kënaqësinë t’ju informoj se me buxhetin e propozuar për vitin 2023, për pajisje dhe modernizim kemi ndarë 33% të këtij buxheti, tha ministrja. Mjetet për pajisje dhe modernizim të Armatës janë rritur për 6 për qind, krahasur me këtë pjesë të buxhetit prej një viti më parë. Këtu bëjnë pjesë furnizimet me automjete të lehta blinduese JLTV dhe STRYKER, sistemi i mbrojtjes kundër ajrore, furnizim me pajisje informatike, pajisje për mbrojtje kibernetike si dhe mjete tjera, ndërsa fokusi kryesor është pajisshmëria dhe përmirësimi i kushteve të punës për grupin e lehtë të batalionit

këmbësorik, njësia jonë e NATO-s. Vazhdojmë me përmbushjen e nevojave aktuale logjistike të Armatës – furnizimin me çizme, uniforma, pajisje sportive, pajisje për apinizëm, mjete materiale, si dhe municion për trajnime dhe stërvitje. Në mbrojtje vazhdon edhe rikonstruimi i objekteve dhe infrastrukturës së Armatës, informoi ministrja, edhe atë me 10 milion euro më shumë se në vitin 2022. „Në buxhet janë paraparë 16 milion euro për rikonstruimin e objekteve dhe infrastrukturës në MM dhe në Armatë. Fokusin do t’a vendosim në zhvillimin e konceptit të EKO mbrojtjes, gjegjësisht do të vendosim standarde më të larta ekologjike në mbrojtje. Këtë do ta bëjmë përmes investimit në tranzicionin energjetik dhe në objektet

të këtilla në kazermat më të mëdha të vendit dhe në poligonin “Krivollak”. Janë paraparë mjete edhe për përmirësimin e standardit të pjesëtarëve të Armatës – rroga më të larta në përputhje me ndryshimet e Ligjit për Shërbim në Armatë, kompenzimi mujor i banimit i cili në mënyrë serioze mbulon buxhetin familjar të pjesëtarëve të Armatës, si dhe mundësia e marrjes paraprake të financave nga ana e pjesëtarëve të Armatës pas moshës 45 vjeçare në vlerë prej 20 deri në 25 mijë euro. Në buxhetin e vitit 2023 janë planifikuar edhe mjete për 300 ushtarë të rinj profesional, për 60 oficerë dhe për 120 nënoficerë. Gjatë vitit vijues planifikohet edhe pjesëmarrja në disa misione të NATO-s, Kombëve të Bashkuara, dhe Bashkimit European

moderne energjetike efikase. Qëllimi ynë kryesor është që të realizojmë ndryshimin e tërësishëm në mënyrën e ngrohjes së kazermave, dhe në vend të energjenseve ndotëse, të zëvendësojmë me energjense me më pak ndotje. Gasifikimi i kazermave do të kontribuojë drejt ruajtjes së ambientit jetësor”, tha Petrovska. Ministrja gjithashtu theksoi se gjatë vitit 2022 kanë përfunduar 15 projekte për rikonstruimin dhe për rinovimin e objekteve, ndërsa në vitin 2023, planifikohen edhe 28 projekte

edhe atë me gjithësej 226 pjesëtarë të Armatës, apo 111 pjesëtarë më shumë se sa në vitin 2022. Ministrja e mbrojtjes Petrovska, tha se Maqedonia e Veriut sot ka një armatë moderne në kuadër të NATO-s e cila mund t’u bëjë ballë të gjitha sfidave dhe në të cilën qytetarët mund të mbështeten dhe se investimi në njerëz, pajisje dhe në zhvillimin e shkathtësive, do të vazhdojë edhe më tutje.

Përgatiti: Kristina Ilievska

Intervistë me ministren e mbrojtjes Slavjanka Petrovska

Tashmë një vit jeni në krye të Ministrisë së Mbrojtjes. Cilat ishin sfidat e para me të cilat u ballafaquat pak pasi morrën derytën e ministres së mbrojtjes?

Së pari, dëshiroj t'i përhëndes lexuesit e revistës "Mburoja" e cila është dritarja jonë drejt qytetarëve që e ndjekin Armatën dhe mbrojtjen. Revista e Ministrisë së Mbrojtjes ka në të vërtetë vend qëndror në përpjekjet tona që t'a ofrojmë mbrojtjen deri te qytetarët dhe t'i informojmë ata për atë që ne e bëjmë për sigurinë e tyre, për sigurinë e familjeve të tyre, si dhe për sigurinë kolektive të një miliardë banorëve në kuadër të Aleancës. Unë e mora detyrën e ministres së mbrojtjes në një periudhë kur u ndryshuan me të madhe gjërat në arkitekturën e sigurisë në Europë, kur menduam se nuk ishte i mundur një konflikt luftarak në shekullin XXI në kontinentin e vjetër, por ja që fatkeqësisht,

situata u bë realitet. Maqedonia e Veriut, Ministria dhe unë si ministre e mbrojtjes, që nga momenti i parë ishim të qartë ndaj pozicionit tonë – se ajo ishte një agresion i paarsyeshëm ndaj një vendi të pavarur, ndaj njerëzve të pafajshëm që edhe sot e kësaj dite, në vigjile të festave të fundvitit vuajnë në të ftohtë dhe në errësirë, të frikësuar për jetën e tyre dhe për jetën e më të afërmëve të tyre. Që nga ajo kohë e deri më sot, Maqedonia e Veriut jo vetëm se ofroi mbështetje deklarative, por ndihmoi edhe me anë të ndihmës ushtarake dhe mjeteve humanitare, jo për qëllimin e zgjatjes së luftës, por me qëllim që të ndihmohet një vend i cili është nën një sulm brutal dhe të paprovokuar. Duhet të gjithë zëshëm të rreshtohemi dhe të themi "jo" – jo ndaj luftës së hapur, "jo" shkeljes së të gjitha të drejtave dhe rregullave të së drejtës ndërkombëtare, "jo" ndaj aksioneve të paplanifikuara

dhe të njëanshme nga të cilat pësojnë njerëz të pafajshëm. Kjo ishte sfida e parë dhe në aspak nuk u hamendëm në mbështetjen kundrejt sovranitetit dhe integritetit territorial të Ukrainës dhe të popullit ukrainas. Sfidat e dytë për ne ishte vlerësimi i Batalionit të Lehtë Këmbësorik gjatë vitit 2022, në përputhje me standardet e vlerësimit të njërive dhe komandave tokësore të Komandës së Bashkuar të Operacioneve në kuadër të NATO-s. Dëshirojmë të përcjellim një mesazh se jemi një anëtare përgjegjëse e Aleancës, e përgatitur që me pjesëtarët e Armatës të jemi të barabartë me aleatët, dhe në këtë qëllim patjetër se ia dolëm. Batalioni i Lehtë Këmbësorik ishte i vlerësuar si aftë ushtarakisht dhe në aspektin luftarak i denjë të realizojë misionet e tij sipas standardeve më të larta të NATO-s dhe për këtë jam jashtëzakonisht krenare duke i uruar pjesëtarët tanë të këtij batalioni dhe

pjesëtarët e Armatës. Paralelisht zhvillova bisedime me të gjitha 4 sindikatat në mbrojtje në mënyrë që të sjellim më shumë risi dhe përshtatshmëri në kuadër të Ligjit për Shërbim në Armatë dhe ia dolëm që të kemi një marrëveshje, Ligji, i cili për më se një vit ngeli peng i Kuvendit, tashmë i avancuar me sugjestionet nga ana e sindikatave, u miratua në kënaqësinë time dhe i njejt i përshëndet edhe nga ana e sindikatave.

Ashtu si që ndryshoi realiteti për Ukrainën, ndryshoi edhe realiteti për NATO-n si dhe për tërë kontinentin. Gjithnjë duke mos dalë nga sfidat me pandeminë, e gjithë bota hyri në një krizë të re, kësaj rrugë në një krizë energjetike, e ndjekur me vështirësi ekonomike. Në një periudhë të këtillë, edhe pse është vështirë të mbahet buxheti i një sistemi kompleks, si që është fusha e mbrojtjes dhe Armata, propozim-buxheti për vitin 2023 tregon se megjithatë ia kemi dalë të ruajmë nivelin e mjeteve të parapara për ushtarët dhe planet tona që do të thotë, një mbrojtje më e fuqishme, siguri e fuqizuar, si dhe stabilitet i garantuar. Nuk hoqëm dorë nga qëllimi të sigurojmë standard më të mirë për ushtarët, kushte më të mira të punës, pajisje të reja bashkëkohore.

Gjatë vitit të kaluar si ministre e mbrojtjes zhvilluat takime të shumta dhe kishit një angazhim profesional edhe në kuadër të nivelit kombëtar, atij rajonal po edhe ndërkombëtar. Cilat ngjarje dhe takime do t'i veçonit si më të rëndësishme për vitin që lamë pas?

Kordinimi dhe komunikimi i vazhdueshëm me aleatët dhe me partnerët me të cilët ndajmë vlera të njejta, parime të njejta si dhe besimin në demokraci, në liritë e njeriut dhe në barazi, gjithmonë janë në krye të prioritetëve të mia. Në fakt, mandatin tim e nisa me vizitë zyrtare në Mbretërinë e Bashkuar dhe me takimin me homologun tim Ben Eallace. Mbretëria e Bashkuar është partneri ynë i rëndësishëm edhe në transformimin e Armatës, ku kishim mbështetje konkrete edhe nga ana e ekspertëve të shumtë britanik, si edhe në zhvillimin e PU "Krivollak", poligonit

më të rëndësishëm te ne sa i përket trajnimit ushtarak. Gjithsesi se këtu edhe edhe dialogu strategjik me aleatin tonë më të rëndësishëm strategjik, Shtetet e Bashkuara. Në fund të muajit maj dhe në fillim të qershorit në Uashington mora pjesë në dialogun e parë strategjik ndërmjet Maqedonisë së Veriut dhe SHBA-së, i cili dëshmoi se SHBA-ja dhe Maqedonia e Veriut përmes trajnimeve dhe stërvitjeve të përbashkëta do t'a zhvillojnë ndërveprimin, e në ndërkohë tashmë realizohen prokurime të rëndësishme të pajisjeve të reja dhe të sofistikuara nga SHBA-ja, për të cilat ndajmë mjete nga buxheti i mbrojtjes, ndërsa për këtë e kemi edhe mbështetjen nga ana e SHBA-ve. Pikërisht SHBA-ja gjatë vitit të kaluar na mbështeti me 106 milion dollar ndihmë aleate, pikërisht për modernizimin dhe pajisshmërinë. Dëshiroj të përmend edhe dialogun strategjik me Francën, i cili shpie drejt një bashkëpunimi edhe më të ngushtë me këtë vend europian nga i cili marrim edhe sisteme për mbrojtje kundër ajrore, proces ky i cili është pjesë e planeve tona për zhvillim edhe për qëllimet e NATO-s për aftësi dhe shkathtësi. Në tetor në Paris, së bashku me kolegun tim francez, Sebastian Lekornau, nënshkruam marrëveshje bashkëpunimi në fushën e mbrojtjes, ku

bashkëpunimi ndërmjet dy vendeve me të vërtetë morri një hov si që i ka hije dy vendeve aleate të NATO-s. Fokusi im gjatë kësaj periudhe ishte edhe rajoni – u takova edhe me homologun tim nga Kosova, Mahaj, me kolegun e atëhershëm bullgar, Dragomir Zakov, me ministrin sloven të mbrojtjes, Marjan Sharc, me ushtruesin e detyrës ministër i mbrojtjes së Malit të Zi, Filip Axhij. Më gëzon fakti se i gjithë rajoni, të gjithë udhëheqësit e mbrojtjes në këto vende, shprehën interes për intensifikimin e bashkëpunimit në fushën e mbrojtjes, sepse kjo është përgjigje më e mirë ndaj sfidave të sigurisë që janë në rritje. Qëllimi ynë i përbashkët është që Ballkani të mbetet i qetë, stabil dhe i sigurt, sepse pa siguri nuk mund të kemi prosperitet. Do t'i përmend edhe samitet e NATO-s në format të ministrave të mbrojtjes që ofrojnë një mundësi të mirë për takime direkte me të gjithë aleatët tanë të NATO-s. Në ato takime zhvillova biseda të frytshme me shumë prej kolegëve të mi, duke përfshirë këtu edhe ministrin grek të mbrojtjes, ministren e mbrojtjes së Portugalisë, etj.

Si zhvillohej procesi i modernizimit të Armatës gjatë vitit të kaluar?

Modernizimi i Armatës është proces nga i cili mund të jemi jashtëzakonisht krenarë. Me këto ditë që kalojnë, pasqyra e Armatës sonë po ndryshon. Vijon realizimi i procesit më voluminoz të pajisshmërisë dhe modernizimit, më i madhi deri më tani për Armatën. Në përputhje me marrëveshjet "Qveri me Qeveri" vijon prokurimi i automjeteve të lehta të blinduara „JLTV Oshkosh“, gjithsej 96 automjete, nga të cilat gjashtë të parat, tashmë janë pejsë e arsenalit të Armatës. Marrim edhe 54 automjetet të lehta blinduese të llojit „STRYKER“, projekt ky i cili realizohet si projekt disavjeçar në bashkëpunim me Qeverinë e SHBA-së, duke e shfrytëzuar programin „Foreign military sales“ (FMS), ku përdoren edhe fondet amerikane në një shumë të përgjithshme prej 210 milion dollarëve.

Paraprakisht i përmenda edhe sistemet franceze të mbrojtjes kundër ajrore, furnizimi i të cilëve është paraparë në përpunje me planin për pajisshmëri dhe modernizim të Armatës, ndërsa është planifikuar edhe furnizim me ABHO-pajisje dhe me mjete për mbrojtje inxhinerike. Punojmë edhe në planin e rritjes së kapaciteteve tona në fushën e mbrojtjes kibernetike, sepse ky është njëri ndër aspektet kyçe të sigurisë dhe në këtë domen tashmë i kemi edhe prioritetet e përpunuara të cilat janë plotësisht në pajtueshmëri me obligimet tona si vend anëtar i NATO-s dhe kështu kemi një plan të përpiluar për realizimin e tyre. Hapi i parë që ndërmorrëm ishte krijimi i një ekipi ushtarak për përgjigje në hapësirën kibernetike, që është në fazën e zhvillimit. Momentalisht jemi duke e detektuar personelin e nevojshëm dhe po punojmë në zhvillimin dhe aftësimin e resurseve njerëzore edhe atë përmes pjesëmarrjes aktive në aktivitetet e NATO-s dhe në kuadër të NATO stërvitjeve kibernetike. Do të investojmë në certifikimin e personelit, si dhe në mundësitë e tërheqjes dhe ruajtjes së personelit shumë cilësorë me aftësi specifike që i nevojiten sistemit të mbrojtjes. Një hap shtesë në atë drejtim paraqesin edhe ndryshimet në kuadër të Ligjit për Shërbim në Armatë, që mundëson bursimin e punëve speciale kritike në fushën e mbrojtjes, gjë që mundëson një bazë solide për zhvillimin e profesionistëve në këtë fushë, që do të punojnë në mbrojtje në afat më të gjatë kohor. Kështu që, në mënyrë sistematike zgjidhim një problem i cili kaqherë ekziston në vendin tonë. Prioriteti i dytë është krijimi i të a.q autoritet për mbrojtjen kibernetike. Ky autoritet ka për qëllim zhvillimin e nismave kibernetike dhe të mbikqyrë implementimin e të gjitha aktiviteteve në nivel nacional, gjegjësisht në të gjitha ministrinë. Nisma e tretë, jashtëzakonisht e rëndësishme ka të bëjë me formimin e elementit kibernetik në kuadër të Grupit të Lehtë të Batalionit Këmbësorik, njësinë tonë të NATO-s, me anë të së cilës do të mundësojmë mbrojtje të vazhdueshme kibernetike dhe në këtë

mënyrë liderët tanë ushtarak do të kenë një pamje të tërësishme operative në hapësirën kibernetike, ku do të mund të mbrojnë rrjetet e tyre.

Cilat ishin masat e ndërmara për përmirësimin e standardit të pjesëtarëve të Armatës?

Që nga momenti i marrjes së detyrës ministre e mbrojtjes, si prioritet kam pasur kapacitetet njerëzore dhe motivimi i tyre. Unë jam e bindur se ushtarët, nënoficerët, oficerët, janë atë që e bëjnë Armatën të fuqishme, efikase, të fortë, ndërsa pajisja është vetëm edhe një mjet për atë se sim und të kemi një armatë të zhvilluar të NATO-s. Për këtë, që në muajin shkurt fillova dialog dhe takime të rregullta me të gjitha katër sindikatet e mbrojtjes dhe Armatës. Së bashku në një proces inkluziv, ia dolëm që të sjellim ndryshime në Ligjin për Shërbim në Armatë, gjë që solli deri te një standard më i lartë dhe të ardhura më të mira, duke përfshirë këtu edhe kushtet e përmirësuar për pensionim, gjegjësisht një set përfitimesh nga të cilat secili pjesëtar i Armatës mund të jetë i kënaqur. Vetëm në mënyrë taksative do t'i numëroj përfitimet për pjesëtarët e Armatës: rritja e pagës për më se 2000 denarë; e drejta e pensionimit me 40 vite të plota përvojë

të punës, gjegjësisht 38 vjet përvojë për gratë, pa dallim të moshës, përlogaritje e re për personalin ushtarak dhe civil aktiv që të drejtën e pensionit e ka përfutur nga dita e formimit të Armatës, në lartësi prej 80% nga 10 vitet më të frytshme të stazhit pensional, mundësi e pagesës së shtesës për ushtarët profesional me moshë 45 vjeçare në shumë prej dy rrogave mesatare, por jo më pak se 1000 euro për çdo vit të kaluar në shërbim, ushtarët profesional fitojnë të drejtën e kompenzimit banesor nga momenti i nënshkrimit të kontratës së parë për punësim në Armatë, për personelin aktiv ushtarak dhe civil parashihet pagesë e pushimit mjekësor në lartësi prej 100% të rrogës bazë dhe shtesave të rrogës, kushte të volitshme për bursa për të rinjtë dhe për kuadrin me perspektivë të punëve speciale kritike në kuadër të Armatës. Dëshiroj t'a veçoj kompenzimin banesor që arrinë dëri në 9,555 denarë në muaj për të gjithë pjesëtarët e Armatës, që nga fillimi i punës së tyre në Armatë, zgjidhja e çështjes së banimit për pjesëtarët e Armatës që kanë fituar banesë nga fondi i ish APJ-së, për të cilët ia dolëm që për më shumë se 20 vjet, ta përfundojmë këtë proces dhe të ofrojmë kontrata për blerjen e banesave gjegjëse, si dhe të japim mundësinë e pagesës shtesë për secilin pjesëtar të Armatës që ka arritur moshën 45 vjeçare, e ajo shtesë arrinë shifrën e dy rrogave mesatare deri në 1000 euro për një vit të kaluar në Armatë. Kjo është një mbështetje e jashtëzakonshme dhe me këtë deshmohet se ministria me të vërtetë kujdeset për pjesëtarët e Armatës.

Në ç'nivel është interesimi për pranimin e ushtarëve të rinj profesional në Armatë dhe sa "rinohet" armata jonë me oficerë të rinj?

„Ripërrirja“ e Armatës është obligim i yni i vazhdueshëm. Se sa është kostoja dhe sa është i popullarizuar profesioni ushtarak mund të shihet vetëm përmes një fakti – numri i kandidatëve të paraqitur për ushtarë profesional në kuadër të konkursit të fundit

publik. Për 200 vende janë paraqitur 900 kandidatë, ku fituam sasi që garanton cilësi. Ky proces përfundoi në vitin 2022 dhe në këtë mënyrë Armata fitoi 200 ushtarë profesional. Në mënyrë shtesë, vitin 2022 e rumbullakësuam edhe me 150 nënoficerë të rinjë që janë shtylla e Armatës sonë. Në vitin 2022 promovuam edhe oficerët e rinj, njëzet nga të cilët janë burra, ndërsa nëntë prej tyre janë gra, ndërsa betim solemn dhanë 31 kadetë, të cilët pas shkollimit katër vjeçar pranë Akademisë Ushtarake do të bëhen oficerë të rinj të Armatës. E gjitha kjo tregon se sukseset dhe standardi i pjesëtarëve të Armatës tashmë njihet nga të rinjtë tanë dhe nga qytetarë të motivuar të cilët kanë dëshirë të jenë pjesë e Armatës, e më pas se ky fakt ka të bëjë njëjtë edhe me burrat edhe me gratë, sepse mjedisi ushtarak është një mjedis që njeht një barazi dhe perspektivë të plotë gjinore dhe në fund, se Armata po rinohet e ripërtrihet me kuadër cilësor në të tre kategoritë – ushtarë profesional, oficerë dhe nënoficerë.

Ju jeni ministre e dytë e mbrojtjes, si është gjendja sot në fushën e barazisë gjinore në mbrojtje?

Me të vërtetë jam krenare me të gjitha arritjet tona gjatë periudhës së kaluar, sidomos në domenin e barazisë dhe perspektivës gjinore. Ministria e Mbrojtjes është lidere në politikën e barazisë gjinore në Maqedoninë e Veriut, ndërsa perspektiva gjinore është e integruar në kuadër të dokumenteve strategjike të Ministrisë së Mbrojtjes dhe në Armatë. Një vlerë e jashtëzakonshme në kuadër të demokracive moderne është përfshirja e grave në mbrojtje, në proceset e punës dhe në pozitat përkatës, në pozitat këshillëdhënëse duke përfshirë këtu pozitat prej lideri dhe menaxheri duke mos harruar edhe pozitat vendimarrëse. Përgjegjësia për integrimin e barazisë dhe perspektivës gjinore bie te të gjithë ne sepse të menduarit ndryshe dhe ndryshimi i normave tradicionale që i marginalizojnë gratë është një përgjegjësi kolektive.

Që një grua të jetë e suksesshme, e rëndësishme është që të ketë shembuj pozitiv, të jetë e vendosur dhe e inspiruar, ndërsa inspirimi për një grua të suksesshme mund të gjendet edhe te secila pjesëtare e Armatës.

Sa është i rëndësishëm bashkëpunimi me mediat dhe informimi në kohë rale dhe si ballafaqoheni me lajmet e rreme dhe me dezinformatat të cilat janë të pranishme çdo ditë e më tepër në media?

Konflikti i Ukrainës në vepër na dëshmoi se mbrojtja e mjedisit të informacionit është më se e rëndësishme. Transparenca e cila është mbrojtja e parë kundër dezinformatave, është edhe një fushë në të cilën mbrojtja është lider dhe mund të shërben edhe si shembull i shkëlqyeshëm për institucionet e nivelit shtetëror. Në transparencën aktive, jo vetëm që jemi në vendin e parë gjatë tre viteve të fundit, por gjatë dy viteve që lamë pas, jemi të parët edhe me njëqind për qind të përmbushjes së kriterëve. Bëmë hap shumë serioz, sepse transparencën e vendosëm në shtylla të fuqishme me një sistem të vendosur i cili garanton se rezultatet negative nga e kaluara nuk do të bëhen më pjesë e realitetit

tonë. Në mënyrë shtesë, zhvilluam edhe sistem për ballafaqimin me dezinformatat, edhe atë në një mënyrë që nuk kërkon mjete shtesë, por me anë të riorganizimit dhe instalimit të kapaciteteve të brendshme që në kuadër të këtij sistemi krijojnë sinergji. Një segment i këtij sistemi është edhe Qendra Rajonale për Marrëdhënie me Publikun, i cili përmes kursit të realizuar tash së fundmi për ballafaqim me dezinformatat dhe krijimin e një rezistence, tashmë e përmbush rolin e saj parësor. Pikërisht me këtë qendër kemi plane madhore – parashikojmë të a.q “akreditim institucional”, gjë që nënkupton realizimin e të gjitha standardeve të NATO-s për realizimin e trajnimeve dhe shëndrrimin e kësaj qendre në një lloj shkolle të NATO-s në domenin e marrëdhënieve me publikun. Një hap tejet serioz, për të cilin jam e bindur se mund të jetë shumë shpejt realitet.

Çfarë do t’i porosisnit lexuesit tanë, gjegjësisht të punësuarit dhe pjesëtarët e Armatës për periudhën vijues?

Parimisht do t’ju rekomandoja që të jenë krenarë që janë pjesë e një halke të rëndësishme të sistemit si që është mbrojtja. Ne të gjithë së bashku, kemi një detyrë jashtëzakonisht fisnike dhe të rëndësishme, e kjo është mbrojtja e atdheut dhe atdheut ynë të vazhdojë të jetë një vend i qetë dhe i sigurt për jetesë për të gjithë ne. Dua të them se do të vazhdojmë të punojmë në krijimin e kushteve edhe më të mira të punës, në një modernizim edhe më të avancuar të Armatës dhe në një standard edhe më të lartë edhe për pjeëtarët e Armatës, por edhe për zyrtarët në mbrojtje. Ky është prioriteti im për vitin 2023 dhe me të vërtetë jami duke punuar me përkushtim që të gjitha planet tona të bëhen realitet. Në fund, dëshiroj që të gjithë lexuesve të revistës “Mburoja” t’ua uroj Vitin e Ri 2023 dhe t’ju dëshiroj para se gjithash shëndet dhe çaste të lumtura e të gëzuara pranë më të dashurve të tyre. Ne do të vazhdojmë të jemi garancë për parakushtet bazike për një vend progresiv, e këto janë paqa dhe siguria.

Për redaksione e revistës „Mburoja“
Dr. Zhanet Ristoska

Kontributi i misioneve të NATO-s në Bullgari dhe Rumani

Kontigjentet e para, të përbëra nga një togë secila, do të marrin pjesë në aktivitetet e përbashkëta të forcave shumëkombëshe të krijuara të NATO-s, të cilat janë të vendosura në vende të veçanta në Rumani dhe Bullgari. Në ceremoninë ushtarake në kazermën "Ilinden" me rastin e dërgimit të dy togave nga Armata e Republikës së Maqedonisë së Veriut në misionet e NATO-s në Bullgari dhe Rumani, në prani të shefit të Shtabit të Përgjithshëm, toger. -Gjeneralkoloneli Vasko Gjurchinovski, ministri i drejtua pjesëtarëve të Armatës për mbrojtje Sllavjanka Petrovska dhe shefit të Shtabit të Komandës Operative, gjeneral brigade Mirçe Gjorgoski. "Kam nderin të qëndroj para jush, pjesëtarë të Ushtrisë së Maqedonisë, ushtrisë sonë të NATO-s. Ju jeni njësitë e para në grupet luftarake të Aleancës në Bullgari dhe Rumani, ku së bashku me pjesëtarët e forcave të armatosura aleate jeni pjesë përbërëse e sistemit kolektiv të parandalimit dhe mbrojtjes. E di që do të përshtateni në mënyrë të përkryer në ekipin e përbashkët në këto

Më 30 nëntor në kazermën "Ilinden" në Shkup u mbajt ceremoni me rastin e dërgimit të dy togave nga Ushtria e Republikës së Maqedonisë së Veriut në grupet luftarake të NATO-s në Bullgari dhe Rumani

dy vende dhe se do të jeni pjesëtarë të ushtrisë në të cilën të gjithë mund të mbështeten", tha në ceremoni ministrja e Mbrojtjes Sllavjanka Petrovska. Ministrja theksoi se realiteti i sotëm është i mbushur me sfida të sigurisë, por se aleanca e NATO-s është e fortë dhe e vendosur në synimin e saj për të mbrojtur zonën euroatlantike, duke përfshirë rajonin tonë dhe Maqedoninë e Veriut. "Përgjigja jonë aleate është e qartë dhe e zëshme. Ne nuk do të lejojmë askënd të kërcënojë sigurinë tonë dhe sigurinë e qytetarëve tanë, të dashurve tanë dhe familjeve tona. NATO është një aleancë mbrojtëse dhe nuk

përbën kërcënim për asnjë vend, por NATO është e gatshme dhe e bashkuar në mbrojtjen e çdo pëllëmbë të territorit aleat dhe ky është një fakt që mund ta shohim edhe sot në këtë dërgim solemn", tha ministri.

Ministrja e Mbrojtjes, Sllavjanka Petrovska, u dërgoi mesazh pjesëtarëve të Armatës të caktuar në këto dy grupe luftarake që të krenohen me veten sepse janë mbrojtës të vlerave moderne qytetëruese dhe janë pjesë përbërëse e mbrojtjes kolektive që mundëson ne të jetojmë në paqe dhe siguri.

„Покажете сè што знаете и умеете, зашто вашиот професионализам е видлив, а вашата мотивација висока. Помогнете во колективните напори за зацврстување на безбедноста на НАТО и вратете се дома кај своите семејства. Ве очекуваме со уште поголемо искуство и посилен мотив да продолжите секојдневно да работите за prosperitetot на својата nacija", porača Petrovska.

Gjenerali Mirçe Gjorgoski në fjalimin e tij para pjesëtarëve të ushtrisë që po nisen për mision theksoi se kjo pjesëmarrje e jona paraqet kontinuitet të Ushtrisë në

misionet ndërkombëtare të udhëhequra nga NATO-ja, BE-ja dhe OKB-ja, e cila ka zgjatur edhe më shumë. se 20 vjet dhe do të thotë jo vetëm konfirmim i përvojës dhe profesionalizmit, por edhe një konfirmim i madh që gëzojmë nga aleatët tanë.

Grupet e betejës në Bullgari dhe Rumani janë pjesë e aktiviteteve të vigjilencës së zgjeruar të NATO-s (NATO eVA), me qëllim forcimin e kufijve lindorë të NATO-s dhe janë pjesë e katër grupeve luftarake shumëkombëshe të formuara pas pushtimit rus të Ukrainës në shkurt 2022.

Prezenca e Përparuar e Përmirësuar (eFP) u krijua për herë të parë në

vitin 2017, me krijimin e katër grupeve luftarake shumëkombëshe me madhësi batalioni në Estoni, Letoni, Lituani dhe Poloni. Ata demonstrojnë forcën e lidhjes transatlantike dhe e bëjnë të qartë se një sulm ndaj një aleati do të konsiderohej një sulm ndaj të gjithë Aleancës.

Pjesëmarrja në operacionin e NATO-s "Enhanced Outbound Presence" ka nisur që nga qershori 2022, me një ABHO dhe një divizion artilerie në Letoni si pjesë e kontigjentit sloven.

Pas pushtimit rus të Ukrainës në shkurt 2022, aleatët vendosën të krijojnë katër grupe të tjera luftarake shumëkombëshe në Bullgari, Hungari,

Rumani dhe Sllovaki. Kjo e çon numrin e përgjithshëm të grupeve luftarake shumëkombëshe në tetë, dhe ato shtrihen në të gjithë krahun lindor të NATO-s - nga Deti Baltik në veri deri në Detin e Zi në jug.

Për Armatën e Republikës së Maqedonisë së Veriut, përgjegjësia e besuar për të marrë pjesë në mënyrë të barabartë në operacionet komplekse ndërkombëtare për paqe është në vetvete një njohje, e cila tregon se ne jemi një ushtri aleate që kontribuon në mënyrë aktive në të gjitha aktivitetet e Aleancës.

Kristina Ilievska

Tërhiqja e mjetit rajonal

Takimi i Pesëmbëdhjetë Rajonal i Mekanizmave për Barazi Gjinore në Ministritë e Mbrojtjes dhe Forcat e Armatosura të Ballkanit Perëndimor ishte një aktivitet që prezantoi arritjet rajonale në fushën e promovimit të barazisë gjinore dhe integritit gjinor, si dhe adresimin e sfidave në këtë fushë. Në të njëjtën kohë, gjatë takimit u promovua edhe një produkt tjetër rajonal nga fusha e barazisë gjinore dhe perspektiva gjinore, gjegjësisht publikimi i Studimit Rajonal për situatën fillestare për "Integrimin e perspektivës gjinore në edukimin ushtarak dhe trajnimin e sistemeve të mbrojtjes në vendet e Ballkanit Perëndimor".

Studimi rajonal përfaqëson një mjet unik rajonal për integrimin e perspektivës gjinore në arsimin dhe trajnimin ushtarak, dhe është rezultat i punës ekipore të ministrive të mbrojtjes dhe forcave të armatosura të vendeve të përmendura tashmë nga Ballkani Perëndimor dhe mbështetjes së

Më 6 dhe 7 dhjetor 2022 u mbajt Takimi i 15-të Rajonal i Mekanizmave për Barazi Gjinore në Ministritë e Mbrojtjes dhe Forcat e Armatosura të Ballkanit Perëndimor, në të cilin përfaqësues nga Bosnja dhe Hercegovina, Mali i Zi, Republika e Maqedonisë së Veriut dhe Republika të Serbisë

ekspertëve nga UNDP/SEESAC. Në këtë studim, ju do të mësoni se si të integroni një perspektivë gjinore në arsimin dhe trajnimin ushtarak. Në fakt, studimi, si një burim i përbashkët, përmban të dhëna për gjendjen fillestare të integritit të perspektivës gjinore në

arsimin dhe trajnimin ushtarak, si dhe informacion mbi praktikat e mira dhe planet për përmirësimin e mëtejshëm të politikave dhe praktikave ekzistuese, ai harton rrugën si të integrohet gjinia në arsimin dhe trajnimin ushtarak dhe ka përcaktuar rekomandime të përbashkëta. Studimi bazë rajonal është një shprehje e vendosmërisë së ministrive të mbrojtjes dhe forcave të armatosura të Ballkanit Perëndimor, nëpërmjet veprimeve proaktive, për të siguruar respektimin e parimeve të barazisë gjinore dhe mundësive të barabarta, ndaj të cilave janë të katër vendet dhe sistemet e mbrojtjes. Ky burim i njohurive u siguroi nga Grupi Rajonal i Punës, i përbërë nga 21 anëtarë (9 burra dhe 12 gra), të emëruar nga institucionet e tyre përkatëse, me një sërë kompetencash përkatëse që nga zhvillimi dhe ofrimi i përmbajtjes arsimore në kontekstin e sistemit të mbrojtjes deri te buxheti gjinor dhe hartimi i politikave. Ky grup bashkëkompetent përfshinte gjithashtu

trajnerë gjinorë të certifikuar me përvojë nga të katër sistemet e mbrojtjes. Mund të theksohet gjithashtu se personeli ushtarak me grada të larta dhe vendimmarrës ishin përfshirë aktivisht në të gjitha fazat e zhvillimit dhe publikimit të Studimit Rajonal Bazik. Grupi rajonal i punës u krijua në prill 2021, kur zhvilloi takimin e tij të parë të punës në një format hibrid, për shkak të masave mbrojtëse ndaj COVID-19, për të diskutuar idenë e zhvillimit të një studimi të përbashkët rajonal që do të fokusohet në gjininë, perspektiva në arsimin dhe trajnimin ushtarak. Në takimin e dytë, të mbajtur në shtator 2021, pavarësisht rrethanave sfiduese për shkak të pandemisë, Grupi Rajonal i Punës ra dakord për formatin dhe përmbajtjen e Studimit Bazë Rajonal, si dhe për pikat kryesore dhe një afat kohor për përfundimin e kësaj detyre pioniere. Përgatitja e studimit përfundoi siç ishte planifikuar në qershor 2022, kur u zhvillua takimi i tretë dhe i fundit i Grupit Rajonal të Punës. Ky, në të njëjtën kohë, ishte takimi i parë në të cilin të gjithë anëtarët nga katër ministrinë e mbrojtjes dhe të forcave të armatosura u mbledhën drejtpërdrejt për të shqyrtuar gjetjet e studimit dhe për të përcaktuar rekomandimet kryesore. Deri në tetor 2022, të katër Ministrinë e Mbrojtjes kanë rishikuar dhe miratuar Studimin Bazë Rajonal, duke demonstruar kështu një angazhim të vazhdueshëm për të siguruar, nëpërmjet një qasjeje rajonale proaktive dhe vërtet novatore, respektimin e parimeve të barazisë gjinore dhe mundësive të barabarta, për të cilat ata janë angazhuar thellësisht. të katër vendet

me sistemet e tyre të mbrojtjes. Në fund të kësaj kronologjie theksojmë se ekipi, i cili në vazhdimësi po punon në integrimin e perspektivës gjinore në Ministrinë e Mbrojtjes dhe Ushtrinë e Republikës së Maqedonisë së Veriut, beson fuqishëm se studimi rajonal për gjendjen fillestare do të kontribuojë në përparimin e mëtejshëm në segmentin e sistemit të mbrojtjes, i cili përfaqëson sistemin më të rëndësishëm për qëndrueshmëri dhe integrim të vazhdueshëm të parimit të barazisë gjinore, që është sistemi i arsimit dhe trajnimit në sistemin e mbrojtjes. Studimi rajonal do të përmbushë qëllimin e tij – të ofrojë një kuptim më të thellë se pse është e nevojshme të integrohet një perspektivë gjinore në arsimin dhe trajnimin e përgjithshëm, përveç trajnimit tashmë ekzistues të perspektivës gjinore, i cili kryhet në të katër sistemet e mbrojtjes. Studimi synon kryesisht përmirësimin e kompetencave gjinore të të gjithë

personave që punojnë në institucionet arsimore të sistemeve të mbrojtjes, gjë që është parakusht që personat që punojnë në sistemin e mbrojtjes të marrin njohuri bazë që do t'u mundësojë të kuptojnë dhe zbatojnë perspektivën gjinore në fushat në të cilat ata punojnë dhe në procesin e edukimit dhe trajnimit të oficerëve, nënoficerëve dhe ushtarëve profesionistë, pavarësisht nëse janë burra apo gra. Gjithashtu, studimi është i destinuar për vendimmarrësit për programet e edukimit dhe stërvitjes ushtarake, si dhe për ndryshimin e tyre. Në fund, për ta përmbledhur, studimi është i dedikuar për të gjithë personat që punojnë në sistemin e mbrojtjes dhe që merren me çështje të sigurisë njerëzore, e cila njihet si një parakusht bazë për zhvillimin e qëndrueshëm të shoqërive në shekullin e XXI.

Antoniella Stankova-Budimir

Simpozium i komandantëve të Forcave Ajrore (5)

Komanda Ajrore e NATO-s në Ramshtajn, Gjermani, shtator, 2022

Nga Forcat Ajrore të Shteteve të Bashkuara dhe gjenerali Charles Quinton Brown Jr. u organizua dhe u mbajt një Konferencë Ndërkombëtare e Forcave Ajrore me pjesëmarrjen e 49 komandantëve të Forcave Ajrore. Ngjarja u mbajt në Uashington me rastin e 75 vjetorit të krijimit dhe zhvillimit të Forcave Ajrore të SHBA-së, sukcesi i së cilës bazohet në marrëdhënie të thella dhe të qëndrueshme me aleatët dhe partnerët. Forcat Ajrore të Shteteve të Bashkuara u krijuan si një degë e veçantë e forcave të armatosura në vitin 1947 me miratimin e Aktit të Sigurisë Kombëtare. Ajo lidhje e aviacionit ushtarak ka ecur gjithnjë e më shumë në një partneritet të rëndësishëm strategjik, në radhë të parë përmes prizmit të forcimit të marrëdhënieve me aleatët dhe partnerët, përmes një bisede domethënëse për disa tema globale dhe strategjike, si dhe përmes shkëmbimit të informacionit. Në botën e sotme më të ndërlikuar, komplekse dhe të pasigurt, forcat ajrore të gjitha kombeve të përfaqësuara në Konferencë ranë dakord se ata duhet të punojnë së bashku në mënyrë që të përparojnë dhe të arrijnë sukses.

Gjatë tremujorit të fundit të vitit 2022, u zhvilluan dy ngjarje jashtëzakonisht të rëndësishme të aviacionit, njëra në Evropë dhe tjetra në Shtetet e Bashkuara të Amerikës

Ngjarja e dytë e rëndësishme e aviacionit u mbajt në Evropë, konkretisht në Komandën Ajrore Aleate të NATO-s (Qendra e Komandës Ajrore Aleate - HQ AIRCOM) në Ramstein të Gjermanisë, me pjesëmarrjen e përfaqësuesit të Forcave Ajrore të Maqedonisë së Veriut si anëtare

e NATO-s. Është një nga ngjarjet më të mëdha të Forcave Ajrore dhe Komandantëve dhe partnerëve të Forcave Ajrore të NATO-s. Simpoziumi dy-vjetor prezantohet nga drejtues të forcave ajrore dhe hapësinore, të cilët diskutojnë çështjet aktuale dhe ndajnë mësimet ose praktikatat më të mira nga fushat e tyre. Komanda e Përbashkët Ajrore është komanda qendrore e të gjitha forcave ajrore dhe hapësinore të NATO-s dhe Komandanti i Komandës Ajrore Aleate është këshilltari kryesor ajror dhe hapësinor i Aleancës. Në dhjetor 2019, krerët e shteteve dhe qeverive të NATO-s deklaruan hapësirën si “fushën e pestë” për operacionet e Aleancës, së bashku me domenet tokësore, detare, ajrore dhe kibernetike. Roli i Komandës Ajrore të NATO-s është planifikimi dhe zbatimi i operacioneve dhe misionëve të Aleancës në fushën e mbrojtjes ajrore dhe raketore. Që nga viti 2014, Komanda Ajrore Aleate e NATO-s ka mbajtur

Konferencën e Komandantëve të Forcave Ajrore Kombëtare me përfaqësues nga vendet partnere, Stafi Ushtarak Ndërkombëtar i NATO-s dhe Komanda Ajrore Aleate, për çështje dhe tema që lidhen me fushën ajrore. Ngjarja, simpoziumi i dytë në vitin 2022 në nivel të komandantëve ajror të NATO-s dhe disa partnerëve, u mbajt për herë të parë që kur gjenerali James B. Hecker mori komandën e Komandës Ajrore Aleate në fund të korrikut 2022 dhe u takua me udhëheqës, aleat dhe partner me Forcat Ajrore.

Simpoziumi i Shefave Ajror është një traditë e gjatë e diskutimeve të hapura dhe të sinqerta midis pionierëve të fuqisë ajrore dhe hapësinore. Fokusi kryesor ishte të nënvizonte angazhimin për të integruar mjetet e mbrojtjes ajrore dhe raketore për të mbrojtur krahun lindor të Aleancës. Vendet partnere dhe së shpejti anëtarët e rinj të NATO-s, Finlanda dhe Suedia, prezantuan përgatitjen dhe aktivitetet e tyre të vazhdueshme për të integruar forcat e tyre ajrore pasi u bënë anëtarë të Aleancës. Për të vazhduar integrimin dhe bashkëpunimin me autoritetet e aviacionit civil, një përfaqësues i Organizatës Evropiane për Sigurinë e Navigacionit Ajror (EUROCONTROL) theksoi bashkëpunimin aktual dhe të ardhshëm të kësaj organizate me fuqinë ajrore dhe hapësinore të NATO-s. Për herë të parë në këtë simpozium morën pjesë mentorë të lartë të NATO-s, si dhe shef rreshter major i Forcave Ajrore të SHBA-së. Vetë simpoziumi përmbante një axhendë të gjerë në të cilën përfaqësues të lartë nga forcat aleate

ajrore dhe hapësinore diskutuan kontributin dhe aktivitetet në mjedisin ajror dhe hapësinor, strategjinë e ardhshme ushtarake të NATO-s, konceptin e parandalimit dhe mbrojtjes së zonës euroatlantike, NATO-n. koncepti i luftës, si dhe për direktivat dhe planet strategjike në kohë paqeje dhe mbrojtjeje, pra në kohë krize ose konflikti. Prezantime dhe diskutime mbi mësimet e nxjerra në zbatimin e misioneve, të identifikuara kryesisht nga lufta ruse në Ukrainë, efektet e operacioneve jokinetike, sfidat që lidhen me mbrojtjen e integruar ajrore dhe raketore, si dhe integrimin modern të avionëve të gjeneratës së 5-të, të rrumbullakosura nga reflektimet e simpoziumit. Pas prezantimeve dhe diskutimeve, liderët e pranishëm vizituan Qendrën e Situatave të Komandës Ajrore Aleate dhe Qendrën

Hapësinore të NATO-s, ku vëzhguan punën e stafit ndërkombëtar që kontrollon misionin e patrullimit të hapësirës ajrore të NATO-s gjatë gjithë kohës dhe koordinon aktivitetet e hapësirës.

Patrullimi ajror i NATO-s (Air Policing) është një mision paqësor i mbrojtjes kolektive, me qëllim mbrojtjen e hapësirës ajrore të vendeve anëtare të Aleancës. Parimi i mbrojtjes kolektive është në qendër të traktatit themelues të NATO-s. Patrullimi ajror i NATO-s siguron integritetin e hapësirës ajrore të aleatëve, mbron sovranitetin e vendeve të Aleancës, d.m.th kujdeset për sigurinë e hapësirës ajrore të saj. Si detyrë kolektive, ajo përfshin praninë e vazhdueshme të avionëve luftarakë që janë të gatshëm për t'u përgjigjur në mënyrë efektive dëmtimeve dhe shkeljeve të rregullave të hapësirës ajrore. Misioni kryhet në kuadër të Sistemit të Integruar të Mbrojtjes Ajrore dhe Raketore të NATO-s (NATO Integrated Air and Missile Defence System - NATINAMDS). Avionët e NATO-s fluturojnë në hapësirën ajrore të çdo vendi anëtar që në një moment përballet me një problem ose shkelje të hapësirës së tij ajrore. Misioni ka të bëjë me avionët ushtarakë dhe civilë në fatkeqësi ose avionë që nuk ndjekin rregullat ndërkombëtare të fluturimit dhe i afrohen hapësirës ajrore aleate. Shpesh këta avionë nuk arrijnë të identifikojnë dhe komunikojnë siç duhet me kontrollin e trafikut ajror ose zhvillojnë probleme në lidhje me planet e fluturimit.

Dragan Pavlovski

Ngritja e terrorizmit kibernetik

100 vitet e fundit kanë parë një ndryshim të dukshëm në praktikat terroriste, nga vrasjet politike në fillim të shekullit të XX, te rrëmbimet dhe marrja e pengjeve në vitet 1970, sulmet ndaj policisë, njësisë të ushtrisë dhe bombave me makina në vitet 1990 dhe ndryshimi në maksimizimin e civilëve. viktima nga sulmet vetëvrasëse të rrëmbimit të avionëve në shekullin e XXI. Kjo histori e avancimit të taktikave dhe teknikave terroriste plotësohet nga supozimet për terrorizmin global, duke përfshirë blerjen terroriste të armëve të shkatërrimit në masë. Terrorizmi kibernetik është gjithashtu këtu diku. Parashikimet se organizatat terroriste do të fitojnë aftësi shkatërruese kibernetike datojnë shumë kohë më parë. Megjithatë terrorizmi kibernetik nuk përbën një kërcënim të drejtpërdrejtë dhune, ndikimi i tij psikologjik në shoqëritë në ankh mund të jetë po aq i fuqishëm sa ai i bombave terroriste. Sot, ekspertë të shumtë të fushave të ndryshme, psikologë, politikanë, oficerë të

Dihet se terrorizmi duke ushtruar dhunë të motivuar politikisht dëshiron të kundërshtojë apo të ndikojë në politikat e një qeverie të caktuar aktuale. Pothuajse me përkufizim, terrorizmi është «asimetrik»: Shteti është gjithmonë më i fuqishëm se antagonistët që kërkojnë ta minojnë atë. Një grup terrorist, me më pak burime se shteti, duke përdorur dhunën dhe elementin e befasisë, mund të arrijë sukses kundër një aparati të paqëndrueshëm të sigurisë shtetërore. Me kalimin e kohës, taktikat terroriste kanë ndryshuar dhe evoluar, dhe paralelisht me to janë marrë masat për parandalimin e tyre

inteligjencës, ekonomistë e shumë të tjerë, promovojnë vazhdimisht “frikën” nga terrorizmi kibernetik. Frika nga viktimizimi i rastësishëm dhe i dhunshëm përputhet mirë me mosbesimin dhe frikën e plotë ndaj teknologjisë kompjuterike. Një kërcënim i panjohur perceptohet si më i rrezikshëm se një kërcënim i njohur. Për më tepër, forcat shkatërruese që punojnë kundër të kuptuarit të kërcënimit të vërtetë të terrorizmit kibernetik rrisin frikën nga e panjohura me mungesë informacioni ose, edhe më

keq, me shumë dezinformata. Terrorizmi kibernetik është konvergjenca e hapësirës kibernetike dhe terrorizmit. Ai i referohet sulmeve dhe kërcënimeve të paligjshme për të sulmuar kompjuterët, rrjetet dhe informacionin e ruajtur aty, me qëllim të frikësimit ose detyrimit të një qeverie të caktuar ose popullit të saj. Për më tepër, për t’u kualifikuar si terrorizëm kibernetik, një sulm duhet të rezultojë në dhunë ndaj personave ose pronës, ose të paktën të shkaktojë dëm të mjaftueshëm për të krijuar frikë.

Sulmet serioze kundër infrastrukturës kritike mund të jenë akte të terrorizmit kibernetik, në varësi të ndikimit të tyre. Interneti, pavarësisht nëse aksesohet nëpërmjet një kompjuteri desktop ose shumë pajisjeve të disponueshme, është mjeti përmes të cilit do të kryhej një sulm kibernetik. Megjithatë, që një sulm të jetë i suksesshëm, sulmuesit zakonisht synojnë të mbajnë rrjetin të paprekur, përveç nëse sulmuesit gjejnë se fitimi nga mbyllja e rrjetit do të kompensojë humbjen e lidhur të komunikimit. Një sulm i veçantë kibernetik mund të jetë efektiv nëse drejtohet kundër një pjese të caktuar të infrastrukturës kritike dhe nëse synon të përforcojë efektet e një sulmi të njëkohshëm konvencional fizik, kimik, biologjik, bërthamor ose radiologjik. Sot, aleatët perëndimorë po përqendrojnë forcat e tyre për t'u mbrojtur kundër sulmeve kibernetike nga shtetet – Kina, Rusia, Irani, Koreja e Veriut, por edhe nga aktorët joshitetorë që po bëhen gjithnjë e më të organizuar dhe më efektivë në luftën kibernetike. Gjatë vitit 2020 Konflikti kibernetik midis Iranit dhe Izraelit ka arritur një pikë vlimi, pasi të dyja palët janë përpjekur të shkatërrojnë infrastrukturën kritike të kundërshtarit. Sjellja agresive e Iranit në përpjekjen për të dëmtuar infrastrukturën kritike përmes sulmeve ndaj spitaleve, furnizimit me ujë, transportit ose furnizimit me energji elektrike është një fakt shqetësues, sepse në thelb është një sulm ndaj jetëve të njerëzve. Ky ishte një alarm për ekspertët e sigurisë kibernetike dhe vërtetoi cenueshmërinë e infrastrukturës kritike. Pa shkaktuar asnjë viktimë, Izraeli nisi një kundërsulm në një terminal porti në jug të Iranit që shkaktoi dëme në trafikun e anijeve, i cili u ndërpre për ditë të tëra. Është e pazakontë që një aktor shtetëror - Irani, të sulmojë infrastrukturën kritike të një shteti tjetër në kohë paqeje, një aktivitet tipik i një situatë lufte ose konflikti. Sulmi kibernetik i kryer nga Irani u krye përmes serverëve me bazë në SHBA dhe Evropë, duke sugjeruar një shkallë të sofistikimit. Megjithatë, përgjigja e Izraelit ka shkaktuar probleme logjistike dhe ekonomike për portin kryesor të Iranit në një kohë kur ata nuk mund të përballojnë ndonjë ndërprerje të mëtejshme financiare për shkak të sanksioneve, çmimeve të ulëta të naftës, papunësisë dhe inflacionit në rritje. Është e qartë se Irani nuk ka fuqinë ushtarake për t'u përballur drejtpërdrejt me Izraelin dhe për këtë arsye është i detyruar të përfshihet në

një luftë asimetrike në të cilën sulmet kibernetike luajnë një rol të madh. Pas sulmeve kibernetike të virusit Stuxnet mbi programin bërthamor të Iranit në 2011. dhe dëmtimi i kutive të energjisë elektrike të lidhur me centrifugat e përdorura për uraniumin e pasuruar, ishte e qartë se Irani do t'i kushtonte më shumë vëmendje mënyrës se si të forconte mbrojtjen e tij kibernetike. Zhvillimi i aftësive kibernetike për Iranin në vitet e ardhshme ishte me rëndësi të madhe. Ai u mundësoi atyre të kryejnë sulme kibernetike kundër vendeve që nuk mund t'i sulmojnë në një mënyrë ushtarake konvencionale. Kjo ishte veçanërisht e theksuar gjatë periudhës së pandemisë. Se është kështu, dëshmoi sulmi i kryer nga hakerat iranianë në vitin 2020. në dhjetëra mijëra faqe izraelite të pasigurta, duke çaktivizuar funksionet e tyre dhe duke zëvendësuar përmbajtjen e zakonshme të faqes me video dhe mesazhe kërcënuese që i referohen «krimeve kundër palestinezëve». Të gjitha këto aktivitete të Iranit në lidhje me përdorimin e mjeteve kibernetike për sulme dhe spiunazh janë në përputhje me «strategjinë e tyre asimetrike të luftës». Ashtu si në luftën proxy, lufta kibernetike lejon fshehjen solide të palëve në konflikt, duke kufizuar kështu mundësinë e përshkallëzimit fizik dhe ndezjes tradicionale të konfliktit. Në të njëjtën kohë, grupi terrorist palestinez Hamas i mbështetur nga Irani ka rritur aktivitetet e tij kibernetike kundër Izraelit. Hamasi është një shembull klasik i asaj që grupet terroriste janë në gjendje të bëjnë sot, duke përfaqësuar një lloj të ri aktori kibernetik të rrezikshëm dhe të aftë. Hamasi ka qenë prej kohësh në luftë me Izraelin dhe ka kryer sulme të

shumta terroriste ndaj objektivave civilë. Sot, Hamasi përdor gjithnjë e më shumë opsione të avancuara të teknologjisë së lartë për të kryer veprime terroriste. Operacionet sulmuese kibernetike përmes një pranije të fortë në internet janë thelbësore për organizatat moderne terroriste. Ata mbështeten në internet për të rekrutuar anëtarë, për të financuar operacionet, për të indoktrinuar audienat e synuara dhe për të fituar vëmendjen globale - të gjitha funksionet kryesore për ruajtjen e rëndësisë dhe mbijetesës organizative. Lufta kibernetike u jep grupeve terroriste aftësinë për të shkaktuar dëme të mëdha me rrezik minimal. Hamasi ka kryer tashmë disa operacione shumë mbresëlënëse në hapësirën kibernetike dhe, sipas Izraelit, përbën një kërcënim gjithnjë e më serioz. Në maj të vitit 2021, gjatë operacioneve kundër Hamasit në Rripin e Gazës, Izraeli shkatërroi një kompleks ndërtesash që thoshte se ishin selitë e luftës elektronike të grupit terrorist islamik. Sot, sulmet kibernetike janë krijuar gjithnjë e më shumë për të vjedhur informacionin në heshtje, pa lënë pas ndonjë dëm që do të ishte i dukshëm për pronarin e informacionit. Këto janë sulme që përpiqen të shmangin zbulimin në mënyrë që të qëndrojnë në sistemin e hostit për një periudhë më të gjatë kohore. Hulumtimet tregojnë se sulmuesit tani po përqendrojnë përpjekjet e tyre në infektimin e desktopit të përdoruesve të shtëpisë ose marrjen e kontrollit të aplikacioneve në internet, duke lejuar sulmuesin të vjedhë informacione konfidenciale si fjalëkalimet ose kodet e llogarisë. Në vitin 2018 Kupa e Botës në futboll u mbajt në Rusi. Ushtarët izraelitë të vendosur në bazat e Forcave të

Mbrojtjes të Izraelit i ndoqën ndeshjet në telefonat e tyre inteligjentë përmes aplikacionit Android Golden Cup, i cili u shkarkua falas nga Google Play. Ky aplikacion ishte në fakt malware që monitoronte në mënyrë diskrete pajisjen dhe vodhi informacione të ndjeshme prej saj. Para kësaj, në vitin 2017, Hamasi përdori një seri profilesh të rreme në Facebook për t'u lidhur me rekrutët e rinj izraelitë në një përpjekje për të fituar akses në informacione të ndjeshme të ushtrisë. Dhjetra ushtarë, kryesisht nga njësitë luftarake, u mashtruan për të folur me njerëz që ata besonin se ishin gra të reja, tërheqëse, të vendosura në Izrael dhe jashtë saj. Gjatë bisedave, Hamasi kishte akses në të dhënat jetike në telefonat e tyre. Në kanalën e tij Telegram, Hamasi njoftoi se po vazhdonte me zhvillimet shkencore dhe teknologjike dhe po shpikte metoda të reja për t'u përballur me Izraelin. Një nga elementët më shqetësues të aftësive të zgjeruara

të Hamasit është aftësia e tij për të rekrutuar spiunë për operacionet kibernetike në Izrael. Është e vështirë të përcaktohet shkalla e krimit kibernetik të kryer që mund t'i atribuohet drejtpërdrejt ose tërthorazi terroristëve. Lidhjet midis grupeve kriminale dhe terroriste mund t'u mundësojnë rrjeteve terroriste të zgjerohen dhe të ndërmarrin sulme në shkallë të gjerë ndërkombëtarisht duke shfrytëzuar burimet kriminale, paratë dhe rrugët e tranzitit. Hulumtimet mbi bombardimet në metro dhe autobusë në Mbretërinë e Bashkuar sugjerojnë se grupet terroriste mund të jenë aktive në vende të tjera që kanë infrastrukturë moderne të kompjuterizuar, së bashku me një fuqi punëtore të madhe dhe shumë të aftë për IT. Gjatë viteve të fundit, organizatat globale militante kanë përdorur maksimalisht hapësirën kibernetike për të zbatuar strategjinë e tyre mediatike, mbledhjen e fondeve, propagandën, rekrutimin, sulmet kibernetike, etj.

Megjithëse shumë agjenci sigurie po punojnë për të çaktivizuar aftësitë e tyre në internet, organizatat militante globale vazhdojnë të vazhdojnë dhe zgjerohen në hapësirën kibernetike, duke përfshirë operacionet sulmuese kibernetike. Organizatat terroriste Shteti Islamik dhe Al-Kaeda kanë njësi formale dhe joformale në internet. Ata përdorin një sërë platformash online, me theks në platformat e komunikimit si Telegram dhe Rocketchat. Përpjekja e tyre për të përdorur aplikacione të ndryshme të reja komunikimi është në trend. Arsyeya kryesore për përdorimin e aplikacioneve të reja është gjetja e platformave që janë më pak të dukshme për agjencitë e sigurisë. Al Kaeda dhe Shteti Islamik gjithashtu vazhdojnë të eksplorojnë opsionet për të krijuar faqet e tyre të internetit. Në vitin 2021 Shteti Islamik ka hapur disa uebfaqe të reja të ndryshme, kryesisht të drejtuara nga mbështetësit e tyre. Al-Kaeda ka ndarë lidhje të ndryshme për faqet e reja të internetit, kryesisht me bazë në Azinë Juglindore, dhe gjithashtu ka hapur një uebsajt të ri qendror të quajtur «Sadaislam», ku postojnë video, informacione të përgjithshme dhe materiale propagandistike. Aftësitë kibernetike të aktorëve shtetërorë dhe joshtetërorë po bëhen më të sofistikuar dhe synimi i tyre nuk janë shtetet në mjedisin e tyre por edhe më gjerë. Gjatë dekadës së fundit, organizatat ekstremiste militante e kanë njohur hapësirën kibernetike si një armë dhe kanë zhvilluar metoda të sofistikuar për të përmbushur qëllimet e tyre. Ata kanë treguar përmirësime të vazhdueshme me kalimin e kohës në aftësitë dhe operacionet e tyre kibernetike, veçanërisht në kryerjen e operacioneve të spiunazhit kundër objektivave të brendshëm dhe të jashtëm. Për të shkaktuar dëme materiale dhe humbje njerëzore me një sulm kibernetik, kërkohet njohuri komplekse specifike. Aktualisht, aktorët kibernetikë terroristë më të rëndësishëm nuk duket se kanë nivelin e nevojshëm të njohurive për të shkaktuar dëme të mëdha materiale. Megjithatë, duke pasur parasysh rrjedhshmërinë e hapësirës kibernetike dhe fuqinë e mundshme të armëve kibernetike, nëse është në duart e duhura, ka të ngjarë të shkaktojë që disa ndryshime të ndodhin shumë shpejt, ndaj këshillohet monitorimi i vazhdueshëm i kërcënimit.

Dr. Nenad Taneski

Nën flamurin e OKB-së

OKB-ja në Timorin Lindor (1999 - 2012), pjesa e dytë

UNTAET (1999 – 2002)

Që në fillim të misionit u vu re progres, pavarësisht vështirësive në plotësimin e institucioneve të sapoformuara shtetërore me staf cilësor. Në gjysmën e parë të vitit 2000 167,000 refugjatë u kthyen nga Indonezia dhe rreth 100,000 mbetën në kampet e refugjatëve në Timorin Perëndimor. Sidoqoftë, tashmë në shtator 2000 një seri sulmesh të armatosura ndaj formacioneve të Helmetave Blu u zhvilluan, veçanërisht në kampet e refugjatëve dhe përgjatë kufirit me Timorin Perëndimor, në të cilat u vranë tre personel të OKB-së. Me këtë, përpjekjet për ndihmë humanitare në rajon u ndërpreën. Këto sulme ishin arsyeja për rritjen e numrit të personelit në policinë e Timorit Lindor dhe miratimin nga OKB për krijimin e forcës mbrojtëse të Timorit Lindor, e përbërë nga 1500 ushtarë nga përbërja e ish-FALINTIL (formacion i armatosur i rezistencës

Timori Lindor është një vend ishull në Azinë Juglindore me një sipërfaqe prej 15,000 km² dhe rreth 1.3 milionë banorë. Gjatë historisë, vendi ka qenë një provincë dhe është kolonizuar shumë herë. Pas Luftës së Dytë Botërore, ajo mbeti nën administrimin portugez si provincë deri në vitin 1975, kur një nga partitë më të mëdha politike lokale, FRETILIN (Fronti Revolucionar për një Timor të Pavarur Lindor), fitoi kontrollin e një pjese të madhe të territorit dhe shpalli pavarësinë e Republikës Demokratike e Kongos Republika e Timorit Lindor. Me atë akt, shpërtheu një luftë civile midis forcave demokratike dhe mbështetësve të Timorit duke u bërë një provincë autonome brenda Indonezisë

së armatosur. lëvizje). Paralelisht me përpjekjet për ruajtjen e paqes dhe sigurisë në vend, vëmendja u përqendrua edhe në zhvillimin e një sistemi funksional gjyqësor dhe juridik. Gjithashtu u formua Këshilli Kombëtar, i cili zëvendësoi ish-Këshillin Konsultativ Kombëtar, si bazë e asamblesë së ardhshme. Asambleja Kushtetuese u

caktua për 30 gusht 2001, siç ishte planifikuar, në afatin e planifikuar, Asambleja Kushtetuese u votua në zgjedhje "të drejta dhe demokratike". Asambleja kishte për detyrë të hartonte dhe miratonte një kushtetutë të re shtetërore brenda 3 muajve dhe të krijonte kuadrin për zgjedhjet e ardhshme dhe kalimin e vendit drejt

pavarësisë së plotë. Me atë akt, misioni i UNTAET duhej të siguronte, nga njëra anë, respektimin e demokracisë, lirinë e organizimit dhe sundimin e ligjit, dhe nga ana tjetër, të inkurajonte formimin e një sistemi politik që do të zgjidhej nga vetë qytetarët e Timorit Lindor. Ai u zgjodh edhe presidenti i shtetit. Filloi një proces veçanërisht i ndërlikuar dhe i vështirë në të cilin përfaqësuesit e OKB-së, të përfshirë në proces, duhej të ishin të kujdesshëm me zbatimin e zgjidhjeve, parimeve dhe rregulloreve që vinin nga partitë politike dhe njerëzit, të cilët deri atëherë nuk kishin përvojë në ndërtimin e një shteti dhe krijimi i një sistemi shoqëror që do të funksiononte disi.

Pas zgjedhjeve presidenciale të 20 majit 2002 u shpall solemnisht shteti i pavarur i Timorit Lindor. Në të njëjtën ditë, misioni UNTAET u pasua nga UNMISSET, me qëllim të ofrimit të ndihmës për strukturat administrative që janë vendimtare për qëndrueshmërinë dhe stabilitetin politik të Timorit Lindor.

UNMISSET (2002 – 2005)

UNMISSET (United Nations Mission of Support in East Timor) ishte një mision i OKB-së i përbërë nga 1,250 policë civilë, 5,000 ushtarë, duke përfshirë 120 vëzhgues ushtarakë, i krijuar për një periudhë fillestare prej 12 muajsh, me një mandat për të: ofruar ndihmë për strukturat themelore administrative që janë kritike për qëndrueshmërinë dhe stabilitetin politik të Timorit Lindor; sigurimi i zbatimit të ligjit dhe asistencës në zhvillimin e Shërbimit Policor të Timorit Lindor (ETPS) dhe kontributi në ruajtjen e sigurisë së përgjithshme në Timorin Lindor. Në terren, në muajt pas shpalljes së pavarësisë, filluan incidentet lokale mes

grupeve të ndryshme, të pakënaqur me trajtimin e tyre nga legjislacioni i vendosur në vend. Demonstratat lokale gjithashtu u bënë më të shpeshta dhe arrestimi i disa prej rebelëve shkaktoi një konfrontim me policinë dhe popullsinë vendase. Grupet paraushtarake i intensifikuan aktivitetet e tyre menjëherë pas formimit të Ushtrisë, duke vënë në dyshim legjitimitetin e tyre. Në dhjetor 2002, policia e Timores nuk ishte në gjendje të parandalonte protestuesit të hynin në Parlament dhe të gjuanin me gurë Selinë e Policisë së OKB-së. Rezultoi se policia nuk kishte kapacitetet e nevojshme operationale dhe komanda ishte joefektive. Si rezultat i këtyre ngjarjeve, Këshilli i Sigurimit i OKB-së vendosi të reduktojë qëllimin e misionit dhe të rishikojë detyrat e tij, në përputhje me rekomandimet e Sekretarit të Përgjithshëm të OKB-së (GS). Në dy vitet në vijim, përgjegjësia

për drejtimin e vendit iu dorëzua qeverisë së Timorit Lindor. UNMISSET mbeti i fokusuar në zhvillimin e kapaciteteve të shërbimeve policore, zhvillimin e aftësive dhe njohurive të policisë. Më 20 maj 2005 mandati i UNMISSET-it në Timor-Leste përfundoi dhe vazhdoi faza tjetër në ndërtimin e kapaciteteve institucionale me mision politik.

UNOTIL (2005 – 2006)

UNOTIL (United Nations Office in Timor-Leste), ishte një mision i përbërë nga 45 këshilltarë civilë, 40 këshilltarë policorë dhe 10 këshilltarë për të drejtat e njeriut, me mandat deri në prill 2006. dhe për të siguruar që themelet e një shteti të qëndrueshëm të vendosen fort në Timor-Leste. Këshilltarët policorë të UNOTIL ishin kryesisht për të mbështetur zhvillimin e Njësisë së Patrullës Kufitare brenda forcës policore dhe për të ndihmuar, në koordinim me ushtrinë indoneziane, në mënyrë që njësia të merrte përsipër komunikimin e drejtpërdrejtë me forcat kufitare në anën tjetër. Fokusi në sigurinë kufitare përfshiu trajnimin e oficerëve të policisë, luftimin e kontrabandës dhe zbatimin e konceptit të "policimit në komunitet", me synimin për të arritur "zgjidhje të përbashkëta përmes negociatave kufitare dhe të kuptuarit e njerëzve në anën tjetër". Pika kryesore e trajtimit të policisë së Timores si një institucion plotësisht gjithëpërfshirës dhe profesionalisht i rumbullakosur ishte vendosja e 10 policëve në misionin e OKB-së, UNMIK, në Kosovë në vitin 2006, duke demonstruar aftësinë e kësaj

policie për të kontribuar në operacionet ndërkombëtare të paqes. Sipas planeve, UNOTIL duhej të përfundonte mandatin e tij në maj të vitit 2006, por KS kishte marrë tashmë rekomandimet e KS për periudhën pas misionit. Një seri ngjarjesh që kulmuan me një krizë të gjerë politike, humanitare dhe të sigurisë e shtynë Këshillin e Sigurimit të OKB-së të zgjaste mandatin e UNOTIL nga gushti 2006. për të krijuar një mision të ri.

UNMIT (2006 – 2012)

Me misionin e ri UNMIT (United Nations Integrated Mission in Timor – Leste), Qeveria e Timorit Lindor mori ndihmë në “konsolidimin e stabilitetit, forcimin e një kulture të qeverisjes demokratike dhe lehtësimin e dialogut politik midis palëve të interesuara timoreze, në përpjekjet e tyre për të arritur një proces të pajtimit kombëtar dhe për të nxitur ‘kohezionin’ social”. UNMIT-i u mandatua për të ndihmuar vendin në tejkalimin e pasojave të krizës së vitit 2006. GS rekomandoi ngritjen

e oficerëve ushtarakë ndërlidhës të OKB-së dhe asistencë në forcimin e mëtejshëm të kapacitetit kombëtar për të mbrojtur të drejtat e njeriut. Pas vendosjes së misionit, situata në Timorin Lindor u përmirësua, por situata e sigurisë në vend mbeti e paqëndrueshme. Në shkurt 2008,

Pas zgjedhjeve presidenciale më 20 maj 2002, solamnisht u shpall pavarësia e shtetit Timori Lindor. Në të njejtën ditë, misioni UNTAET u zëvendësua nga misioni UNMISSET, me qëllim të sigurimit të ndihmës për strukturat administrative që janë të rëndësishme kyçe për mbarvajtjen dhe për stabilitetin politik të Timorit Lindor

por nuk shkaktuan krizë destabilizuese për shoqërinë. Institucionet kanë reaguar në përputhje me procedurat e përcaktuara. Kryeministri i qeverisë tregoi udhëheqje të fortë, kuvendi funksionoi me efikasitet dhe populli tregoi besim në aftësinë e shtetit për të përballuar situatën. Situata e sigurisë në Timorin Lindor ka mbetur e qetë. Ishte rezultat i veprimit këmbëngulës të OKB-së për të arritur përparim në përbushjen e detyrave të saj dhe UNMIT vazhdoi përpjekjet e saj për zbatimin efektiv të dispozitave të mandatit të saj. Në shtator 2011, qeveria e Timor-Leste dhe UNMIT nënshkruan një plan për tërheqjen e përfaqësuesve të OKB-së nga misioni i UNMIT-it, duke formuluar prioritetet dhe objektivat deri në largimin e “Helmetave Blu” dhe duke i dorëzuar përgjegjësinë e drejtimit të shtetit te zyrtarët e vendit. Përparim që nga viti 2006 kështu me radhë ishte e dukshme. Personat e zhvendosur u kthyen në shtëpitë e tyre; policia tregoi një nivel solid përgjegjësie dhe aftësie në punën e saj; media

e një misioni shumëdimensional, të integruar të OKB-së, me një mandat për të mbështetur Qeverinë e Timorit Lindor dhe për ta ndihmuar atë në përpjekjet e saj për pajtimin kombëtar në vend; mbështetjen e vendit në organizimin e zgjedhjeve presidenciale dhe parlamentare të vitit 2007; ruajtja e sigurisë publike; ndihmë në ndërlidhjen me ushtrinë indoneziane me praninë

një grup i armatosur i udhëhequr nga një ish-komandant i policisë ushtarake FALINTIL kreu sulme të armatosura kundër presidentit dhe kryeministrit të Timorit Lindor, duke plagosur rëndë presidentin dhe duke vrarë udhëheqësin e grupit të armatosur. Këto incidente ishin të papritura dhe përbënin një sfidë serioze për institucionet shtetërore,

dhe shoqëria u bënë gjithnjë e më të forta, duke dhënë një kontribut të rëndësishëm në debatin demokratik në vend; varfëria u ul si rezultat i investimeve publike në infrastrukturë dhe shërbime. Misioni përfundoi zyrtarisht në dhjetor 2012. por kjo ende nuk nënkuptonte fundin e përfshirjes së OKB-së në vend.

M.S.

Kultura e sigurisë – Termi, koncepti, standardi dhe politika

Kohët e fundit, numri i madh i sfidave të rëndësishme të sigurisë kanë kapacitetin për të shkaktuar dilema, kërcënime dhe rreziqe sigurie, dhe kështu po i afroheni pikës së konvergjencës së tyre, e cila imponon nevojën për të rimenduar rrugën përpara dhe nevojën për qasje të ndryshme. Rreziku është më i madh se kurrë më parë, sepse ekziston një kombinim i kërcënimeve të vjetra dhe të reja të sigurisë (përhapja bërthamore, terrorizmi, migrimi masiv, etj.). Meqenëse axhenda e sfidave të sigurisë është e madhe, ajo kërkon një qasje ndërdisiplinore dhe, në pjesën më të madhe, përveç angazhimit kombëtar, rajonal dhe ndërkombëtar, i cili do të përfshijë domosdoshmërisht çështje që lidhen me: zhvillimin, paqen dhe sigurinë, ekonominë, shëndetin, zhvillimi i teknologjive dhe shumë

Bota moderne po bëhet gjithnjë e më komplekse, po ndryshon, e lidhur dhe po përballet me shumë sfida të sigurisë. Axhenda e sfidave të sigurisë është e madhe, kërkon një qasje ndërdisiplinore dhe, në pjesën më të madhe, përveç angazhimit kombëtar, nevojitet edhe angazhim rajonal dhe ndërkombëtar. Kultura e sigurisë është një koncept që nënkupton përfshirjen dhe ndërthurjen e dy koncepteve të gjera dhe komplekse, si kultura dhe siguria, dhe më pas shumë variacione me aplikimin e gjerë të këtij koncepti në mjedise dhe dimensione të ndryshme të sigurisë

sfida të tjera kombëtare, rajonale dhe ndërkombëtare, secila prej të cilave meriton analizën e duhur. Në këto kushte, koncepti relativisht i ri i “kulturës së sigurisë”, si pjesë e kulturës së përgjithshme, a mund të ndihmojë si mënyrë jetese përsa i

përket sigurisë dhe pasigurisë, apo përfaqëson pasiguri? Kjo është arsyeja pse ajo që do të jetë «differentia specifica» në fokusin e analizës sonë është koncepti i «kulturës së sigurisë». Prezantimi i këtij koncepti është pjesë e kulturës së përgjithshme me të cilën

mund të paraqesim mënyrën e jetesës në aspektin e sigurisë dhe pasigurisë, mungesës apo pranisë së rreziqeve. Kuptimi i konceptit të «kulturës së sigurisë» do të nënkuptonte aktivitete dhe sjellje të tilla sigurie që rrjedhin nga përgjegjësia dhe gatishmëria për të vepruar e të gjithë subjekteve në një shoqëri, në përputhje me njohuritë dhe aftësitë e fituara, si dhe vlerat dhe vlerat e pranuar. orientimet, besimet dhe qëndrimet e ndërtuara në bazë të një kulture dhe trashëgimie kulturore të caktuar. Ai pasqyrohet në mënyrën se si mjedisi shihet në mënyrën më të gjerë, tregon një kuptim të dinamikës së marrëdhënieve shoqërore (si në nivel individual ashtu edhe më gjerë), vëzhgon rëndësinë e kontrollit absolut mbi të mirat e veta (parimi i sovranitetit), mënyra në të cilën perceptohen dhe përcaktohen rreziqet/kërcënimet, më pas përcaktohen interesat dhe zgjedhin mjetet ose instrumentet për veprim. Ky koncept është relativisht i ri në debatet akademike dhe kryesisht i referohet një ndryshimi në agjendën e sigurisë dhe një perspektive alternative për sigurinë kombëtare, kur duke futur një element të kulturës në mjedisin global dhe kombëtar, arrihet një këndvështrim i ri në shpjegimin e interesave të sigurisë kombëtare, politikave dhe sjelljet. Kultura e sigurisë është një koncept që nënkupton përfshirjen dhe ndërthurjen e dy koncepteve të gjera dhe komplekse, si kultura dhe siguria, dhe më pas shumë variacione me aplikimin e gjerë të këtij koncepti në mjedise dhe dimensione të ndryshme të sigurisë. Si fillim, mund të fillojmë duke përcaktuar dhe vendosur një kornizë për një fjalor të kulturës së sigurisë, i cili fillimisht do të paraqiste dimensionet dhe fushat e përdorimit të këtij koncepti, dhe më pas një listë termash/konceptesh dhe kategorish që gravitojnë drejt kulturës së sigurisë. kultura e sigurisë bërthamore; informacioni/siguria kibernetike; kultura e sigurisë mjekësore; kulturën e sigurisë së korporatës dhe kulturën e sigurisë kombëtare. Nga lista e përdorimit të këtij koncepti, dhe në termat/konceptet dhe kategoritë e ardhshme që gravitojnë drejt kulturës së sigurisë, do të theksojmë kulturën e sigurisë bërthamore dhe kulturën e sigurisë kombëtare. Kultura e sigurisë bërthamore është e rëndësishme sepse përmendja dhe përkufizimi i parë i termit «kulturë e sigurisë» lidhet me fushën e sigurisë bërthamore dhe fatkeqësinë e famshme bërthamore të Çernobilit në 1986. Sot, është fusha ku ngrihet çështja e kulturës së sigurisë si vendimtare për të mbështetur dhe

përmirësuar sigurinë bërthamore. Shumë botime të Agjencisë Ndërkombëtare të Energjisë Atomike dhe Samitit të Sigurisë Bërthamore theksojnë rolin e rëndësishëm të kulturës së sigurisë bërthamore dhe e ngrënë statusin e saj në të njëjtin nivel me mbrojtjen fizike. Prandaj, ekziston një nevojë e madhe për të përfshirë këtë koncept dhe metodologjinë e tij të vetëvlerësimit në programet ekzistuese të edukimit dhe trajnimit për sigurinë bërthamore si një temë gjithëpërfshirëse dhe si një mjet për të përmirësuar efektivitetin e metodave të të mësuarit aktualisht në përdorim. Nga ana tjetër, kultura e sigurisë kombëtare përfaqëson një lente përmes së cilës autoritetet kombëtare interpretojnë pozicionet strukturore

të shtetit në sistemin ndërkombëtar, shpjegojnë kuptimin subjektiv të kërcënimeve objektive ndaj sigurisë kombëtare, instrumentet që do të përdoren në përgjigje dhe japin përparësi ose përparësi ndaj veprimeve të njëanshme ose shumëpalëshe. Disa autorë kanë veçuar elementet që përcaktojnë kuadrin e kulturës së sigurisë kombëtare, mbi bazën e të cilave ajo mund të analizohet për çdo vend veç e veç. Këto janë elementet e mëposhtme: pamje e mjedisit ndërkombëtar/mjedisit ndërkombëtar; identiteti kombëtar; tendencat/prijret; avantazhet apo prioritetet e ndërveprimeve në shoqëri. Çdo aspekt tjetër i kulturës së sigurisë, kibernetik, korporativ, mbart elementet dhe karakteristikat e veta dhe është

pjesë e një praktike kërkimore dhe të menduarit teorik gjithnjë e më të përhapur, veçanërisht në dekadën e fundit. Në veçanti, për Maqedoninë e Veriut dhe vendet e rajonit, kultura e sigurisë dhe çdo aspekt tjetër i kulturës së sigurisë është po aq i rëndësishëm. Sepse, kompleksiteti i konceptit të kulturës së sigurisë pasqyrohet në disa mjedise të rëndësishme konceptuale, përkatësisht: natyra e shumëanshme e konceptit të kulturës, por edhe të sigurisë; demarkacioni i kulturës së sigurisë dhe sigurisë; marrëdhëniet ndërmjet kulturës së korporatës dhe sigurisë; kulturë e fortë dhe e butë e sigurisë; nivelet vertikale/hierarkike dhe shtresat horizontale/sectoriale të

neglizhuar dhe nevojitet aktualizimi dhe zhvillimi i tij. Prandaj, premisa jonë e parë vendimtare do të jetë fillimi i analizës dhe hulumtimit mbi aspektet kyçe që lidhen me kulturën e sigurisë në Maqedoninë e Veriut. Nevojitet një ripërshatje e shpejtë e prizmit analitik që do të fokusohet në kulturën e sigurisë, në kompleksitetin e konceptit, i cili reflektohet në disa mjedise të rëndësishme konceptuale kombëtare: nivele vertikale/hierarkike dhe shtresa sektoriale horizontale të kulturës së sigurisë, analiza e marrëdhënies. ndërmjet kulturës së sigurisë dhe identitetit kombëtar, nevojës për edukim të vazhdueshëm rreth kulturës së sigurisë, ndikimit

paraqitet si mjet ose kornizë analitike për të kuptuar ndryshimet që ndodhin në sferën e sigurisë me kalimin e kohës. Në këtë kuptim, theksohet rëndësia e aplikimit të kulturës së sigurisë si instrument për prodhimin e ndryshimeve, të cilat mund të rezultojnë të jenë shumë domethënëse në kushte dhe kohë kur ngjarje të trazuara po ndodhin në mbarë botën, të cilat mbartin implikime serioze në siguri. Në kuadër të kësaj analizohet dimensionin kreativ, hapja dhe komunikueshmëria e kulturës, dhe në të njëjtën kohë, shfaqja e marrëdhënies së saj me sigurinë, aspektet pozitive dhe rezultatet e ndërveprimit të tyre dhe e gjithë kjo reflektohet në koncept.

kulturës së sigurisë; raporti ndërmjet kulturës së sigurisë dhe karakterit/identitetit kombëtar; traditat/stilet kombëtare të kulturës së sigurisë (në diplomaci, në menaxhim); pasqyrimi i elementeve kryesore të kulturës si politikat, teknologjia dhe njerëzit në kulturën e sigurisë; edukimi i vazhdueshëm i sigurisë/kultura e sigurisë; kulturën e sigurisë në faza të ndryshme të reagimit ndaj rreziqeve/kërcënimeve: parandalimi, monitorimi, kontrolli, sanimi; cili është «bërthama e fortë» e një kulture sigurie dhe cilat janë konceptet e prejardhura; cilat subjekte dhe institucione janë kyçe në ndërtimin e një kulture sigurie dhe cilat janë mënyrat për të zhvilluar një kulturë sigurie (përmes standardeve, kontrollit, edukimit, angazhimit). Koncepti i kulturës së sigurisë është relativisht i ri në debatet akademike, dhe në Maqedoninë e Veriut është

të kulturës së sigurisë në faza të ndryshme të reagimit ndaj rrezikut, kërcënimeve, nevoja për parandalim, monitorim, përcaktimin e subjekteve dhe institucioneve që janë kyçe në ndërtimin e kulturës së sigurisë në Maqedoninë e Veriut dhe përcaktimin e standardeve, strategjive dhe politikave për zhvillimin e kulturës së sigurisë. Premisa e dytë i referohet rritjes eksponenciale të kërcënimeve, të shkaktuara nga mënyra se si funksionon rajoni dhe paqëndrueshmëria e sistemit global. Në kushte të tilla, hulumtimi ndërdisiplinor mbi kulturën e sigurisë në vend dhe në rajon është i një rëndësie thelbësore. Prandaj, është e nevojshme të shpjegohet dhe rekomandohet një mënyrë në të cilën koncepti i kulturës së sigurisë mund të shqyrtohet, kuptohet dhe zhvillohet. Domethënë, ky koncept zakonisht

të kulturës së sigurisë, meritojnë vëmendje serioze. Por edhe funksionet e kulturës, të cilat konsiderohen të jenë të rëndësishme për sigurinë dhe proceset më të rëndësishme që lidhin këto koncepte dhe promovojnë mirëqenien dhe sigurinë, meritojnë vëmendje, gjë që ndihmon në identifikimin e disa prej mjeteve ose mekanizmave me anë të të cilave një kulturë sigurie mund të zhvillojë dhe të arrijë prioritetet e sigurisë si koncept, strategji dhe politikë. Si rrjedhojë e rëndësisë së konceptit të kulturës së sigurisë për çdo vend, rajon dhe më gjerë, vendosëm që shkurtimisht ta paraqesim këtë koncept, si një nga kategoritë më relevante të konceptit modern të sigurisë, dhe në të njëjtën kohë si konkret. materializimi i konceptit të sigurisë.

Dr. Svetllana Stanareviq
Dr. Marina Mitrevska

Gjatë periudhës së viteve 2002 dhe 2011, Bregu i Fildishtë përjetoi një luftë civile që ndau vendin socialisht, politikisht dhe gjeografikisht, me veriun e kontrolluar nga grupet e armatosura rebele, ndërsa jugu mbetet nën kontrollin e qeverisë

Desekuritizimi i grave në proceset e DDR-it

Rasti i Bregut të Fildishtë

Rebelët e justifikuan kryengritjen e tyre të armatosur dhe aktet e dhunës kundër “veriorëve” si “refuzim të përjashtimit, padrejtësive sociale dhe abuzimeve të bazuara në identitet”, me synimin për të vendosur “një rend të ri politik në Bregun e Fildishtë”. Tashmë në fillim të konfliktit, ka pasur përpjekje për të zbatuar një sërë programesh çarmatimi, çmobilizimi dhe riintegrimi (në tekstin e mëtejshëm: DDR), zakonisht të rezervuara për vendosjet e sistemit “pas konfliktit”, si pjesë e procesit të ndërtimit të paqes. Nga rruga, DDR e ish-luftëtarëve është një pjesë standarde e programeve të Reformës së Sektorit të Sigurisë (SSR), e cila kohët e fundit shpesh përfshin një dimension gjinor. Hartimi i programeve DDR si pjesë e procesit të paqes është një praktikë relativisht e re. Gjegjësisht, para viteve 1980 është bërë çarmatimi dhe demobilizimi i luftëtarëve d.m.th. është projektuar nga dhe për ushtrinë. Por me kompleksitetin e konflikteve, përpjekjet për ndërtimin e

paqes po zhvillohen gjithashtu për të adresuar sfida të reja, siç është lufta kundër ekstremizmit të dhunshëm. Epo, në këtë kuptim, si përgjigje, jo vetëm qëllimi, por edhe koha dhe pritshmëritë e procesit DDR po evoluojnë. Në veçanti, procesi DDR në Bregun e Fildishtë ka kaluar nëpër shumë “përdredha dhe kthesa” me kalimin e kohës dhe është përshkruar si një “yo-yo politik”. Ajo që është shumë më e rëndësishme, është fakti se DDR në Bregun e Fildishtë nuk është vetëm

produkt i ndërhyrjeve të institucioneve ndërkombëtare dhe rajonale; mbi të gjitha, është një arenë për aktorët kombëtarë gjatë negociatave sociale, politike dhe ushtarake. Kjo është arsyeja pse DDR e luftëtarëve nga të dyja palët përmendet në të gjitha marrëveshjet paqësore dhe politike që nga fillimi i krizës në vitin 2002. DDR konsiderohet një kusht kyç dhe i përbashkët për të siguruar kthimin e paqes dhe mbajtjen e zgjedhjeve presidenciale dhe, si e tillë, është shumë

e politizuar dhe e garantuar. Në vitin 2007 u krijuan disa institucione për t’u marrë me d.m.th. puna me ish-luftëtarët, të cilët në fakt janë arsyeja e valës së parë të aktiviteteve të DDR. Megjithatë, DDR është ngecur në mënyrë të përsëritur nga prishjet në procesin e paqes dhe mosmarrëveshjet mbi zgjedhjet, të cilat në vend kanë vazhduar në një garë të ngushtë midis presidentit të atëhershëm Laurent Gbagbo kundër Alassane Ouattara në 2010, të cilin të dy kandidatët e kanë

shpallur më pas fitoren. Epo, gjatë krizës paszgjedhore, të dy palët u përplasën ashpër, duke shkaktuar mbi 3000 vdekje.

Përfshirja e barazisë gjinore në DDR të Bregut të Fildishtë

Ndërsa gratë e Fildishtë janë ish-aktorë në konflikt, duke përfshirë edhe si aktore të dhunshme, pak analiza të sigurisë fokusohen tek ato. Duke vepruar kështu, shumica e tyre fokusohen në cenueshmërinë e tyre ose statusin e viktimës për shkak të rritjes së akteve të dhunës të kryera kundër tyre gjatë konfliktit. Rolet e tyre në konflikt janë të depolitizuara dhe të dekuritizuara për shkak të faktorëve të tillë si supozimet për normat gjinore, zhvlerësimi i punës së grave si gatimi dhe kujdesi, dhe, në veçanti, stigmatizimi i grave që bëhen pjesë e dhunës. Në teori, DDR i Fildishtë është një proces i ndjeshëm ndaj gjinisë. Me fjalë të tjera, gratë që kanë qenë pjesë e grupeve të armatosura konsiderohen "ish-luftëtare" në të njëjtën bazë si burrat, të paktën në teori, megjithëse përkufizimi i fundit i veteranëve të Fildishtë përfshin "njerëz të të dy gjinive". Megjithatë, kjo është e ndryshme nga konfliktet e tjera në të cilat gratë e përfshira në aktivitetet "mbështetëse" nuk konsiderohen si luftëtare, si në Republikën Demokratike të Kongos. ADDR (një nga programet e fundit në ngarkim të DDR në vend), specifikon se procesi duhet të "pasurohet duke marrë parasysh çështjet gjinore", megjithëse nuk specifikon se cilat janë këto çështje gjinore. Prandaj, ndërsa dokumentacioni mbi DDR dhe nga Bregu i Fildishtë promovon aktivitetet e ndjeshme gjinore, studiuesit për periudhën nga 2014 deri në 2019 theksojnë në komentet e tyre se gjatë asaj periudhe nuk ka pothuajse asnjë masë apo program që synon në mënyrë specifike ish-luftëtare femra. Dhe një ish-punonjës i DDR-së tha në 2014 se "përqindja e grave është aq e ulët sa nuk do të vendosin kuota specifike për gratë". Me sa duket, e gjithë kjo mund të ketë qenë më e lehtë për të krijuar programe që synojnë gratë luftëtare, pavarësisht se ato janë të përfaqësuara në një numër kaq të vogël. Por në mungesë të programeve specifike që synojnë ish-luftëtarët, mund të vërehet se kapacitetet riintegruese të ish-luftëtareve femra të Fildishtë u ndikuan nga kapitali i tyre social dhe kulturor, veçanërisht në aspektin arsimor, por edhe aftësia e tyre për t'iu qasur ish-luftëtarëve. Rrjetet mbështetëse, të cilat mund t'u mundësojnë atyre të përdorin më lehtë programet DDR. Epo, siç argumenton një ekspert, në

kontekstet pas konfliktit, "burrat dhe maskuliniteti janë të siguruar si pas konfliktit, ndërsa gratë, edhe kur luajnë në role shumë të siguruara si ushtarët, janë të desekuritizuara dhe, në fakt, më pak të ekspozuara në post- politikëbërja e konfliktit". Ekspertja thotë më tej se "procesi i riintegritit të meshkujve theksohet si jetik për kalimin nga lufta në paqe, ndërsa procesi i riintegritit të grave konsiderohet shqetësim social dhe moralizohet si rikthim në normalitet".

Megjithatë, ky zhvlerësim i grave në mjediset pas konfliktit ka efekte të dëmshme. Gjegjësisht, në shumë kontekste, gratë nuk njihen si luftëtare. Kjo është arsyeja pse ekspertët kanë vënë në dukje gjithashtu se "proceset e DDR që janë planifikuar dhe zbatuar nga zyrtarët ushtarakë rezultojnë në një paragjykim ndaj atyre që ushtria nuk i konsideron "ushtarë të vërtetë" (të a.q burra me armë). Por pavarësisht përpjekjeve të qarta për të integruar gjininë, programet DDR në Bregun e Fildishtë "riprodhojnë dhe mbështeten në supozimet gjinore dhe jo në analizën gjinore specifike të kontekstit".

Rolet gjinore, normat dhe stigmat

Shumica e grave të Fildishtë të përfshira në grupet e armatosura rebele midis 2002 dhe 2011 u bashkuan vullnetarisht. Ata janë rreth 8 përqind e 74,000 ish-luftëtarëve të identifikuar nga programi i fundit DDR në Bregun e Fildishtë. Për të justifikuar mobilizimin e tyre, disa prej tyre thirren në qëllime politike, si mbrojtja e kombit kundër "fildishit" dhe rivendosja e paqes. Të tjerë pretendojnë se u bashkuan për mundësi karriere ose përfitime të tjera ekonomike. Disa thjesht ndiqnin familjen ose miqtë që ishin

pjesë e grupit rebel, ndërsa të tjerët u bashkuan për mbrojtje ose hakmarrje. Në përgjithësi, motivet e tyre duket se janë shumë të ngjashme me ato të burrave dhe theksojnë rolin politik të grave gjatë luftës. Hulumtimi që përbën bazën e këtij artikulli tregon se, ndërkohë që këto gra kryenin një sërë detyrash, duke përfshirë rolet e dhunshme, ato u transferuan kryesisht në role ndihmëse stereotipike specifike për gjininë, si kuzhinierë, spiune dhe infermiere. Asnjë nga gratë e

intervistuar nuk kishte poste drejtuese në grupin rebel dhe vetëm disa pranuan se ishin të përfshira drejtpërdrejt në detyra luftarake. Gjetjet si këto duhet të shihen me kujdes, megjithatë, pasi gratë, duke e karakterizuar veten si "ndihmuese", mund të përpiqen të shmangin përfshirjen në krime të mundshme ose të bëhen viktimat të hakmarrjes. Dhe ky pohim ose ky lloj angazhimi i deklaruar mund t'i lejojë ata të qëndrojnë brenda normave gjinore të pranueshme shoqërore dhe të shmangin stigmën. Edhe nëse duke u bashkuar me mjedisin e dhunshëm mashkullor ata devijuan nga rruga tradicionale, "qëndrimi në kuzhinë", për shembull, i lejonte të tregonin se ky devijim ishte vetëm i pjesshëm. Është gjithashtu interesante të përmendet se si në kontekste të tjera, pjesëmarrja e grave në konfliktin në Bregun e Fildishtë nuk çoi në një transformim të marrëdhënieve shoqërore-gjinore. Përfitimet e autonomisë dhe emancipimit "të pjesshëm" të fituara nga përfshirja e tyre në grupe të armatosura nuk duket se janë përkthyer në pushtet politik apo shoqëror në epokën e pas konfliktit. Për shumicën e grave, një kthim në paqe do të thotë gjithashtu një kthim në "status quo". Kjo mund të shpjegohet me faktin

se, nga gratë e intervistuar, asnjëra nuk e përmend ndjekjen e barazisë gjinore si një qëllim ose nxitje për t'iu bashkuar grupeve të armatosura. Kjo mund të shpjegohet edhe me dekuritizimin dhe depolitizimin e tyre, që nënkupton mohimin e dimensionit subversiv të pjesëmarrjes së grave në konflikt. Pjesë e depolitizimit të grave ish-luftëtare është supozimi gjinor se gratë, ndryshe nga burrat, nuk kanë nevojë të krijojnë një rol të ri, pas konfliktit në shoqëri; ata mund të kthehen në punën e tyre në shtëpi. *областа*. Disa gra thonë se kanë përjetuar stigmatizim rreth çështjeve të caktuara, por jo të gjitha gratë e Bregut të Fildishtë kanë qenë në gjendje të riintegrohen lehtësisht pasi statusi i tyre si ish-luftëtare mbart një stigmë për disa, duke dëmtuar marrëdhëniet me familjet, miqtë dhe komunitetet e tyre. Megjithatë, për gratë që jetojnë në një zonë të kontrolluar nga rebelët, stigma mund të ketë qenë më e vogël. Siç e përshkruan një veterane femër e Bouake, ish selia e rebelëve, “në anën veriore, të gjithë ishin familjarë” dhe rebelët u panë si “duke mbrojtur të njëjtën kauzë” që ata të gjithë ndanë në pjesëmarrjen në procesin DDR. vetë. Për të shmangur këtë, ata vendosën të “vetë-demobilizohen”, një fenomen i njohur si “gratë e fshehura”.

Implementimi i mësimave të nxjerra nga Bregu i Fildishtë

Rasti i Bregut të Fildishtë tregon se është thelbësore të njihet roli politik i grave në konflikte dhe të përfshihen çështjet gjinore në fillim të negociatave të paqes. Në të vërtetë, atje gratë nuk konsiderohen fare si aktore gjatë krizës, kështu që ato janë përjashtuar nga proceset vendimmarrëse në epokën e pas konfliktit. Gratë nga kategori të ndryshme duhet të jenë në gjendje të marrin pjesë në negociata, duke përfshirë gratë nga grupet e armatosura. Gjithashtu, ky rast ilustron nevojën për të zëbërthyer normat gjinore për rolet e grave në kohë lufte dhe për të transformuar marrëdhëniet e dëmshme gjinore, jo vetëm ekonomike, por edhe të sistemeve zgjedhore. Duhet të merren parasysh edhe përvojat e ndryshme të grave të luftës që shkojnë përtej viktimave. Si e tillë, është thelbësore të intervistohen gratë luftëtare për të mbledhur dhe analizuar historitë e tyre, çfarë rolesh morën gjatë luftës, si e perceptojnë RDGJ-në dhe nevojat dhe dëshirën e tyre për aktivitete riintegruese. Është gjithashtu e qartë se vetëpërfshirja e dimensioneve gjinore në dokumentacionin e DDR-së nuk mjafton pa sfiduar supozimet gjinore dhe

pa futur masa shtesë specifike gjinore dhe të ndjeshme ndaj gjinisë, siç është analiza gjinore specifike për kontekstin; sensibilizimi dhe trajnimi i stafit të DDR mbi gjininë; buxheti i përgjegjshëm gjinor dhe përdorimi i të dhënave dhe treguesve të ndara sipas gjinisë për të hartuar, planifikuar, zbatuar, monitoruar dhe vlerësuar programet DDR. Këto të dhëna do të ndihmonin në adresimin e çështjeve gjinore si pabarazia gjinore dhe dhuna seksuale dhe me bazë gjinore, përveç rezultateve të tjera për gratë ish-luftëtare. Një proces DDR gjithëpërfshirës dhe i ndjeshëm ndaj gjinisë do t'u mundësonte grave ish-luftëtare të kenë akses në informacionin përkatës rreth programeve DDR; për të penguar aksesin, domethënë përdorimin e armës si kusht i përshtatshmërisë; përmirësimi i infrastrukturës fizike, dizajni i vendit të çmobilizimit dhe siguria e vendeve DDR; përmirësimi i projekteve të trajnimit dhe riintegrit bazuar në analizat socio-ekonomike lokale dhe të kontekstualizuara dhe mbështetja e komuniteteve për t'u shëruar, psikosocialisht dhe fizikisht, fjalë për fjalë nga plagët e konfliktit. Aktivitetet mbështetëse – programet e shkrim-leximit, asistencë psikologjike, si dhe ndjekja afatgjatë mund të jenë gjithashtu pjesë e programeve të ndjeshme gjinore për gratë dhe të ndihmojnë në rivendosjen e marrëdhënieve dhe

i konfliktit. Kështu, për shembull, nga viti 2014 e në vazhdim, gratë mund të jenë pjesë e xhandarmërisë dhe vajzat mund të pranohen në shkollat ushtarake në shkallë vendi. Megjithatë, numri i grave që marrin pjesë në sektorin e sigurisë mbetet i ulët. Për të kompensuar çekuilibrin, mund të jetë e vlefshme të vendoset një kuotë për gratë ish-luftëtare që dëshirojnë të qëndrojnë në sektorin e sigurisë, duke pasur kujdes që të mos reduktohet gjithëpërfshirja gjinore në aktin e thjeshtë “shtimit të më shumë grave”, pasi kjo kontribuon ndaj grave me përgjegjësi të pabarabarta nëse nuk u jepet mbështetja e duhur. Por fakti është se shumica e grave të Fildishtë, të cilat u intervistuan ose thjesht u takuan në një situatë kur bëheshin analizat, duan të përfshihen në procesin DDR. Madje, shumë prej tyre kanë krijuar shoqatat e tyre ose i janë bashkuar ish-shoqatave luftarake, kryesisht për të marrë përfitime shtesë nga programet DDR dhe qeveria e shtetit. Megjithatë, ndryshe nga burrat, disa gra janë organizuar në shoqëri kooperative bazuar në aktivitete që gjenerojnë të ardhura si përpunimi i produkteve bujqësore vendase, përpjekje që meritojnë mbështetje. Si përfundim, Rasti i Bregut të Fildishtë tregon se programet DDR vazhdojnë të përjetësojnë hierarkitë dhe stereotipet gjinore; gratë dhe vajzat vazhdojnë të

shmangien e stigmës dhe mosbesimit. Është gjithashtu jetike që të angazhohen ish-luftëtare femra në role domethënëse në komunitete dhe t'u ofrohet atyre ndihmë afatgjatë socio-ekonomike dhe role alternative jashtë grupit të armatosur, gjë që përfundimisht do t'i bëjë programet e DDR më me ndikim. Megjithatë, gratë e Fildishtë kanë bërë disa përfitime në drejtim të rritjes së pjesëmarrjes në forca të caktuara të mbrojtjes dhe sigurisë që nga përfundimi

pushohen nga puna ose të mos merren seriozisht, ato janë “dekuritizuar” dhe “martuar” në role stereotipike të dizajnuara nga ata që nuk kuptojnë pak “historitë” gjinore, veçanërisht në kontinentin afrikan.

Mr. Biljana Popovska
(për më tepër në: <https://theglobalobservatory.org/2022/10/the-desecuritization-of-women-in-ddr-cote-divoire/>)

0 ★
23

Koncept-tanksi i ri "KF-51 Panther"

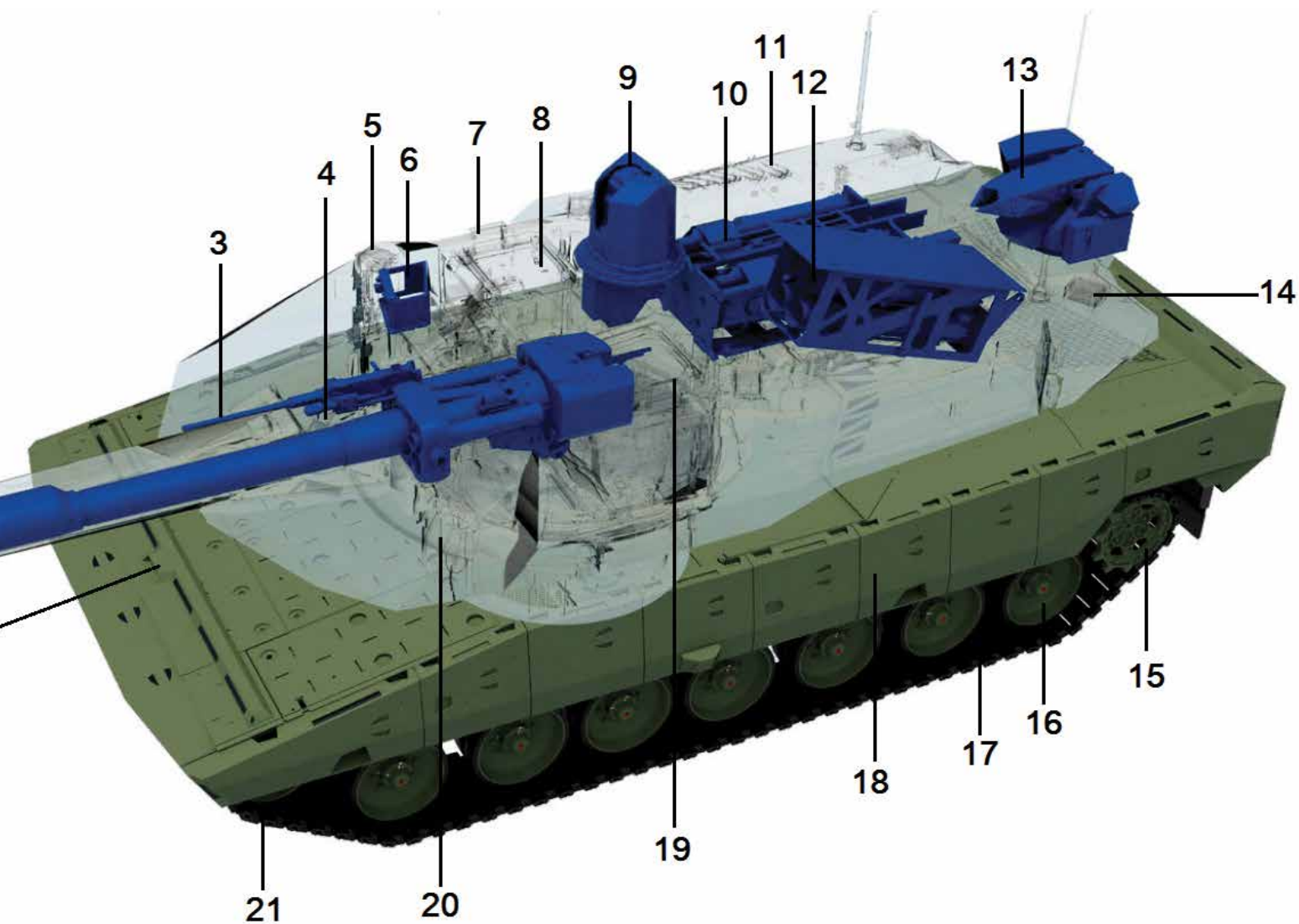
Tankset standarde sipas karakteristikave taktike-teknike duhet të kenë gjithmonë një kompromis ndërmjet tre parimeve bazë të mbrojtjes së blinduar, fuqisë së zjarrit dhe fuqisë shtytëse (manovrueshmërisë), por tanku konceptual KF51 Panther përmban si dixhitalizimin ashtu edhe rrjetëzimin, gjë që rrit ndjeshëm mundësinë e informimit për situata në fushën e betejës dhe marrja në kohë e masave taktike për neutralizimin e forcave armike, duke përdorur armët më moderne të fuqishme në të gjitha kushtet e motit, si gjatë natës ashtu edhe gjatë ditës. „KF51 Panther“ është zhvilluar nga kompania gjermane "Rheinmetall" dhe ka një sistem të kombinuar mbrojtjeje, të përbërë nga mbrojtje aktive, reaktive dhe pasive dhe një sistem për mbrojtje nga sulmet në sipërfaqet e sipërme - TAPS (Top Attack Protection System), dhe është gjithashtu i pajisur me Sistemi ROSY, i destinuar për t'ym dhe ndërprerje, që do të thotë, 8 granatahdhës tymi janë vendosur në të dy anët e kupolës së betejës. Armatura efektive e kombinuar mbron si nga minat antitank ashtu edhe nga pajisjet shpërthyes të improvizuara. Tanksi ka një ekuipazh të përbërë nga 3+1 anëtarë, sediljet e të cilëve janë të pajisura me 4 pozicione të standardizuara pune, domethënë çdo pozicion është i pajisur me një monitor kryesor 23 inç të vendosur sipër dhe dy monitorë 10 inç të vendosur poshtë tij, ku informacioni mund të merret sipas rolit të çdo anëtari të ekuipazhit. Kjo do të thotë, e parë nga lart, shoferi ulet në anën e përparme të djathtë të gypit dhe ka vetëdije të plotë për situatën falë pamjes që ofrojnë kamerat e jashtme, duke parë përpara, prapa dhe anash, plus 3 periskopë janë vendosur përpara kapakut të tij. Në anën e majtë në trup është pozicioni shtesë që mund të strehojë një anëtar të ekuipazhit përgjegjës për funksionimin e sistemeve pa pilot ose një manovër të njësisë koordinuese të togës ose komandantit të kompanisë. Komandanti i tanksit dhe gjuetari ndodhen në frëngjinë e betejës, komandanti vendoset në të majtë dhe gjueti në të djathtë. Për nevojat e gjuajtësit është instaluar sistemi kryesor i synimit "EMES 15", plus një periskop në anën e djathtë të tij në çatinë e frëngjisë dhe për nevojat e komandantit është instaluar një sistem sensor panoramik "SEOSS 2", plus 3 periskopë rreth hapjes së çatisë (një përpara dhe 2 të vendosur anash në të majtë). Ndryshe, sistemet elektrooptike "EMES 15" dhe "SEOSS 2" janë të pajisura me kamera IR të ditës dhe të natës dhe me lazer të largësisë. Këto dy sisteme i ofrojnë gjuetarit dhe komandantit

një aksion luftarak "Hunter-Killer" ose "Killer-Killer". Ekuipazhi i tankeve do të ketë aftësi të rrjeteve dixhitale për të qenë më efektiv në fushën e betejës dhe çdo anëtar i ekuipazhit do të ketë akses në të dhënat nga të gjithë sensorët, armët, shtytjen dhe nënsistemet e tjera që mund të kontrollohen sipas nevojës. Meqenëse çdo anëtar i ekuipazhit mund të marrë përsipër detyrat nga anëtarët e tjerë (ndarje reciproke), tanki do të jetë në gjendje të konfigurohet pa një ekuipazh në frëngjinë e betejës në të ardhmen dhe mund të zhvillohet një version plotësisht pa pilot. Standard, automjeti është i pajisur nga të gjitha anët me kamera të montuara jashtë që ofrojnë një fushë shikimi 360° nga brenda automjetit, dhe imazhet që rezultojnë shfaqen në monitorët e brendshëm nga ekuipazhi. Efikasiteti i përgjithshëm do të rritet gjithashtu falë sistemit të arkitekturës së hapur, i njohur si Generic Vehicle Architecture të NATO-s (NGVA), e cila lejon integrimin e shpejtë të sensorëve, armëve dhe përmirëson ndërveprimin e përgjithshëm me platformat e tjera të tankeve. Arma kryesore e tankut është arma e lëmuar "Rh130 L/52", me kalibër 130 mm, dhe në të djathtë të saj është mitralozi koaksial me kalibër 12.7 mm, për të cilin sigurohen 250 fishekë. Topi është i stabilizuar dhe ka lartësi -9° deri +20° dhe me rrotullimin e frëngjisë ka mundësinë e veprimit 360°. Sipas pretendimit të prodhuesit, arma e re, ndryshe nga arma e vjetër 120 mm, ka 50% më shumë efikasitet. Për nevojat e topit për veprime luftarake, në pjesën e pasme të frëngjisë, dy karikatorë përmbajnë nga 10 granata secila, të cilat vendosen në top me ngarkues automatik dhe tanku mban një karikator tjetër me 10 granata. Duhet 5 minuta për të zëvendësuar, do të thotë mbushni të dy karikatorët me granata. Përndryshe, kursi përdor raketa kinetike APFSDS, granata me kokë të programueshme dhe granata praktike. Ekziston një mundësi për të instaluar një lëshues me 4 fuçi në vend të karikatorit të majtë me 10 predha për kryqëzorët luftarakë të drejtuar kamikaze pa pilot "UVision HERO 120" me një distancë prej 40 km dhe një kohë fluturimi 60 minuta. Në pjesën e pasme të frëngjisë së betejës, është montuar nga jashtë sistemi i vogël luftarak me telekomandë "Natter", i pajisur me një mitraloz 7.62 mm (me lartësi deri në +85°), për nevojat e të cilit gjithsej 2500 ofrohen plumba. Tanksi është i pajisur edhe me 2 lëshues (një në secilën anë të frëngjisë së betejës) të kuadropterëve të vegjël zbulues të telekomanduar me ngritje/ulje vertikale, të cilët kanë një kohë

fluturimi 30 minuta dhe janë të destinuara për përdorim në bimësi të dendur ose në zonat e populluara për rritjen e ndërgjegjësimit për situatën në terren, dhe të dhënat e regjistruara mund të përcillen në automjete të tjera ushtarake aleate. Si bazë për prototipin, u përdor pjesa e poshtme dhe ngasja nga rezervuari "Leopard 2", i cili ka 7 rrota mbështetëse (në secilën anë). Rrotat lëvizëse janë montuar në pjesën e pasme dhe rrotat përtaci janë montuar në pjesën e përparme. Pezullimi elastik i rrotave mbështetëse është me rrotullim të pavarur, dhe gjurmët metalike me gjerësi 635 mm janë të pajisura me këpucë gome. Motori dizel "MTU MB 873 Ka-501 V-12", me fuqi 1,103 kW, i kombinuar me transmisionin RENK NSWL 354, është i instaluar si makinë në rezervuar. Ai mbledh 1100 litra naftë në rezervuarët e rezervuarit. dhe autonomia e lëvizjes në tank është 500 km. Peshë luftarake e tankut është 59 ton.

Ivica Dameski

Sqarimi i fotografisë
Fotografia e „KF51 Panther“

1. Sistemi i mbikqyrjes
2. Topi me tubin „Rh130 L/52“ me kalibër prej 130 mm
3. Mitralozi koaksial me kalibër prej 12.7 mm
4. Pozita e shoferit
5. Sistemi i mbikqyrjes
6. Sistemi kryesor shënjestrues „EMES 15“
7. Persikopi anësor i shënjestruesit
8. Kapaku i kulmit për nevojat e shënjestruesit
9. Sistemi panoramik elektroptik për komandantin e tanksit „SEOSS 2“
10. Pozicioni i granatave të topit

11. Granata të gazit dhe granata lansuese të sistemit „ROSY“
12. Lansuesi katërtubor për fluturake kryqëzuese luftarake pa pilot „HERO 120“
13. Telekomanda e sistemit luftarak „Natter“ me mitraloz me kalibër 7.62 mm
14. Videosistemi i mbikqyrjes
15. Rrota e motorit
16. Rrota mbështetëse
17. Vemjet
18. Blinduesi mbrojtës modular
19. Kapaku i kulmit për nevojat e komandantit
20. Pozita e anëtarit të ekipazhit për avancimin e sistemeve
21. Rrota lëvizëse

Avioni „F-15EX Eagle II“

Projektuar për të mbështetur aftësinë luftarake të Forcave Ajrore të SHBA-së, „F-15EX“ do të jetë shtylla kurrizore e Forcave Ajrore, jo vetëm sot, por për dekadat në vijim.

Inxhinierët e „Boeing“ kanë krijuar një aeroplan me një shtyllë dixhitale, një arkitekturë të sistemit të hapur dhe aftësinë për të mbajtur armë hipersonike, duke e bërë atë një element kyç të flotës taktike luftarake të Forcave Ajrore të Shteteve të Bashkuara (USAF). Pentagoni do të vazhdojë të blejë avionët e rinj luftarakë të gjeneratës së katërt plus të „Boeing“-ut. Blerja e re në vitin 2020 i kushtoi qeverisë 1.2 miliardë dollarë për të ofruar tetë nga modelet e reja dhe porositë po rriten në vitet e ardhshme (12 avionë „F-15EX“ u kërkuan në buxhetin e 2021). Forcat Ajrore njoftuan planet për të zëvendësuar variantet më të vjetra në Gardën Kombëtare Ajrore në Florida dhe Oregon me platformën e re „F-15EX“. Kontrata me „Boeing“ parashikonte: projektimin, zhvillimin, integrimin, prodhimin, testimin, verifikimin, certifikimin, dorëzimin, mirëmbajtjen dhe modifikimin e avionëve „F-15EX“, duke përfshirë pjesë këmbimi, pajisje mbështetëse, materiale trajnimi, të dhëna teknike dhe mbështetje teknike. Platforma kërkonte trajnim minimal të tranzicionit ose fuqi punëtore shtesë me pak ose

Avioni „F-15EX Eagle II“ është një zëvendësim i shkëlqyeshëm për variantet „F-15C/D“, me ngarkesën më të mirë në klasë, rreze të qëndrueshme dhe shpejtësi. Gjithashtu, ky avion është mënyra reale më e përballeshme për të rifreskuar kapacitetin duke përditësuar aftësitë e ofruara nga flotat e vjetëruara „F-15C/D“

aspak ndryshime në infrastrukturë, duke siguruar shpërndarje të qetë të misionit. Avionët, pas dorëzimit të tyre në bazat që aktualisht operojnë „F-15“, pritet të kalojnë në platformën e re „F-15EX Eagle II“ brenda disa muajsh në vend të disa viteve.

Nëse shikoni inventarin e Forcave Ajrore të SHBA-së, mund të shihni se aktualisht ka rreth 235 „F-15C/D“ të vjetra që janë planifikuar të çmontohen ose të përmirësohen. Në vend që të shpenzonin para për to, Forcat Ajrore thjesht vendosën t'i siguronin vetes modele më të reja. Në këtë drejtim, ata vendosën për „F-15EX“ për të ruajtur madhësinë e flotës, pasi prodhimi i „F-22“ ka përfunduar, „F-35“ është vonuar me vite dhe „F-15C“ të tij janë të vjetëruara. Ndërkohë, kompania „Boeing“ vazhdoi të shesë versione të ndryshme, pra modele më të reja të avionit, në vende si Kuvajti dhe Koreja e Jugut, dhe ish-in këto shitje jashtë vendit dhe zhvillimi i përmirësimeve të reja që mbështetën programin për „F-15“.

Karakteristikat dhe zhvillimi

Avioni „F-15EX“ bëri fluturimin e tij të parë në shkurt 2021, dhe F-15EX i parë iu dorëzua Forcave Ajrore në Mars 2021 (transferuar në bazën e Forcave Ajrore të Floridës për testime të mëtejshme). Gjatë muajit prill të vitit 2021, u bë e ditur emri zyrtar i avionit të njohur si „Eagle II“. Në të njëjtin vit, Forcat Ajrore morën porosi për një total prej 144 avionësh „F-15EX“, por numri u reduktua më tej në rreth 80 njësi. Për ata që pyesin pse Forcat Ajrore do të vendosin të blejnë një version të përmirësuar të një luftëtari më të vjetër, në vend të luftëtarëve modernë stealth si „F-35“ (Lockheed Martin-F-35 Lightning II), përgjigja është se avioni „F-15EX“ do t'a zëvendësojë konceptin e vjetër të „F-15C/D“ i cili pritet të dektivizohet. Luftëtarët e sotëm kanë një kornizë dhe konstrukcion më të fortë ajri (strukturë e rishikuar me një jetëgjatësi prej 20,000 orësh), procesorë më të fuqishëm dhe sisteme të avancuara të kontrollit të fluturimit. Edhe pse „F-15“ u shfaq për

herë të parë në mesin e viteve 1970, aeroplanët e sotëm "F-15EX" janë shumë më të avancuar se ato të dorëzuara për herë të parë në Forcën Ajrore në vitin 1974. Risia për "F-15EX" është instalimi i radarëve të avancuar dhe nënsistemeve të tjera, të cilat avionët e vendeve të tjera nuk i marrin. Avioni i ri do të ketë një kompjuter dukshëm më të fuqishëm për integrimin dhe realizimin e misionit, ekrane të reja në kabinë, një shtyllë dixhitale, kërkim dhe gjurmim infra të kuqe, si dhe një sistem të ri për luftën elektronike dhe identifikimin e kërcënimeve. Dallimi më domethënës midis "F-15EX Eagle II" dhe "McDonnell Douglas F-15 Eagle" i trashëguar qëndron në arkitekturën e tij Open Mission Systems. Kjo arkitekturë do të mundësojë futjen e shpejtë të teknologjive më të fundit për avionët. Avioni do të ketë aftësi të avancuara softuerike dhe përmirësimi i vazhdueshëm i sistemeve dhe mënyra se si ato ndajnë të dhënat nëpër Forcat e Përbashkëta është kritike për neutralizimin e kërcënimeve të avancuara. Një tipar kryesor i platformës F-15EX është aftësia e saj për të inkorporuar me shpejtësi teknologjitë e ardhshme dhe arkitektura e saj e hapur do të ndryshojë mënyrën se si Forcat Ajrore futin aplikacionet dhe aftësitë e ardhshme. Avioni, në ndërtimin e tij, përfshin pothuajse 4.8 kilometra kablo të dhënash me shpejtësi të lartë. Ka një arsye të mirë pse forcat e tjera ajrore në mbarë botën ende fluturojnë "F-15", dhe përgjigja është shumë e qartë dhe e thjeshtë: ata kurrë nuk kanë humbur një luftë. Në skenarin e pamundur të analizuar, në rast se një pilot armik

fluturon me të njëjtin "F-15", nuk ka nevojë për t'u shqetësuar, sepse versioni amerikan i "F-15" është i ndryshëm nga ai i shitur në vende të tjera. Përmirësimi i avionit "F-15" gjithashtu nuk do të ndryshojë strategjinë operacionale, pasi kjo platformë e vjetër e avionëve duhet të plotësojë "F-35 Joint Strike Fighter" në zbatimin e detyrave. Aktualisht, "F-35" i teknologjisë së fundit depërton në hapësirën ajrore të armikut për të identifikuar objektivat, për të analizuar mjedisin luftarak me teknologji superiore të fshehtë, duke përfshirë sensorë dhe për të mbajtur armë në një magazinë të brendshme për shkak të padukshmërisë

së tij nga radarët. E thënë thjesht, "F-35" sheh armikun që vjen, ndërsa "F-15" e rrëzon atë. Në të kundërt, çdo "F-15EX" mund të mbajë gati 13,300 kilogramë armë (ajër-ajër dhe ajër-tokë), dhe "F-35" mund të mbajë vetëm 2,600 kilogramë. Shtimi i një ulëseje të dytë në "F-35" është kompleks dhe i kushtueshëm, veçanërisht për të ruajtur profilin e tij të fshehtë, si dhe për të siguruar rreze dhe ngarkesë më të madhe. Në atë rast roli dhe epërsia e "F-35" mund të plotësohet në kombinim me avionë luftarakë dhe bombardues.

Dragan Pavlovski

„Marauder Mark 2” - automjeti i blinduar nga Afrika e Jugut

Automjeti „Marauder Mark 2” u prezantua në gusht të vitit 2022. „Marauder Mark 2” mund të strehojë dy persona në kabinën e përparme dhe deri në tetë ushtarë të pajisur plotësisht në pjesën e pasme. Ai përmban përmirësime të shumta si ergonomia e përmirësuar e shoferit, përshtatshmëria universale e trupit, si dhe aftësia e përmirësuar e ekuipazhit, rehatia dhe performanca e automjetit. Dizajni i ridizajnuar përfshin module të këmbyeshme të pulit dhe komponentë të timonit. Fleksibiliteti i dizajnit lejon që automjeti të prodhohet në konfigurimin e timonit të majtë ose të djathtë, nga e njëjta byk në të njëjtën linjë prodhimi. Versionet me timonin e majtë mund të shndërrohen në versione me timonin e djathtë dhe anasjelltas brenda dy orëve për të përbushur kërkesat operationale të përdoruesit fundor në fushën e betejës. Ndërfaqja e përmirësuar e operatorit të automjetit pritet gjithashtu të përmirësojë

„Marauder Mark 2” është një automjet i ri i blinduar i përmirësuar i zhvilluar nga Paramount Group, një kompani globale e hapësirës ajrore dhe teknologjisë me bazë në Afrikën e Jugut. Është një evolucion i automjetit të blinduar Marauder të Paramount Group, një automjet jashtëzakonisht i fortë, i gjithanshëm dhe shumë i lëvizshëm që u zbulua për herë të parë në IDEX - Ekspozita e Mbrojtjes - Ndërkombëtare në Abu Dhabi, Emiratet e Bashkuara Arabe, në shkurt të vitit 2007

funksionalitetin e saj në kushte të vështira duke reduktuar lodhjen e shoferit dhe ekuipazhit. Përmirësimet në dizajn dhe karakteristika pritet të ofrojnë avantazhe të rëndësishme për forcat në fushën e betejës dhe në luftën asimetrike. Kompania gjithashtu inkorporoi efikasitetin në procesin e prodhimit për të rritur shpejtësinë e prodhimit dhe shpërndarjen tek konsumatorët. Automjeti i blinduar „Marauder Mark 2” mund të integrohet me sistemet e armëve për të ofruar konfigurime

të ndryshme, të tilla si transportuesit e personelit të blinduar (APC) ose mjetet luftarake të këmbësorisë. Përmirësimet në ndërfaqen e drejtuesit do të ofrojnë performancë të përmirësuar në kinematë e ashpra dhe të largëta të funksionimit. Ai mund të vendoset në misione të tilla si kundër-rebelimi, operationet paqeruajtëse, patrullimi kufitar dhe automjeti i mbrojtjes kombëtare. Automjeti i blinduar mund të përdoret gjithashtu për operatione me rreze të gjatë ose reagim të shpejtë, për

shkak të disponueshmërisë së karburantit shtesë, ujit dhe tankeve të furnizimit luftarak. Mund të funksionojë në kushte ekstreme që variojnë midis -20°C dhe +50°C. Mund të pajiset me pajisje shikimi ditën/natën dhe sensorë shtesë për të mbështetur operacionet gjatë gjithë orës. „Marauder Mark 2“ mund të transportohet duke përdorur platforma të tilla si avioni transportues ushtarak “C130” dhe helikopteri ngritje vertikale me shumë role “Chinook”. “Marauder Mark 2” ofron mbrojtje lider të klasës kundër minave dhe balistike për një ekuipazh prej dy personash në kabinën përpara dhe deri në tetë ushtarë të pajisur plotësisht në pjesën e pasme. Automjeti përmban një pajisje shpërthyesë të improvizuar (IED) dhe një byk monokok me dy shtresa të mbrojtura nga minat me hapësirë të konsiderueshme nga toka, duke i dhënë Marauder-it lëvizshmëri të jashtëzakonshme jashtë rrugës dhe mbrojtje të ekuipazhit. Automjeti është i pajisur gjithashtu me sedilje të projektuara posaçërisht kundër shpërthimit, të cilat parandalojnë dëmtimin nga përshpejtimi ekstrem i një shpërthimi anësor ose një shpërthimi i minës së poshtme. Me këtë përmirësim në mbrojtje, Marauder Mark 2 siguron mbrojtje nga energjia kinetike (KE) në nivelin 3 STANAG. Mund të përballojë deri në 8 kg shpërthim trinitrotoluen (TNT) nën trup dhe 14 kg TNT nën çdo rrotë, ndërkohë që nuk është aty. janë lëndime të ekuipazhit. Hapësira nga toka siguron lëvizshmëri jashtë rrugës dhe rritje të mbrojtjes së ekuipazhit. Automjeti i blinduar me shumë qëllime i mbrojtur nga minat “Marauder” fuqizohet nga një motor turbo dizel me 285 kuaj fuqi, i lidhur me një sistem transmetimi automatik. Automjeti përmban bllokime diferenciale ajri të përparme, të pasme dhe qendrore. Ka një mekanizëm të frenimit të diskut me ajër me sistem ABC – anti lock braking system. Mund të kapërcejë një pengesë ujore me një thellësi deri në 900 mm dhe të kalojë një kanal prej 850 mm. Mund të kapërcejë një pjerrësi anësore prej më shumë se 35% dhe një pjerrësi prej më shumë se 60%. Mund të kapërcejë një pengesë vertikale me një lartësi prej 500 mm. Shpejtësia maksimale e mjetit është rreth 110 km/h. Aftësitë e armëve të automjetit janë shumë fleksibël. Automjeti mund të pajiset me mitralozë të kalibrit të mesëm, si dhe me instalime të tjera armatimi, topa automatikë, platforma mortajash dhe raketahedhës. Kosët e magazinimit, të montuara në

Karakteristikat dhe specifikacionet e përgjithshme:	
Lloji i projektit:	Automjet i blinduar shumëdedikues
Gjatësia	/
Gjerësia	/
Lartësia:	/
Pesha	/
Ngarkesa	4,000 kg
Ekuipazhi	2+8 ushtarë
Autonomia e vargut	700 km
Shpejtësia maksimale në rrugë	110 km/h
Pjesë komerciale në dispozicion	/
Motori 4x4	/
Tejkalimi i pengesës	nga 70 %
Tejkalimi i pengesës anësore	40%
Tejkalimi i pengesave vertikale	0,5 m
Tejkalimi i pengesës ujore	0.9 m
Tejkalimi i hendekut	0.85 m
Motori	Cummins ISBe4-300 или 240 horsepower MAN D0836LOH
PROTECTION-MINE	Double anti-tank mine (14kg TNT) под било кое тркало. Single mine (7kg TNT) под трупот. (STANAG 4569 Level 3a and 3b)
PROTECTION-KE (STANDARD)	7.62x54mm RB 32 API &50cal API Equivalent to STANAG 4569,level III

automjet, do ta lejojë atë të kryejë në mënyrë autonome misione në shkallë të gjerë. Grupacioni „Paramount“ është një kontraktor ushtarak me bazë në Afrikën e Jugut. Kompania e përshkroi këtë automjet si „makina më e pandalshme në botë“. “Marauder” është i fortë dhe i fortë, duke demonstruar shkathtësi të jashtëzakonshme të kryqëzimit. Me lëvizshmëri të shkëlqyer strategjike, Marauder mund të përshkojë të gjitha llojet e terrenit me shpejtësi

mbresëlënëse. Duke mbështetur këtë pretendim, tani ekziston një version „Mark 2“ me akoma më shumë aftësi. Përveç konfigurimit APC, “Paramount” ofron automjetin me shumë qëllime “Marauder” ka konfigurime ambulanca, anti-blindash, mbështetje për këmbësorinë dhe automjete komanduese. Automjeti i tanishëm „Marauder“ përdoret nga forcat e armatosura në Afrikë, në Lindjen e Afërt dhe në Azinë Qendrore dhe Juglindore.

Idriz Idrizoski

Granatahedhësi „GL-06“ 40 mm

Kur bëhet fjalë për mjedise të mbyllura, policia mund të përdorë armë jo-vdekjeprurëse si armë trulllosëse, shkopinj, gaz lotsjellës ose bombola të tjera gazi, të cilat në mënyrë efektive (pak a shumë) mund të dekurajojnë një kundërshtar që të vazhdojë të shkelë ligjin. Problemi fillon kur, për shembull, duhet të frenohet një protestues që hedh gurë ose një koktej molotovi në drejtim të policisë, i cili është jashtë rrezes së armëve jo vdekjeprurëse të lartpërmendura. Përdorimi i armëve të zjarrit me municion të vërtetë nuk është një opsion, pasi është vetëm një përballje e qytetarëve rebelë me zyrtarët e qeverisë. Për ato raste, përveç mjeteve për shpërndarjen e turmës (gaz lotsjellës, topa uji, etj.), policia disponon edhe municion jovdekjeprurës për pushkët me tubë. Ekzistojnë disa lloje municionesh që kanë rreze të ndryshme efektive, energji kinetike dhe konstrukcion të plumbave (përdoren plumba gome dhe topa të madhësive të ndryshme). Megjithatë, municionet jovdekjeprurëse mund të shkaktojnë lëndime serioze. Për më tepër, në situata stresuese dhe në rastin e policëve më pak përvojë, ajo që është e vështirë të imagjinohet, mund të shkaktojë gabime tragjike duke ngarkuar municion të vërtetë. Në operacionet e kontrollit të turmës, mund të përdoren edhe granatahedhës dore me municion jovdekjeprurës me predha të bëra nga lloje të ndryshme plastike.

Agjencitë e zbatimit të ligjit, ndryshe nga forcat ushtarake, gjatë operacioneve për të ruajtur rendin publik, për të kontrolluar turmat ose për të garantuar sigurinë e ngjarjeve, për të eliminuar kërcënimet duhet të sigurojnë që edhe njerëzit që shkelin ligjin të pësojnë lëndime minimale të mundshme, natyrisht, përveç rasteve emergjente. situatat kur eliminimi fizik i sulmuesit është i nevojshëm. Por në shumicën e rasteve, imobilizimi i përkohshëm i tij është i mjaftueshëm. Një punë e tillë kërkon mjete të përshtatshme

Zvicra është e njohur për orët e saj të shkëlqyera, çokollatën e mirë dhe praktikant e saj shumë profesionale bankare. Armët e zjarrit të prodhimit zviceran janë të cilësisë së njëjtë, pa përjashtim. Granatahedhësi “GL06” i kompanisë zvicerane „Brügger & Thomet“ ndoshta lider në platformat e granatahedhësve 40 mm. Granatahedhësja GL-06 e Bit dhe familja e municioneve më pak vdekjeprurëse është teknologjia më e fundit e sistemit më pak vdekjeprurës për zbatimin e ligjit, zbatimin e ligjit dhe operacionet paqeruajtëse. Sistemi garanton të drejtat e njeriut të protestuesve dhe sigurinë e policisë. Kompania “Bit” ofron një gamë të gjerë municionesh 40 mm, duke përfshirë granata goditëse, granata me rreze të zgjeruar, granata për shënjimim e bojës, granata gaz lotsjellës, granata plumbash gome dhe të tjera. Hedhësi i granatave është projektuar nga toka për të qenë i pavarur, i lehtë, i saktë, ergonomik

dhe i shpejtë për të gjuajtur granata më pak vdekjeprurëse. Ndërtimi i tij polimer dhe veshjet e teknologjisë së lartë e bëjnë lëshuesin jo vetëm të qëndrueshëm për kushtet më të vështira, por edhe jashtëzakonisht të lehtë (më shumë se 25% më të lehtë se lëshuesit konkurrues) dhe të rehatshëm për t'u mbajtur, qoftë si armë dytësore apo primare. Hedhësi peshon vetëm 2 kg, duke e bërë atë një nga lëshuesit më të lehtë 40 mm në industri. Dizajni i lejon çdo operatori, djathtas apo mëngjarash, të jetë i sigurt, i shpejtë dhe i saktë në çdo kusht. Granatat “Bit” 40 mm janë precize, të sigurta dhe ekonomike. Ato sigurojnë të drejtat e njeriut të protestuesve dhe sigurinë e përdoruesve. Dizajni përdor predha të lehta, të stabilizuara për energji dhe saktësi optimale. Municionet mund të gjuhen nga çdo gjuajtës 40 mm, por granatahedhësi “GL06” rekomandohet për saktësi optimale. Të gjitha municionet

BIT janë të sigurta për përdorim nga 1 metër deri në 50 metra. Ekziston një përzgjedhje e municioneve me ngarkesa të ndryshme. Ato mund të ngarkohen me gaz lotsjellës, piper djegës, granata inerte ose shënjuese që shpërthejnë në përplasje me objektivin. Maja e butë e shkumës së granatës standarde shpërndan energjinë e goditjes dhe kështu e bën atë shumë të sigurt dhe nuk do të depërtojë në indet e njeriut ose nuk do të thyejë brinjët e njeriut. Granatahedhësja GL06 është një vazhdim i një linje të gjatë të paraardhësve të granatahedhësve 40 mm. Elementet nga granatahedhësit "M79", "M203" dhe "HiK M79" janë të dukshme në dizajnin e "GL06", duke e vendosur atë në gjeneratën e tretë të sistemeve 40 mm. Granatahedhësi "M79" i prodhuar në SHBA ishte granatahedhësi i parë 40 mm që u përdor në mënyrë efektive. Së bashku me granatahedhësin "Heckler & Koch M69", të dy sistemet përfaqësojnë gjeneratën e parë të granatahedhësve 40 mm. Të bëra kryesisht prej çeliku, sistemet e gjeneratës së parë 40 mm prirshin të ishin të rënda, ishin menduar vetëm si armë kryesore dhe përdoreshin ekskluzivisht si njësi të pavarura. Për më tepër, sistemet e gjeneratës së parë nuk mund të montoheshin në armët kryesore.

Granatahedhës të gjeneratës së dytë 40 mm u larguan nga funksionimi si njësi më vete, duke u bërë sisteme të integruara që mund të montoheshin në armët kryesore. Amerikani M203 dhe gjermani HiK M79 janë shembuj të granatahedhësve të gjeneratës së dytë. Lashuesit e gjeneratës së dytë ishin ende të bëra kryesisht prej çeliku dhe alumini, me përfshirjen e plastikës dhe polimereve në pjesët e parëndësishme. Granatahedhës të gjeneratës së tretë 40 mm përfshijnë materiale të reja, duke zëvendësuar çelikut dhe aluminit me polimere dhe plastikë. Për më tepër, disa granatahedhës të gjeneratës së tretë mund të përdoren ose të montuara në armën kryesore ose të përdoren si një njësi e pavarur. Në sistemet e gjeneratës së tretë 40 mm, pamjet optike zakonisht inkorporohen në sistem, duke zëvendësuar pamjet ose sistemet e tjera të synimit. Granatahedhësi "BiT GL06" është një shembull i shkëlqyer i gjeneratës së tretë të sistemeve 40 mm. Granatahedhësi GL06 është menduar si armë dytësore, pasi nuk mund të montohet në armën kryesore. Në këtë drejtim, përdorimi i "GL06" është domosdoshmërisht i kufizuar në funksione dhe misionet specifike. Ndërsa kjo mund të duket si një aspekt negativ i dizajnit, mungesa e pajisjeve të montimit e detyron përdoruesin të mendojë për kërkesat e misionit. Me pajisjet gjithnjë në rritje që mund të montohen në pushkët e betejës, duhet të merret parasysh pesha, kështu që nëse nuk nevojitet një sistem 40 mm, ai nuk duhet të montohet dhe të mbahet në armën kryesore. Ndryshe nga M203

i montuar, GL06 kërkon që përdoruesi të përdorë në mënyrë aktive sistemin si një armë dytësore, duke e detyruar përdoruesin të përcaktojë nëse sistemi 40 mm është i nevojshëm për misionin e synuar. Megjithatë i projektuar si një armë dytësore, GL06 është në gjendje të shërbejë në një sërë rolesh, qoftë si një platformë për municione më pak vdekjeprurëse ose si një armë mbështetëse në një mision luftarak. Granatahedhësi "GL06" u zhvillua në fillim të viteve 2000 nga kompania zvicerane "Brügger & Thomet" për të përbushur kërkesën e tregut për një granatahedhës të lehtë për një rol më pak vdekjeprurës. "GL06" është një granatahedhës i pavarur, i cili është i ngarkuar vetëm me një granatë. Ai bazohet në një kornizë polimer dhe një tub aliazh alumini 280 mm të gjatë që paloset poshtë. Tubi është e përputhshme me pothuajse çdo municion me shpejtësi të ulët 40x46 mm, duke përfshirë ato jo-vdekjeprurëse, si dhe gamën e plotë të municioneve të gjalla. Tipari dallues i GL06 është saktësia e tij, duke e bërë atë një nga granatahedhësit më të saktë të disponueshëm në treg. Në operacionet policore, saktësia dhe efektiviteti janë vërtet të rëndësishme, ndaj objektivi duhet goditur drejtpërdrejt. Sipas kompanisë, nuk duhet të jetë problem të goditni një objektivi me madhësi njerëzore në 50 metra kur përdorni municione standarde dhe deri në 80 metra kur përdorni municion me rreze të gjerë. Kur tubi mbyllet me gjoks, dy dado kyçëse e mbyllin tubin në gjoks. Leva e lëshimit të tytës ndodhet në skajin e përparmë të mbrojtëses së këmbëzës dhe rrotullohet lart për të zhblokuar tytën. Edhe pse kjo

mund të duket e vështirë, mbrojtësi i gjerë i këmbëzës ofron hapësirë të mjaftueshme për përdorim të lehtë me doreza të trasha, pa u ndier përdoruesi i kufizuar brenda mbrojtëses së këmbëzës. Kur zhblokohet, lëshohen dy shufra metalike mbyllëse, duke zhblokuar tubin. Një susta midis tubit dhe fuçisë siguron tension, duke lejuar hapjen e tubit. Susta përshpejton procesin e rimbushjes, kështu që një gjuajtës i stërvitur mirë mund të qëllojë deri në 20 predha në një minutë. Këndi i mbivendosjes së tytës u zgjodh për të siguruar që të gjitha llojet e municioneve mund të përdoren. Hedhësi i granatave ka një montim këmbëz vetëm me veprim të dyfishtë me një levë sigurie të jashtme të vendosur në kornizën sipër dorezës së pistoletës. Përveç kësaj, është e mundur pajisja me një bllokues shtesë që parandalon të shtënat nga armiku pasi ta merrni nga polici. Ka një levë lëshimi të tytës në pjesën e përparme të mbrojtëses së këmbëzës dhe mund të përdoret nga gjuajtës me dorën e djathtë dhe të majtë. Mbrojtësi i këmbëzës është zmadhuar për të lejuar gjuajtjen ndërsa keni veshur doreza të trasha që janë pjesë e një kostumi të plotë për kontrollin e trazirave. Granatahedhësi ka pamje metalike të hapura të rregullueshme. Në përgjigje të nevojave të përdoruesve fundorë, një shina "picantini" është e inkorporuar në pjesën e sipërme të fuçisë, ndërsa tre shina "picantini" janë të vendosura në të majtë, djathtas dhe në fund të stokut. Ndryshe nga sistemet e gjeneratës së mëparshme 40 mm, përdorimi i shinave "picatinny" i lejon përdoruesit të montojë pamjet optike, një montim përpara ose mjete ndriçimi. Aftësia për të montuar një

pamje optike rrit saktësinë ndaj sistemeve të mëparshme 40 mm dhe i jep përdoruesit një pamje më të qartë kur është në betejë ose në një mjedis stresues. Aftësia për të shtuar shitesa i shton vlerë sistemit kur përdoruesi përballet me skenarë dhe turma më pak vdekjeprurëse. Ai gjithashtu lejon përdoruesin përfundimtar të konfigurujë në mënyrë fleksibël "GL06" për misionin e synuar. Arma vjen me një pamje optike „Aimpoint Micro T-1“. Lëshuesi vjen me një material të palosshëm polimer me gjatësi fikse dhe paloset në anën e djathtë për një madhësi kompakte ndërsa është në pozicionin e transportit. Meqenëse stoku i palosur bllokun këmbëzën, "GL06" nuk mund të përdoret me një aksion të palosur. Stoku i palosshëm teleskopik opsional ka një mbështetje shtesë për faqet. Stoku opsional lejon që ai të përdoret ndërsa operatori ka veshur një maskë balistike të fytyrës ose maskë mbrojtëse. Një dorezë e përparme vertikale e vendosur shpejt i siguron operatorit stabilitet kur përdor lëshuesin. Në të dy anët e gjoksit, midis menteshës dhe levës së sigurisë, ka pika ngjitjeje parzmore, ku mund të ngjitet një parzmore. Ai vjen me linjën e vet të municioneve jo-vdekjeprurëse, por ndryshe nga granatahedhës të tjerë, ai mund të gjuajë çdo lloj municionesh vdekjeprurëse ose jovdekjeprurëse 40x46 mm. Ky është një veçori e rëndësishme për shkak të përparimeve të fundit në raundet 40 mm me kamerë të integruar dhe aftësitë e transmetimit të të dhënave, përparimet në raundet me shpejtësi mesatare 40 mm të afta për të arritur 800 metra dhe përparimin në zhvillimin e fishekëve alternative 40x46 mm. Meqenëse operatori nuk e di kurrë detyrën e saktë përpara tij, mbajtja e një sasive të mjaftueshme municioni është vendimtare. Kjo është arsyeja pse "BiT" ofron sisteme të ndryshme mbajtëse municionesh për "GL06". Përveç çantës së këmbës me 5 dhe 11 granata, disponohet edhe një jelek taktik që mund të mbajë deri në 20 granata. BiT ofron gjithashtu një gamë të gjerë municionesh 40 mm,

duke përfshirë SIR (Rumbullakët e Ndikimit të Sigurt) me rreze deri në 85 metra dhe SIR-X (Safe Impact Round) me një rreze të zgjeruar deri në 105 metra. Të dy llojet e granatave përbëhen nga një trup plastik leksan dhe një "plumb" i përbërë nga një bosht polikarbonat dhe një majë e fortë shkurme plastike rreth gjysmës së madhësisë së një top golfi. Ngarkesa për hedhjen e granatës është një raund manovrimi 9 mm që vendoset në pjesën e poshtme të kutisë me një shtypës të veçantë. Municioni mund të jetë potencialisht i rrezikshëm në distanca nën 30 metra. Municioni është i ripërdorshëm, pasi trupat e predhave dhe "plumbat" mund të ripërdoren pas shkrepjes, për sa kohë që nuk dëmtohen. Një rregull i përgjithshëm për të shtënat me SIR dhe SIR-X është të synoni poshtë vijës së shpatullave për të shmangur goditjen e kokës, fytyrës ose qafës, gjë që mund të jetë e rrezikshme. Ekzistojnë gjithashtu granata me ngjyra, gaz lotsjellës ose granata me piper djegës, gaz lotsjellës ose granata me piper djegës, plumba gome, granata trulllosëse dhe tymi balistik, gaz lotsjellës ose granata me piper djegës. Granatahedhësi "GL06" është një sistem i fortë dhe i qëndrueshëm që ka rezultuar të jetë ergonomikisht i thjeshtë dhe i rehatshëm për t'u gjuajtur. Përdorimi i "GL06" është shumë i thjeshtë dhe të gjithë elementët janë të vendosur në mënyrë ergonomike. Lëshuesi është i fortë dhe i lehtë dhe mund të kontrollohet lehtësisht gjatë gjuajtjes. Është gjithashtu një armë shumë e saktë, ndaj goditja e trupit të njeriut në një distancë prej 25 metrash nuk është problem. Para së gjithash, lëshuesi është projektuar për zjarr të drejtpërdrejtë, diapazoni maksimal efektiv është 300 metra, dhe diapazoni i zjarrit të drejtpërdrejtë është 100 deri në 150 metra. Lëshuesi është një armë shtesë, me peshë rreth 2 deri në 2.5 kilogramë (në varësi të konfigurimit), që është deri në 25% më pak se konkurrentët. "GL06" përdoret nga policia dhe ushtritë e disa vendeve.

Aleksandar Stojçevski

AKVIZICION I QËLLIMEVE

Sistemi mod në si

Kur flasim për mbështetje zjarri, nënkuptojmë mbështetjen e njërive të manovrimit nga toka, ajri dhe uji dhe nuk duhet të barazohen me mbështetjen e zjarrit të artillerisë, e cila është vetëm një pjesë e mbështetjes së përbashkët, pra mbështetjes së kombinuar të zjarrit ku njësitë marrin edhe pjesë nga llojet e tjera të ushtrive si Forcat Ajrore dhe Marina. Në veprimet moderne luftarake, një numër i madh objektivash janë të lëvizshëm ose qëndrojnë në një vend për një kohë të shkurtër, gjë që kërkon që të shtënat me artilleri të kryhen pa korrigjim - rregullim zjarri. Rëndësia taktike e gjuajtjes pa korrigjim - rregullim të zjarrit, shihet në veprimin e papritur dhe në kohë mbi objektiv. Kjo në vetvete kërkon përgatitje të plotë të elementeve të qitjes, gjë që kërkon mjete, sisteme dhe municione moderne dhe precize. Informacione të ndryshme në terren dhe sensorë përdoren për të siguruar një pasqyrë të saktë të objektivave, në mënyrë që të mund të shpërndahen zjarre të sakta dhe efektive dhe të racionalizohen si të përdorimit të njerëzve ashtu edhe të përdorimit të aseteve. Sot, pas

DIGJITALIZIMI I MBESHTETJES SË ZJARRIT

KOMANDIM
DHE
MANOVRIM

SINKRONIZIM
I NJËSIVE
ARTILERIKE

Një nga sfidat më të mëdha ka qenë gjithmonë koordinimi i zjarreve dhe mbështetja nga zjarri gjatë operacioneve. Sot sfida është shumë më e madhe, sepse në të gjitha vendet që janë pjesë e kapaciteteve të NATO-s, pavarësisht dokumenteve uniforme që përcaktojnë taktika, teknika dhe procedura të ndryshme, ekzistojnë platforma dhe sisteme të ndryshme për planifikim, koordinim, mbështetje dhe menaxhim të zjarrit dhe menaxhim. trajtimin e zjarreve të kombinuara dhe mbështetjen e kombinuar të zjarrit të operacioneve të përbashkëta të udhëhequra nga NATO

ular dhe i shkallëzuar për dixhitalizim stemin e mbështetjes së zjarrit

shumë kohësh, bota po përballet sërish me konflikte dhe përplasje ushtarake me intensitet të lartë. Konflikti i fundit ushtarak me agresionin ndaj Ukrainës hapi një kapitull të ri në mënyrën simetrike të luftës, ku fjalën kyçe e ka sërish artileria. Për të rritur fluksin e informacionit dhe dixhitalizimin gjatë planifikimit dhe ekzekutimit të çdo lloj aksioni luftarak ose operacioni special, industritë moderne ushtarake po zhvillojnë versione të reja të sistemeve dhe softuerëve për komandimin dhe transmetimin e informacionit, si në nivelin e komandës më të lartë. vende dhe shtabe si dhe më të ulëta vertikalisht, deri në nivelin e një ushtari apo luftëtari. Bazuar në programin francez "ATLAS", korporata "THALES" po zhvillon një projekt të Përbashkët të Mbështetjes së Zjarrit që synon dixhitalizimin e plotë të njësisë artilerie të komponentit tokësor të ushtrisë me një gamë të gjerë misionesh si: inteligjencë, vëzhgim, vendosja e komunikimeve të sigurta dhe komunikimeve dixhitale, përvetësimi i objektivave, komandimi, manovrimi, kundërsulmi dhe logjistika, mbajtja e misioneve të mbështetjes nga zjarri si pjesë kyçe e sistemit. Sistemi gjithashtu

përfshin edhe aftësi të implementuara dixhitale për mbështetje ajrore nga afër – CAS (Close air support), dhe i njejtë është kompatibil me ASCA (Artillery Systems Cooperation Activities). Sistemi i korporatës „THALES“ mund të integrohet në të gjitha llojet e platformave, të të gjitha mjetet, duke i përfshirë edhe hedhësit me tuba të raketave – sistemet MLRS (Multiple Launch Rocket System), të gjithë radarët për marrjen e objektivave dhe anti-bateritë, të gjitha llojet e municioneve “të zgjuara”, të gjitha C4I (command, control, communications, computers and intelligence) sistemet dhe platformat dhe për t'u integruar me të gjitha sistemet e artilerisë aleate. Sistemi gjithëpërfshirës dhe i shkallëzueshëm i kontrollit të zjarrit, FCS (Fire Control System), mund të mbështesë operacionet e njësisë me intensitet të lartë dhe mbështetjen efektive të artilerisë. Sistemi ka aftësinë të mbështesë në mënyrë dixhitale sistemin e komandës, nga niveli i armëve në nivelin e brigadës, falë sistemit të provuar të menaxhimit të fushëbetejës ose BMS (Battle Management System) dhe platforma dhe mjete të qëndrueshme komunikimi.

Pjesë e sistemit janë zgjidhjet e plota për sistemet e përvetësimit të synimeve, të destinuara për vëzhgues përpara ose FO (Forward Observers), Joint Terminal Attack Controller (JTAC), radarë dhe fluturake pa pilot (Unmanned Aerial Vehicle – UAV). Modulariteti i sistemit lejon të integrohen të gjithë elementët ose, në varësi të nevojës, vetëm pjesë dhe elementë të caktuar. Sistemi rrit ndjeshëm ritmin, domethënë shpejtësinë e procesit nga marrja e objektivit deri te trajtimi, domethënë gjuajtja e objektivit. Ka një sistem të integruar të menaxhimit të mjeteve – Integrated Weapon Management System (WMS). Planifikimi automatik i misionit është falë një sistemi komandimi dhe kontrolli shumë të automatizuar dhe aftësive të transmetimit të informacionit. Përmirësimi i saktësisë së zjarrit dhe sigurisë nga zjarri në të gjithë avionët në sistemin e mbështetjes nga zjarri përfshin: mjete të sakta për marrjen e objektivave, mjete superiore për vendimmarrje dhe përzgjedhje zjarri, dhe aftësi të avancuara të llogaritjes balistike. Sistemi gjithashtu integron planet e zjarrit.

Sllavço Kuzmanovski

„Bell P-39 Airacobra“

Prodhuesit e avionëve ushtarakë në atë kohë paraqitën ide konvencionale që nuk ishin të mjaftueshme sipas specifikimeve dhe kërkesave të aviacionit. Përkatësisht, kompania “Bell Aircraft Corporation”, e udhëhequr nga kryeinxhinieri, Robert Woods, ka dorëzuar një aplikacion me një draft të një gjuhëtari novator dhe premtues, i cili në letër plotësonte karakteristikat e kërkuara të aviacionit ushtarak. Dizajni fillestar ishte i njohur si “Bell Model 4”, i cili shpejt i bëri përshtypje anëtarëve të lartë të Forcave Ajrore të SHBA, dhe kështu në tetor 1937, u prodhuan prototipi “XP-39” dhe bashkë me të filluan një gjuhëtar të pazakontë për atë kohë, „Bell P-39 Airacobra“.

„Bell P-39 Airacobra“ ishte një nga avionët brenda Forcave Ajrore të Shteteve të Bashkuara që u eksportua masivisht në Bashkimin Sovjetik. Menjëherë pas fitoreve me zjarr të shpejtë të Gjermanisë në Evropën Perëndimore, në vitin 1941, Hitleri urdhëroi fillimin e Operacionit Barbarossa, që nënkuptonte një sulm ndaj Bashkimit Sovjetik. Në periudhat fillestare të operacionit, ushtria gjermane pushtoi territore me një madhësi prej 100 kilometrash në ditë. Aftësitë mbrojtëse sovjetike ishin të dëshpëruara dhe kishin nevojë urgjente për çdo ndihmë nga

Edhe para fillimit të Luftës së Dytë Botërore, Forcat Ajrore të SHBA-së po kërkonin një gjuhëtar të ri që do të plotësonte specifikat e kërkuara të asaj kohe. Këto specifika, nga Forcat Ajrore të SHBA-ve, nënkuptonin një avion me manovrim shumë të lartë, shikueshmëri të shkëlqyer pilot, fuqi të lartë zjarri, cilësi të jashtëzakonshme ngritjeje dhe uljeje dhe trajtim të mirë në tokë

aleatët. Përveç dërgesave humanitare dhe pajisjeve ushtarake, si xhupa dhe kamionë, udhëheqja ushtarake amerikane vendosi të testonte në terren luftëtarin e ri “P-39 Airacobra” në një mënyrë, me dërgesa shumë të gjera në Bashkimin Sovjetik. Pas integritit të suksesshëm në sistemin e aviacionit Sovjetik, të gjitha mangësitë dhe avantazhet e modelit të avionit u vunë re shpejt. Gjegjësisht, shefi projektues,

Robert Woods, e projektoi avionin me fokus primar në një komponent të specifikimeve të kërkuara – fuqinë e lartë të zjarrit. Ky fokus nënkuptonte armatimin e një topi me kalibër 37 milimetra. Kjo nënkuptonte një pickim të madh, por të mundshëm për kompaninë “Bell”. Zakonisht, armatimi i një kalibri kaq të madh ishte mbresëlënës për një armë me bazë tokësore, si një armë antitank ose një tank. Për të inkorporuar me sukses topin në dizajnin e avionit, motori ishte vendosur pas kabinës, pasi një kombinim tjetër ishte pothuajse i pamundur për shkak të madhësisë, peshës dhe zbrapsjes së topit. Topi ndodhej midis motorit, pilotit dhe helikës, i synuar dhe i pozicionuar për aktivizim përmes helikës. Motori dhe helika lidheshin me një bosht të gjatë, i cili nuk paraqiste asnjë problem në lëvizjen e avionit. Gjegjësisht, hapësira e madhe në zonën e hundës, e shkaktuar nga mungesa e një motori të montuar në mënyrë konvencionale, krijoi një ide të Robert Woods, e cila ishte jashtëzakonisht inovative për kohën. Inxhinieri vendosi që hapësira shtesë në pjesën e hundës së avionit të përdorej për rrotën e përparme të avionit. Kjo risi krijoi avionin e parë me tre rrota, njëra prej të cilave u vendos për herë të parë në hundë. Kjo ishte e padëgjuar dhe e pakuptueshme deri

atëherë, sepse aeroplanët e asaj kohe mbështeteshin në dy rrota kryesore dhe një ndihmëse, të vendosura nën strukturën qendrore në pjesën e bishtit. Dizajni inovativ i "Bell P-39 Aircobra" dhe idetë e inxhinierit Robert Woods shënuan fillimin në aviacionin ushtarak të projektimit të avionëve me një rrotë të përparme, domethënë një biçikletë me tri rrota. Sipas dizajnit të imagjinuar të Robert Woods, motori i „Bell P-39 Aircobra“, „Allison V-1710-17“ u konceptua me një superngarkues turbo që i mundësonte avionit të arrinte një shpejtësi prej 620 kilometrash në orë. Në fillim të luftës, ekzistonin shumë pak avionë që mund të zhvillonin një shpejtësi të tillë. Megjithatë, për arsye të panjohura, Komiteti Këshillimor Kombëtar për Aeronautikën (NACA) studioi avionin dhe vendosi të propozojë një listë modifikimesh për avionët që do të përmirësonin manovrimin tashmë të mirë. Por këto modifikime, të cilat në dukje ishin ndryshime të vogla në kornizën e avionit për të zvogëluar zvarritjen dhe për të përmirësuar rrjedhën e ajrit, përfshinin gjithashtu heqjen e supermbushësit të nevojshëm që ishte komponenti kryesor i performancës së motorit të avionit. Forcat Ajrore të SHBA vendosën të pranojnë këto modifikime, duke besuar se kompania e motorëve "Allison" ishte në gjendje të krijonte një motor me një superngarkues të inkorporuar. E vërteta ishte se "Allison" në atë kohë nuk kishte objektet e fabrikës për të krijuar një motor të tillë. Modifikimet në fakt e rritën peshën e përgjithshme të avionit me 110 kilogramë dhe reduktuan në mënyrë drastike performancën e motorit, duke bërë që „Bell P-39 Aircobra“i papërshtatshëm për përdorim operacional në lartësi të mëdha, pra në lartësi mbi 6080 metra. Përveç arsyeve të tjera rrethuese, kjo është një nga arsyet pse avioni nuk u përdor apo u dërgua për aktivitete operationale në Britaninë e Madhe ku u zhvilluan beteja ajrore në një lartësi mbi 8000 metra. Në hemisferën lindore të Evropës, betejat ajrore midis Forcave Ajrore të Bashkimit Sovjetik dhe Forcave Ajrore të Gjermanisë u zhvilluan në lartësi të ulëta dhe mesatare, të cilat, nga ana tjetër, e bënë avionin një kandidat ideal dhe një kundërshtar serioz të të shkëlqyerit të atëhershëm. Luftëtarët gjermanë. Pilotët sovjetikë shënuan më shumë fitore në "Bell P-39 Aircobra" se çdo avion tjetër i prodhuar dhe furnizuar nga aleatët. Dizajni inovativ dhe dimensional i avionit i shkaktuar nga vendndodhja dhe kalibri i topit, "Bell P-39 Aircobra",

mori një kabinë të pazakontë. Hyrja dhe dalja e pilotit bëhej nga një derë klasike, e zakonshme në kamion, xhip ose makinë. Tubat e shkarkimit nga motori ishin vendosur logjikisht pas kabinës, gjithashtu hapja e destinuar për ftohjen e vajit dhe motori ishte në pjesën e sipërme të strukturës së ajrit, pas kabinës. Radioja ndodhej në një hapësirë relativisht të vogël, pak para fillimit të ndërimit të bishtit. Bateria e avionit dhe rezervuari i oksigjenit ishin vendosur në hundën e kornizës së avionit rreth topit. Armatimi fillestar i avionit përbëhej nga dy mitralozë 12.7 mm, dy mitralozë 7.62 mm dhe armatimi

kryesor i një topi 37 mm. Përderisa dizajni i avionit përparonte, variante të shumta iu nënshtruan eksperimenteve dhe konfigurimeve të ndryshme të armatimit. Gjegjësisht, më i përdoruri ishte ai i armatosur me dy automatikë me kalibër 12.7 milimetra, katër mitralozë me kalibër 7.62 milimetra dhe një top me kalibër 37 milimetra. Një tjetër veçori shumë e mirë e „Bell P-39 Aircobra“ është armatura shtesë që u instalua në pikat vendimtare të avionit, përfshirë kabinën. Avioni kishte një armaturë totale që peshonte 115 kilogramë. Në fazat e hershme të Luftës së Dytë Botërore, avioni ishte

Karakteristikat kryesore të „Bell P-39Q Aircobra“	
Ekupazhi	1
Gjatësia	9,19 metra
Hapja e krahëve	10,36 metra
Lartësia	3,78 metra
Motori	Një motor linear „Allison V-1710-85“ me 12 cilindra dhe me ftohje me anë të fluideve. Motori ka pasur aftësi të zhvillojë 1200 kuaj fuqi në një lartësi prej 2700 metrash.
Shpejtësia maksimale	626 kilometra në orë
Vargu i fluturimit operativ	845 kilometra
Shpejtësia maksimale e fluturimit	11.000 metra
Armatimi	Një top „T9“ (M4) me kalibër prej 37 milimetrave Dy mitralozë „M2 Browning“ me kalibër prej 12.7 milimetrash, të vendosur në konstruksionin bartës ajror Dy mitralozë „M2 Browning“ me kalibër prej 12.7 milimetrash, të vendosur në krahë Mundësi për ngarkesë maksimale deri në 230 kilogramë me kombinim prej bombave apo rezervoarëve të jashtëm të karburantit

i pakrahasueshëm për kohën e tij, veçanërisht në operacionet në lartësi të ulëta. Deri në vitin 1943, gjahëtarët më të mirë që SHBA kishte për të ofruar në skenën e aviacionit ishin „P-40“ и „Bell P-39 Aircobra“.

Variantet

„Bell P-39 Aircobra“ ishte një avion për të cilin punohej intensivisht për përmirësim dhe përmirësim të vazhdueshëm. Ky proces rezultoi në variante dhe nënvariate me shumë qëllime, secili me një rol, disavantazh, por edhe avantazh të veçantë dhe delikat. Më poshtë do të listojmë vetëm disa varietete që u përdorën më shumë nga disa vende në Luftën e Dytë Botërore, por edhe pas përfundimit të saj.

„Bell P-39C Aircobra“

„Bell P-39C“ paraqet variantin fillestar dhe fillestar të prodhimit masiv të këtij avioni. Fluturimi i parë i këtij varianti u realizua në vitin 1941. Armatimi i avionit përbëhej nga një top “T9” me kalibër 37 milimetra, dy mitralozë me kalibër 12.7 milimetra dhe dy mitralozë me kalibër 7.62 milimetra. Varianti C nuk kishte rezervuarë karburanti vetë-vulosës dhe shumë pak forca të blinduara mbrojtëse.

„Bell P-39D Aircobra“

Me paraqitjen e variantit D, i njohur ndryshe edhe si “Bell Model 15”, u trajtuan të gjitha mangësitë e variantit C dhe jo vetëm. Avioni mori tanke karburanti vetë-vulosje dhe forca të blinduara mbrojtëse shtesë në pikat

vendimtare të strukturës së aviacionit, përfshirë kabinën. Ky variant mori një arsenal të shtuar të armatimit. Avioni ishte i pajisur me një top T9 me një kalibër 37 milimetra, dy mitralozë me një kalibër 12.7 milimetra, të vendosura në pjesën e sipërme të strukturës ajrore të hundës dhe katër mitralozë me një kalibër 7.62 milimetra, të vendosura në krahë të avionit.

„Bell P-39N Aircobra“

Ky variant fuqizohej nga një motor “Allison V-1710-85”, i cili kishte kapacitet për të zhvilluar 1325 kuaj fuqi. Avioni u fuqizua gjithashtu nga një helikë me diametër 3.15 metra e krijuar nga kompania “Aeroproducts”. Në prodhimin e mëvonshëm të këtij varianti, avioni mori një helikë më të madhe me diametër 3.53 metra. Të gjitha këto modifikime kontribuan në uljen e kapacitetit të përgjithshëm të karburantit të avionit nga 450 litra në 330 litra. Ky variant rezultoi në prodhimin e 500 shembujve.

„Bell P-39Q Aircobra“

„Bell P-39Q Aircobra“ ishte varianti i fundit që u prodhua në mënyrë aktive gjatë Luftës së Dytë Botërore. Gjegjësisht, ky variant mori veçorinë më të optimizuar nga të gjithë paraardhësit e tij. Shembulli i fundit i këtij varianti u prodhua në gusht 1944. Karakteristikat e „Bell P-39Q Aircobra“ janë dhënë në tabelë.

Dimitar Danevski

Mjet për grumbullimin e të dhënave të intelegjencës

Qendra Shkencore e të Dhënave të Afrikës filloi si një projekt pilot në vitin 2018, duke përdorur mjete speciale të të dhënave që kthenin mijëra raporte të inteligjencës së incidentit ose për të gjetur informacione përkatëse për t'u analizuar nga ushtarët e informacionit për nevojat e komandës së tyre. Kolonel Mark Denton, komandanti i Brigadës së 207-të të Inteligjencës Ushtarake, i tha publikut në takimin vjetor të Shoqatës së Ushtrisë së SHBA-së se ditët e analistëve që hulumtojnë mbi grupe raportesh letre ose krijojnë dorëshkrimet e tyre për të gjurmuar të dhënat kanë mbaruar. Sistemi aktual mund të "konsolidojë lehtësisht 3000 raporte në sekonda," tha Denton. "Ajo që bën është transformimi i kaosit në qartësi," tha gjenerali Todd Wasmund, komandanti i Task Forcës Afrika e Jugut. Denton i tregoi publikut një hartë të kontinentit afrikan, në të cilin pjesë të mëdha ishin të mbuluara me filluska të purpura. Çdo filluskë ishte një raport mbi një 'ngjarje konflikti', të tilla si bomba, trazira ose ngjarje të tjera të rëndësishme në një qytet, shtet, komb ose rajon. Të gjitha zonat e purpura përfaqësojnë kaosin me të cilin duhet të përballë analisti", tha Denton.

Programi i grumbullimit dhe shpërndarjes së të dhënave që ushtria amerikane ka përdorur për pesë vitet e fundit në Afrikë mund të jetë një mjet i dobishëm për analistët e inteligjencës ushtarake

Sistemi i përdorur nga Qendra e të Dhënave merr mjetet e mësimit të makinerive dhe programimit të gjuhës natyrore për të gjetur të dhënat që do t'i nevojiten një analisti dhe i kombinon ato në një raport të lexueshëm që nuk kërkon një programues kompjuteri për ta deshifruar. Shumica e analizave të të dhënave të bëra me dorë është e ndërlikuar, zgjat shumë dhe e bën të vështirë zbulimin e shpejtë të tendencave. Duke përdorur përpunimin e gjuhës natyrore, që i bën kompjuterët të japin informacion në gjuhë të kuptueshme për njeriun në vend të gjuhës së programimit kompjuterik, analistët mund të kategorizojnë tekstin e raportit dhe të përdorin mjete të mësimit të makinerive për të automatizuar procesin. Mjetet gjithashtu lejojnë analistët të krijojnë raporte të vizualizuara, me tabela, grafikë dhe harta. Zhvilluesit dhe shkencëtarët e të dhënave ulen me analistët për të përcaktuar se çfarë pyetjesh mund të bëjë analisti në

lidhje me të dhënat e disponueshme dhe si do të jepet përgjigja. Analisti u tregon shkencëtarëve të dhënat që duhet të dinë dhe shkencëtari përdor programim dhe algoritme për të dërguar të dhënat për përgjigjen. Pasi sistemi të japë përgrumbullimin e të dhënave, përdoruesit mund të japin reagime për ta bërë modelin e mësimit të makinës më të saktë. Përdoruesi do t'i tregojë sistemit se çfarë është e dobishme dhe çfarë jo. Ky hap duhet të ndihmojë në përmirësimin e modeleve me kalimin e kohës, duke i bërë ato më efikase dhe të sakta. Komandantët e degëve të inteligjencës dhe komandat e tjera luftarake po punojnë për të zhvilluar mjete të tyre të mbledhjes dhe analizës së të dhënave. Ideja është të krijohet një lloj sistemi, në mënyrë që të gjitha inteligenca e ushtrisë të jetë e lidhur në të gjithë rajonet. Kjo do t'i lejojë analistët të gjejnë modele ose të shkarkojnë të dhëna për të informuar operacionet në zonën e tyre.

Mr. Zorica Stojkova

Fotografi nga koleksioni i Gjorgji Çaçkirov

Aeromitingje (2)

Çdo luftë ka fillimin dhe fundin e saj. Jetët e humbura dhe ndërtesat e shkatërruara mbeten si dëshmi e heshtur për këtë por edhe një nxitje që ato duhet të rikthehen për të ndërtuar një të ardhme të re, me një përditshmëri të re në kohë paqeje. Në të njëjtën kohë, kujtimet e saj, nën vellon e mendimit “të jesh zgjuar dhe të mos përsëritet”, shtetet krijuan teknologji të reja ushtarake dhe objekte industriale. Aviacioni përfshihet në aktivitete të tilla zhvillimore. Pjesërisht për qëllime civile dhe pjesërisht për qëllime ushtarake. Pra, duke folur kronologjikisht, duket sikur historia po përsëritet. Aeroplanë të rinj, avionë dhe parashuta të reja, një arsenal i ri bombash dhe raketash, mjete të reja të mbrojtjes kundërajrore dhe mbështetje të aviacionit po ndërtohen. Dhe e gjithë kjo duhet të shfaqet sërish para masës. Dhe ku, nëse jo në ngjarje të organizuara të aviacionit, shfaqje apo në aeromitingje. Një nga shfaqjet e para ajrore apo aeromitingjet e organizuara në ish Republikën Popullore të Maqedonisë, pjesë e ish Republikës Popullore

Lufta e Dytë Botërore u ndez në këto zona në periudhën 1941-1945. Është një periudhë në të cilën ajo tregoi gjithë mizorinë e saj, të mishëruar në idetë naziste dhe fashiste, dhe të zbatuar drejtpërdrejt përmes supremacisë së arsenalit ushtarak vrasës. Në një koncept dhe dëshirë kaq të pamëshirshme ushtarake për të nënshtruar dhe shkatërruar shtete dhe popuj, teknika dhe teknologjia ushtarake u zhvilluan me shpejtësinë e zërit. Është një periudhë në të cilën aviacioni ushtarak arriti një lloj kulmi

Federative të Jugosllavisë (më vonë RSFJ), u mbajt në Shkup, gjatë vitit 1950. Në aeroportin e Shkupit, në prani të një numri të madh shtetarësh dhe vizitorësh nga të gjitha anët e republikës sonë të atëhershme, u realizua emisioni ajror, i cili ishte përgatitur për një kohë të gjatë. Dhe, kishte dhe pse! Ai tregoi arritjet më moderne të kohës në fushën e aviacionit civil dhe ushtarak. Aviacioni civil u prezantua përmes aktiviteteve të aeroklubeve dhe fluturimeve të aeroplanit të pasagjerëve të linjës ajrore kombëtare JAT – Transporti ajror Jugosllav, si dhe

avionëve të aeroklubeve, gliderëve dhe parashutave. Në këtë performancë u shfaq aeroplani i tipit Polikarpov-Po-2, i cili tërhoqi një glider “Jastreb”, aftësitë fluturuese dhe akrobatikën e të cilit i demonstroi piloti Slavko Dimitrovski. Grupi i tre aeroplanëve të aeroklubeve maqedonase të tipit “Utva Troika” udhëhoq nga drejtuesi i klubit dhe instruktor i trajnimit të pilotëve Ilija Obočki. Në mënyrë të pashmangshme, në të njëjtin aeromiting u shfaqën avionët dhe aftësitë më të fundit të aviacionit të atëhershëm ushtarak dhe mbrojtjes

kundërajrore. U demonstruan aftësitë akrobatike të avionit "Bicker Jungmann", por theksi u vu në avionët nga industria vendase e aviacionit. Në qiell ishte e mundur të shihej një fluturim grupor i avionit të tipit "Aero-2", aftësitë e avionëve të tipit "Utva" - 213 dhe 214, luftime ajrore të dy avionëve, duke synuar objektivat në ajër dhe në tokësore, si dhe aftësitë e armëve për mbrojtjen ajrore. Zakonisht, fundi i shfaqjes ajrore shënohej nga një ulje e madhe me parashutë, e realizuar nga avioni i tipit "C-47", më vonë i avancuar teknologjikisht dhe i riemërtuar "DC-3". Ky aeromiting edhe një herë "hapi portën qiellore" për demonstrimin e mjeteve ajrore me aplikim të gjerë, në territorin e vendit të atëhershëm dhe në viset tona maqedonase. Ngjarje të tilla mbaheshin pothuajse çdo vit në vijim dhe mbi to u shfaqën vargjet e larta të aviacionit. Në periudhën e viteve pesëdhjetë, vend kryesor i këtyre ngjarjeve ishte aeroporti i Shkupit, por herë pas here ngjarje të tilla organizoheshin edhe në të ashtuquajturat. aeroportet sportive në Shkup, Kumanovë, Manastir, Ohër dhe Shtip.

Fillimi i viteve shtatëdhjetë të shekullit të kaluar u shënuar me një shfaqje të madhe ajrore në hapjen e aeroportit sportiv në Prilep. Në të, përveç pjesëmarrjes standarde të avionëve të aeroklubeve dhe parashutistëve, gjurmën e vet të veçantë la edhe performanca spektakolare e avionit të famshëm reaktiv "Jastreb" të Forcave Ajrore dhe Mbrojtjes Ajrore Jugosllave (PV dhe MA). Duke u nisur nga aeroporti "Petrovec" i Shkupit, ata demonstruan aftësitë fluturuese dhe manovruese të këtyre avionëve para audiencës në aeroportin e Prilepit. Në ekspozitën ajrore në aeroportin

sportiv në Shtip, mbajtur në vitin 1978. me rastin e Mitingut Ajror Jugosllav, një fluturim grupor me katër aeroplanë të tipit "Aero-3", akrobaci me aeroplanin "Zlin 426", aeroplanët "Kurir" dhe më pas aeroplani "Citabria" që tërheq një glider "Blanik". treguar." Pas "shkëputjes" së gliderit nga avioni, me të u demonstruan të gjitha aftësitë e tij akrobatike. Në të njëjtin aeromiting apo shfaqje ajrore u demonstruan edhe aftësitë e helikopterit ushtarak Mi-8. Përfundimi, sipas shabllonit, u krye me uljen e zakonshme me parashutë nga avioni ushtarak "DC-3".

Në këtë mënyrë, nga viti në vit, demonstratat spektakolare të aviacionit dhe shfaqjet ajrore u mbajtën në të gjithë territorin e Maqedonisë. Megjithatë, mendoj se shfaqjet më të mëdha dhe më spektakolare ajrore u zhvilluan në fund të viteve tetëdhjetë. Njëra prej tyre u mbajt në Shkup, në vitin 1987, në aeroportin e sapohapur sportiv në zonën e Stenkovec. Sipas vlerësimeve të organizatorëve, kameramanëve dhe gazetarëve, në këtë shfaqje ajrore kanë qenë të pranishëm rreth 80 mijë vizitorë. Ai përfshinte të gjithë avionët dhe parashutistët e shumtë nga korniza e Unionit të atëhershëm të Aviacionit të Maqedonisë. Sidoqoftë, performanca më spektakolare në të njëjtin shfaqje ajrore ishte shfaqja e mega grupit akrobatik të njohur "Yjet Fluturuese"

(Letece zvezde) nga Forcat Ajrore Jugosllave.

Një vit më vonë, një shfaqje e ngjashme ajrore u mbajt në aeroportin sportiv "Aji Tepe" afër Kumanovës. Dhe në të, si dhe në atë të mëparshmin në Shkup, aeroklubet maqedonase performuan dhe prezantuan aftësitë e tyre. Ata fluturuan në një grup prej katër aeroplanësh të tipit "Utva-75", u demonstruan aftësitë akrobatike të aeroplanit "Zlin" dhe gliderit "Blanik L-13", një numër parashutistësh, modelistësh e një sërë të tjerë. Erveç tyre, Forcat Ajrore demonstruan fluturimet dhe aftësitë e helikopterëve Gazelle dhe Mi-8, si dhe të avionëve reaktivë Hawk dhe Galeb. E këtë herë yjet kryesore ishin "Yjet Fluturues", grupi akrobatik atraktiv.

Të tilla ishin aeromitingjet apo ngjarjet e aviacionit, gjegjësisht shfaqjet ajrore që u mbajtën në disa qytete maqedonase, dhe shënuan periudhën e SR Maqedonisë si pjesë e ish-shtetit federal jugosllav. Këto ishin ngjarje të aviacionit që mbetën të gdhendura në kujtesën personale të individëve pjesëmarrës në to, si dhe në kujtesën kolektive të popullatës maqedonase. Do të dëshmojnë dokumentet arkivore dhe gazetatat e shumta të asaj kohe në të cilat u njoftuan apo u shkruan dhe do të mbeten të regjistruara me hollësi në kronikën e ditarit tim ajror.

Gjorgji Çaçkirov

Muzeu kanadez „Diefbunker“, mbetje e Luftës së Ftohtë

Bunkerit nëntokësor fillon historinë e tij si muze pas demilitarizimit në vitin 1994, kur bunkerit nga Ministria e Mbrojtjes së Kanadasë u mor nga pushteti vendor. Në vitin 1998 u hap zyrtarisht si muze dhe mori emrin e sotëm “Diefbunker” - Muzeu kanadez i Luftës së Ftohtë. Vizita në të në vitin e parë të hapjes ishte 5000 vizitorë dhe ky numër u dyfishua në vitin e ardhshëm, në 2008. Ky numër rritet në 25,000, dhe në vitin 2017 numri i vizitorëve arrin në 88,000 vizitorë në vit. Muzeu është i vendosur në një sipërfaqe prej 9300 m², i ndarë në katër kate, 25 metra nën sipërfaqen e tokës. Çdo kat ka një qëllim të veçantë dhe është i ndarë në disa departamente. Dera dyshe në dukje e zakonshme, e cila shumë vite më parë fshihte një sekret të madh shtetëror, tashmë është hyrja e muzeut. Menjëherë pas hyrjes në brendësi të muzeut në të majtë shfaqet një nga arsyet e ndërtimit të këtij bunkerit - ekspozohet një bombë atomike „MK4“. Më pas shtegu të çon përmes një korridorit të gjatë nën sipërfaqen e tokës. Në fund të korridorit është hyrja në vetë bunkerin. Ky është kati i parë nga gjithsej katër në muze. Ky kat quhet ndryshe edhe “Niveli 400”. Stacioni i parë që u ndesh është stacioni i dekontaminimit nëpër të cilin duhej të kalonin të 565 anëtarët e përzgjedhur që do të qëndronin në

Një tjetër relike nga Lufta e Ftohtë që është përdorur si muze për të na kujtuar se sa afër popullatës së botës iu afrua asgjësimit total. Muzeu ndodhet në afërsi të kryeqytetit të Kanadasë, Otava, në zonën e Krapit. Muzeu i quajtur “Diefenbunker” ose «Bunkerit i Diefenit» mban emrin e kryeministrit të Kanadasë nga periudha e viteve gjashtëdhjetë të shekullit të XX, kur kriza kubane ishte aktuale

bunker. Pas kalimit të këtij seksioni është dyqani i suvenireve të muzeut. Gjatë periudhës së funksionimit të bunkerit, ishte një pozicion ku sigurimi kontrollonte të gjithë ata që hynin nga dera. Më pas vjen departamenti mjekësor ku duhet të bëhet një kontroll shëndetësor për shenja ekspozimi ndaj rrezatimit apo helmim. Në këtë seksion vizitorët mund të shohin farmacinë, zyrat për çdo lloj ndërhyrjeje dhe ekzaminimi, si dhe një sallë operacioni plotësisht funksionale. Në vazhdim të “Niveli 400” në të majtë është një mjedis i përhershëm për metodën e transportit të pajisjeve mjekësore në pjesën tjetër të bunkerëve nëntokësorë në Kanada (rreth 50), në rast të një sulmi bërthamor. Më pas janë dy dhoma kushtuar fillimit të Luftës së Ftohtë në Kanada dhe agentit Igor Gouzenko dhe krizës së raketave Kubane. Përtej korridorit nga korridorit në anën e djathtë është një diorama për praktikën

stomatologjike, dhe në anën e majtë është një shfaqje për pjesëmarrjen e ushtarëve kanadezë në misionet e OKB-së në periudhën 1945-1991. Qendra e komunikimit është ambienti i radhës në të cilin mund të dëgjohen në regjistrim audio përvojat e punonjësve në këtë qendër gjatë përdorimit operacional të bunkerit. Kjo pjesë përfshin edhe dhomën për mirëmbajtjen dhe riparimin e teleprinterëve dhe pajisjeve të tjera të komunikimit. Nepermjet korridorit në “nivelin 400” ose në katin e parë të bunkerit ndodhet edhe dhoma e daljes me detyrim, nese dera e hyrje-daljes ekzistuese është e demtuar. Pranë kësaj dhome është edhe ekspozimi i përhershëm i mënyrës së ndërtimit të bunkerit. Këtu, përveç një numri të madh fotografish dhe informacionesh shoqëruese, gjendet edhe një model i vetë bunkerit, i cili është përdorur nga konstruktorët e ndërtesës. Në tre dhomat e ardhshme më të vogla

vendosen disa modele armatimesh dhe pajisjesh të përdorura nga pjesëtarët e ushtrisë kanadeze gjatë Luftës së Ftohtë. Gjëja tjetër që vizitorët mund të shohin është një dhomë e përhershme e ekspozimit që tregon se si duket një dhomë kontrolli bërthamor në një nga 50 bunkerët nëntokësorë të shpërndarë në të gjithë Kanadanë. Në kontekstin e kësaj, mjedisi i mëposhtëm i kushtohet mënyrës se si qeveria kanadeze gjatë Luftës së Ftohtë i këshilloi ata se si të mbroheshin në shtëpi kundër një sulmi të mundshëm bërthamor. Në këtë mjedis, përveç fletushkave dhe posterave të shfaqura, ekziston edhe një diorama realiste e një strehe bërthamore shtëpiake. Turneu i Nivelit 400 përfundon me një vizitë në ekspozitën e përhershme kushtuar Murit të Berlinit dhe rënies së tij. Në këtë seksion janë ekspozuar disa ekspozita si një pjesë e murit, një uniformë policie gjermanolindore etj. “Niveli 200” ose kati i dytë nëntokësor i muzeut është qendra kryesore ku vendosen elementët më vitalë për funksionimin e një shteti gjatë një sulmi të mundshëm bërthamor. Menjëherë pas hyrjes në këtë nivel, në pesë dhomat e para në anën e majtë shfaqen dhe rregullohen 5 ministri/sektorë përkatës. Në anën e djathtë të korridorit në këtë seksion ndodhet dhoma e operacioneve/luftës, e cila lidhet me qendrën federale të alarmit e cila do të ishte në komunikim të vazhdueshëm me NORAD. Në krah të këtyre dy dhomave është kabinetet, i cili ishte i ngarkuar për të dyfishuar dhe shpërndarë të gjitha vendimet e marra. Në pjesën qendrore të muzeut, vizitorët mund të vizitojnë tre dhomat e parashikuara për kryeministrin e Kanadasë. Pranë ambienteve të saj shihet edhe studioja e Televizionit Kombëtar Kanadez (CBC). Veçanërisht interesante për t’u vizituar është pjesa ku ndodhet sistemi gjysmë automatik i komunikimit, i cili në atë kohë ishte “fjala e fundit në teknologji” dhe një sekret rreptësisht konfidencial. Në “Nivelin 200” ose katin e tretë nën sipërfaqen e tokës, ndodhet dhoma e destinuar për bonifikimin, si dhe hapësira e magazinës për ruajtjen e furnizimeve ushqimore për 30 ditë. Në këtë seksion është ekspozuar edhe mjedisi për mensën. Në nivelin më të ulët dmth. Në thellësinë më të madhe të këtij muzeu/bunkerit, vizitorët mund të vizitojnë kasafortën kryesore, ku në rast nevojë do të ruheshin sasi të caktuara rezervash ari. Në këtë segment mund të shikoni edhe pjesën e makinës, e a.q. pjesa e sistemeve për ruajtjen e funksionimit normal të bunkerit.

Muzeu ka gjithashtu luajtes audio që vizitorët mund t’i përdorin gjatë një turneu të vetë-drejtuar (jo të kuruar) në muze. Shpesh muzeu hap dyert për organizimin e ngjarjeve të ndryshme kulturore, ekspozitave artistike, festimeve të jubileut etj. Muzeu, në dy raste, është përdorur edhe për xhirime. Një tjetër aktivitet interesant që u ofrohet më të rinjve është edhe aktiviteti i quajtur “Kampi i spiunëve”. Është një aktivitet disaditor ku fëmijët përmes lojës dhe argëtimit përpiqen të zotërojnë disa aftësi si maskimi, zgjidhja e enigmave, gjurmimi dhe monitorimi etj. Ky aktivitet kryhet më shpesh gjatë pushimeve shkollore, pra në verë ose në dimër. Dy aktivitete (lojëra) interesante njëorëshe ofrohen për vizitorët e rritur. I pari quhet “Operacioni Sekret”, në të cilin ju dhe 11 vizitorë të tjerë duhet të zbuloni se

ku ndodhet platforma e nisjes dhe të fikni kohëmatësin para se të jetë tepër vonë. E dyta quhet “Radioaktiviteti” dhe në të, pas një rrjedhje të supozuar të materialit radioaktiv, ju, së bashku me njëmbëdhjetë vizitorë të tjerë, duhet ta gjeni dhe të dilni përmes daljes së detyruar. Do t’ju duhen nga një orë e gjysmë deri në tre orë për të vizituar muzeun, në varësi të interesit që do të keni gjatë vizitës. Duke marrë parasysh faktin se muzeu merr pothuajse 75% të financimit nga tarifat e biletave dhe vetëm 25% nga donacionet dhe grantet, është e kuptueshme që edhe çmimet e biletit për hyrje janë të larta. Megjithatë, muzeu „Diefenbunker“ është vend i cili duhet vizituar nga ana e secilit dashamirë të historisë ushtarake.

Zlatko Billazheski

„Përbindëshi me një sy” që u zhyt dhe mbeti nën ujë 60 ditë

Udhëtimi rreth botës i nëndetësës USS Triton u krye nën ujë. Ata përcaktuan shkëmbinjtë e Shën Pjetrit dhe Palit në mes të Oqeanit Atlantik si pikënisje dhe përfundimi. Është një grup interesant prej 15 shkëmbinjsh që ndodhen rreth një e treta e rrugës midis brigjeve të Brazilit dhe Afrikës. Këta shkëmbinj kanë një sipërfaqe prej vetëm 1.5 ha dhe pika më e lartë e tyre është vetëm 17 m e lartë. Nëndetësja “Triton” e arriti këtë qëllim gjatë lundrimit të saj ndërsa ishte nën komandën e kapitenit Edward L. Beach Jr.

Është interesante se nëndetësja “USS Triton” ndoqi kryesisht rrugën e një ekspedite të shekullit të XVI të udhëhequr nga lundërtari portugez Magellan për të qarkulluar rreth botës për herë të parë. Udhëtimi zgjati gjithsej 60 ditë e 21 orë dhe përshkoi 49,491 kilometra (me fillim zyrtar më 24 shkurt, dhe udhëtimi përfundoi më 25 prill). Shpejtësia mesatare e nëndetësës ishte sa 18 nyje (33 km/h). I vetmi dëshmitar i nëndetësës që lundronte në Paqësor ishte një peshkatar 19-vjeçar i quajtur Rufino Baring, i cili e pa atë teksa peshkonte në Gjirin e Magellanit. Ai u mahnit kur pa nga afër periskopin e nëndetësës. Kompania e famshme televizive “National Geographic”, e cila dokumentoi të gjithë udhëtimin, kërkoi peshkatarin e ri dhe e gjeti në ishullin Mactan në Filipine. Peshkatarin raportoi se kishte

Më 25 prill 1960 përfundoi rrethi i parë nënujor i botës.

Kjo përpjekje, e quajtur “Operacioni Sandblast”, u krye nga nëndetësja amerikane USS Triton (SSRN/SSN-586). Në kohën kur u lëshua kjo nëndetëse, ajo ishte nëndetësja bërthamore më e madhe, më e fuqishme dhe më e shtrenjtë në botë me një gjatësi prej 136.4 metrash dhe me një mekanizëm shtytës me fuqi deri në 45.000 kuaj fuqi

parë një “sy të çuditshëm të ndezur” që e shikonte nga deti, duke menduar se ishte një përbindësh deti. Nëndetësja doli në sipërfaqe vetëm një herë gjatë lundrimit, për shkak të evakuimit të një anëtari të sëmurë të ekuipazhit të kryqëzorit USS Macron pranë Montevideo, Uruguai, ndaj ndërhyrja nuk konsiderohet si ndërprerje e rrethnavigimit të parë nënujor të botës.

„USS Triton” ishte një nëndetëse sulmi me radar me energji bërthamore të Marinës së Shteteve të Bashkuara. Ajo ishte e vetmja në klasën e saj dhe e vet-

mja nëndetëse perëndimore e fuqizuar nga dy reaktorë bërthamorë. Triton ishte nëndetësja e dytë dhe anija e katërt e Marinës Amerikane që mori emrin e perëndisë greke Triton. (Nomenklatura është e pazakontë sepse nëndetëset e marinës amerikane në atë kohë shpesh emërtoheshin sipas llojeve të peshqve). Në kohën e vënies në punë të saj në vitin 1959, Triton ishte nëndetësja më e madhe, më e fuqishme dhe më e shtrenjtë e ndërtuar ndonjëherë. Ndërtimi i tij kushtoi rreth 109 milionë dollarë (968 milionë dollarë sot), duke përjashtuar koston e karburantit bërthamor dhe reaktorëve. Misioni i Triton si një nëndetëse radari u vjetërua pas dy vjetësh, kur u prezantua avioni i paralajmërimit të hershëm Grumman WF-2 Tracer me bazë në transportues. Prandaj, në vitin 1962, ajo u shndërrua në një nëndetëse sulmi. Në vitin 1969, kjo nëndetëse ishte nëndetësja e parë bërthamore amerikane që u çaktivizua dhe mbeti e ankoruar në Aneksin St. anijet dhe nëndetëset me energji bërthamore. Më 1 tetor 2007, “USS Triton” u tërhoq në breg në dok të thatë për të filluar procesin e riciklimit. Riciklimi përfundoi më 30 nëntor të vitit 2009. Superstruktura e bykut u shpëtua nga procesi i riciklimit dhe tani është pjesë e Parkut Përkujtimor të Nëndetësëve “USS Triton”, i vendosur në Bulevardin “Benton Harbor” në Richland, Uashington.

Zoran Kostoski

Rezultate të shkëlqyeshme

Në trajnimin e oficerëve rezervë dhe nënoficerëve të OORRMV-së në vitin 2022 janë arritur rezultate të shkëlqyeshme. Ky vlerësim i këtyllë pozitiv është jashtëzakonisht i rëndësishëm, në qoftë se kemi parasysh faktin se i njëjti është arritur në baza vullnetare, që si fakt flet për ndjenjën e lartë të përgjegjësisë dhe motivimit kur kemi të bëjmë me përfitim të njohurive të reja dhe me avancimin e shkathtësive ushtarake, që janë në funksion të fuqizimit të sistemit të mbrojtjes. Mund të themi se rezultatet kanë të bëjnë edhe me sjelljen mjaft të përgjegjshme të NJOK të OORRMV-së, që trajnimin e anëtarëve të kuptojnë si detyrë prioritare. Vlen të përmendet se gjatë përgatitjeve dhe gjatë realizimit të detyrave në këtë fushë, gjithnjë e më tepër zbatohen dhe ndahen përvojat dhe standardet e

Konferencës Ndërkombëtare Ndërlidhëse e Oficerëve Rezervë (CIOR), si dhe bashkëpunimi i suksesshëm me njësitë dhe me komandat e garnizoneve të ARMV-së. Si vërtetim i këtij vlerësimi do të përmendim edhe numra konkret, që janë në kuadër të raportit për vitin 2022. Në qitjet me armë këmbësorie u përfshinë 390 oficerë rezervë dhe nënoficerë, 200 anëtarë të OORRMV-së në marshime fitnes- edukative dhe 530 aktivistë u përfshinë në përmbajtje nga fusha e traditave liridashëse. Regjistrat e xhirimit mbahen rregullisht në xhirime, dhe rezultatet e regjistruara janë kryesisht “të shkëlqyera” dhe “shumë të mira”. Këto përmbajtje praktike monitorohen rregullisht nga përfaqësues

të Ministrisë së Mbrojtjes, Shtabit të Përgjithshëm të ARMV-së, si dhe nga Instituti për paqe, mbrojtje dhe siguri në Fakultetin Filozofik në Shkup. Sipas rikapitullimit të përmbajtjeve të realizuara dhe përmbajtjeve të planifikuara sipas programit për vitin 2022, ishin të angazhuar 1120 pjesëtarë.

Trajnim sipas standardeve të NATO-s

Edukimi dhe trajnimi i oficerëve rezervë dhe nënoficerëve në vitin 2023 do të jetë një nga detyrat bazë të OORRMV-së dhe do të organizohet në bashkëpunim me Ministrinë e Mbrojtjes dhe Shtabin e Përgjithshëm të ARMV-së për forcimin e sistemit të mbrojtjes. Në 15 NJOK do të organizohen tribuna me tema aktuale, në përpunimin e të cilave përveç oficerëve rezervë dhe nënoficerëve do të marrin pjesë edhe subjekte të tjera nga fusha e sistemit të mbrojtjes. “Dolno Orizari” do të mbahet gara tradicionale shtetërore në qitje me pistoletë 7.62 mm, në të cilën do të marrin pjesë 120 oficerë rezervë dhe nënoficerë nga të gjitha NJOK të OORRMV. Në Kërçovë dhe në Veles do të organizohen gjuajtje përgatitore në

rregulloren numër 1, me AP 7,62 mm me pjesëmarrjen e 200 oficerë rezervë dhe nënoficerë. Në rajonin e Tetovës dhe Dellçevit do të organizohen marsha rajonale kondicionale-edukative, në të cilat do të marrin pjesë 200 anëtarë të OORRMV. Të dy marshimet do të jenë në funksion të kontrollit të aftësisë psikofizike të oficerëve rezervë dhe nënoficerëve. Në NJOK do të organizohen dhjetë marshime lokale me elemente të shumta përmbajtësore: Shkup, Tetovë, Dellçevë, Manastir, Ohër, Probishtip, Strumicë, Kërçovë, Demir Hisar dhe Kumanovë. Në fushën e bashkëpunimit ndërkombëtar, përfaqësues

të OORRMV-së do të marrin pjesë në: Kongresin Veror CIOR, takimin e iniciativës GAMMINGER dhe Akademinë e Gjuhës organizuar nga CIOR. Në aktivitetet e planifikuara do të marrin pjesë 1130 oficerë rezervë dhe nënoficerë.

Mbledhje solemne e NJOK të Kumanovës

Më 12 dhjetor u mbajt seanca solemne e Komitetit Ekzekutiv të OORRMV-së Kumanovës me rastin e 70 vjetorit të themelimit të Organizatës (1952 – 2022). Para aktivistëve dhe mysafirëve të pranishëm, fjalime të përshtatshme mbajtën: kryetari i Njesisë organizative komunale Blagojço Iliovski, kryetari i OORRMV-së dr. Goce Georgiev dhe nënkryetari i kësaj organizate, Ljupço Vuksanov. Pas fjalimeve përkatëse, 17 aktivistëve të kësaj organizate komunale iu ndanë

mirënjohje (Stemë Jubilare dhe Mirënjohje) për kontributin e tyre të rëndësishëm në zhvillimin dhe avancimin e punës. Në ceremoni stemë jubilarë iu dorëzuan: Zvonko Veliçkovski, Goran Cvetkovski, Ketii Despotovska, Aleksandar Dodevski dhe Todorçe Cvetkovski, ndërsa 12 aktivistë morën mirënjohje.

Zhivko Trajanovski

100 vjetori i lindjes së heroit kombëtar Kiro Atanasovski-Nalbat

Kiro Atanasovski ka lindur në vitin 1923. në Kavadar. Pas përfundimit të shkollës fillore, kreu tre paralele në shkollën civile. Për shkak të punës paralele në farkëtarin e të atit Krsto, iu desh ta ndërpresë shkollimin. Ai u arrestua për herë të parë në moshën 17-vjeçare, kur tashmë ishte anëtar i LRKJ-së. Ai u miqësua me rininë e përparuar. Më pas u bashkua me Lëvizjen Revolucionare Rinore dhe në vitin 1940 u bë anëtar i LRKJ. Policia i vuri re veprimet e tij, kështu që shpejt u arrestua dhe pas pak u lirua. Ai u bë anëtar i PKJ në pranverën e vitit 1941. Pas fillimit të pushtimit, farkëtaria e të atit i shërbente atij për të mbajtur lidhjet me fshatarët përmes të cilëve shpërndante materialin ilegal. Është pjesëmarrës në LNÇ që nga viti 1941. Në vitin 1942 u bë anëtar i Komitetit Lokal të PKJ-së për Kavadar. Nga vera e vitit 1942 deri në fund të vitit 1943 veprroi si punëtor profesionist i partisë.

Kiro Krstev Atanasovski-Nalbat, i njohur me pseudonimin Strasho, ishte komunist maqedonas, pjesëmarrës në LNÇ. Me dekret të Presidiumit të Kuvendit të FNR të Jugosllavisë më 20.12.1951 u shpall hero kombëtar

Për shkak të suksesit të organizimit të Lëvizjes Nacionalçlirimtare dhe mbajtjes së lidhjeve me çetën partizane të Tikveshit "Dobri Daskalov", në fillim të vitit 1943 u bë anëtar i Komitetit Rajonal të PKJ për Tikveshin. Në fillim të prillit 1944, me urdhër të Partisë Komuniste të Ukrainës, kur ilegalisht u nis për në Kavadar, së bashku me velesianin Dimçe Mirçev, sekretar i Komitetit Qarkor të KPM-së për Kavadar, ai arriti të organizojë një dalje nga qyteti për gjashtëdhjetë luftëtarët e Brigadës së 2-të sulmuese maqedonase. Në mbrëmjen e 7 prillit 1944 policia bullgare rrethoi shtëpinë ku ndodheshin Kiro dhe Dimçe Mirçev. Ata vendosën të mos dorëzoheshin dhe bënë një

rezistencë të fortë, për aq kohë sa kishin municion, deri rreth orës dy të mëngjesit. Pastaj të dy vranë veten. Me dekret të Presidiumit të Kuvendit të FNR të Jugosllavisë, më 20.12.1951. u shpall hero kombëtar i Jugosllavisë. Emrat e heronjve kombëtarë Kiro Atanasovski-Nalbat dhe Dimçe Mirçev janë shkruar me shkronja të arta në historinë e Maqedonisë. Lufta e tyre heroike është një udhërrëfyes i ndritshëm për brezat e tanishëm dhe të ardhshëm. Për nder të tij dhe për nder të heroit kombëtar Dimçe Mirçev u këndua kënga "Dimçe dhe Kiro Nalbat".

Antoanella Dimitrievska

80 vjetori i betejës tek manastiri „Shën Nikolla“ në Petrovec

Mauajt e fundit të vitit 1942 ishin kriza për luftën partizane në Maqedoni dhe për shkak të veprimeve të armikut vdiqën ose u arrestuan shumë luftëtarë që luftuan kundër okupatorit. E tillë është gjendja në rajonin e Prilepit, ku u shkatërruan një numër i madh detashmentesh. Në rajonin e Gabrovnikut më 21 shtator 1942 u formua çeta "Gorçe Petrov" si kompania e parë në çetën partizane "Dimitar Vllahov". Ai ka vepruar në fshat. Dabnica, Desovo, Oreov Dol, Belovodica, Pletvar, Staro Lagovo, Zabrcani, Dupjacani dhe Mazuchishte. Më 19 dhjetor 1942, çeta afër fshatit Prilepec luftoi me ushtrinë dhe policinë bullgare në të cilën u vra hero i kombëtar Kiro Fetak dhe u vranë tetë trima të tjerë nga Prilepi: Borka Spaseski-Vllaçarot, Stevan Bazerkoski-Lanski, Stevan Dimoski-Nishtakot, Dimçe

Mirçeski-Banjarot, Goga Jankuloski-Bedov, Trajçe Najdeski-Sokole, Boshko Josifoski-Korçagin dhe Metodija Boshkoski-Menda. Pas betejës në Prilepec, çeta u shpërbë dhe të mbijetuarit Petko Velkoski, Petar Pepeljugoski dhe Bllagoja Boshkoski treguan për atë që u ndodhi më 19 dhjetor të vitit 1942. Më 19 dhjetor 2022 janë mbushur 80 vjet nga lufta që njësitë partizanë i Prilepit "Gorçe Petrov" e zhvilloi pranë manastirit "Shën Nikolla" afër Prilepit. Në vitin 1972 u ngrit një memorial për nder të të vdekurve si kujtim i përjetshëm i luftëtarëve që dhanë jetën për lirinë e Maqedonisë. Monumenti, i autorit Branko Nikoloski, është në anën e djathtë kur ecni drejt manastirit. Kur

një vizitor arrin në memorial, ai mund të vërejë se janë nëntë figura mermeri që simbolizojnë nëntë partizanët që vdiqën në këtë vend. Përpara figurave është vendosur edhe një pllakë përkujtimore në të cilën shkruhet: "Me vdekjen tuaj heroike më 19 dhjetor 1942 u treguat banditëve bullgare se si luftohet dhe vdiset për lirinë e atdheut", kurse emrat e të vdekurve janë shkruar më poshtë.

Karolina Micevskaa
Zoran Vasilevski

Bashkëpunim ndërushtarak

Anëtarët e Orkestrës Ushtarake të Batalionit të Ndereve nga data 1 deri më 4 dhjetor, si rezultat i bashkëpunimit të shkëlqyer ndërushtarak, morën pjesë në aktivitetet për 110-vjetorin e krijimit të Forcave të Armatosura të Republikës së Shqipërisë. Me pjesëmarrjen në paradën e orkestrave ushtarake përgjatë "Bulevardit Kryesor të Heronjve të Kombit" dhe performancës në skenën e "Pallatit të Kongreseve" në Tiranë, ata pasuruan festën solemne të kësaj date të rëndësishme për Forcat e Armatosura të Republikës së Shqipërisë.

Së bashku me Orkestrën Simfonike, Korin dhe Bandën e Tunxhit të Forcave të Armatosura të Republikës së Shqipërisë, si dhe grupet ushtarake nga Sllovenia, Kroacia, Kosova, Franca, Italia, Britania e Madhe,

Shtetet e Bashkuara të Amerikës dhe Greqia, në skenën e "Pallati i Kongreseve" u mbush me ngjyra të bukura dhe të ndryshme nga shteti dhe flamujt dhe uniformat zyrtare të përfaqësuesve të ushtrive të NATO-s.

Me këtë vizitë në Republikën e Shqipërisë, Orkestra Ushtarake e Armatës vazhdon serinë e koncerteve dhe eventeve të përbashkëta me orkestra të ushtrive aleate të NATO-s.

Kampionati i 14. ushtarak në vrapim kros kantri

Kampionati i 14-të i Armatës në vrapim kros-kantri për këtë vit u mbajt më 2 dhjetor në qendrën e njohur sportive dhe rekreative Hipodrom. Ajo që shënoi këtë ngjarje sportive ishte masiviteti i saj, i cili çdo vit vihet re gjithnjë e më shumë. Një numër i madh i sportdashësve, veçanërisht mbretëresha e sporteve – atletikës, ishin të pranishëm për të shënuar dhe përmbyllur përfundimin e sezonit të garave.

Meshkujt vrapuan 8000 metra, ndërsa femrat 4800 metra në një pistë rrethore të asfaltuar, e cila, ndryshe nga viti i kaluar, ishte modifikuar pjesërisht. Organizimi, siç pritej, ishte në nivele të laktmueshme, sipas të gjitha standardeve dhe protokolleve për një ngjarje kaq solemne sportive, ku edhe një herë u vërtetua dhe u dëshmuar se në radhët e Armatës ka sportistë seriozë.

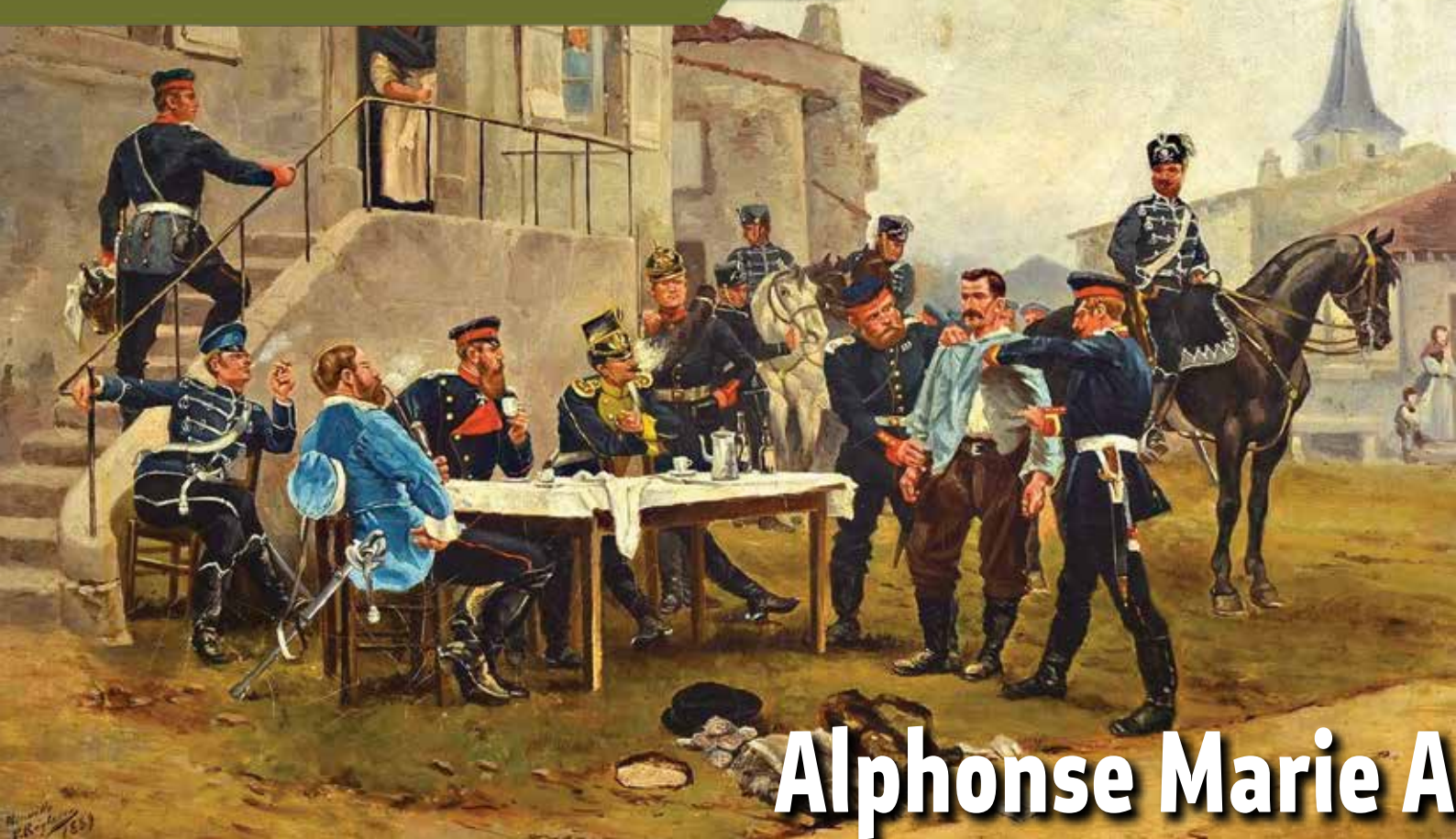
Në konkurrencën e meshkujve fitues doli Pfv.Milos Rançiq nga VP 2990/30, në vendin e dytë Pfv.Trajçe Ilievski nga VP 2733 Veles dhe në vendin e tretë

kapiteni Zhan Tosev nga VP 3562 nga Shkupi. Në garën e femrave fitoren e konfirmoi rreshterja Marija Pelikon nga VP 2803/90 Shkup, vendi i dytë shkoi në posv 1 kl. Irena Lekovska nga VP 8044 Shkup, ndërsa e treta ishte Silvana Veljusliev nga VP 1999 Shkup. Të gjitha rezultatet mund të ndiqen në faqen "Tag timeing Macedonia". Për fituesit në konkurrencën e meshkujve dhe femrave, klasifikimin

individual dhe ekipor, pasuan çmime të përshtatshme. Dhurata adekuate iu ndanë edhe njerëzve nga Armata, të cilët gjatë gjithë këtyre viteve dhanë kontributin dhe shenjën e tyre personale. Urime të gjithë fituesve, si dhe të gjithë pjesëmarrësve të garës, dhe përshëndetje sportive për sfidat e radhës!

Marija Pelikon

Alphonse Marie A

Ilustrues i frëngjishtes Zhgënjimi,

Alphonse Marie Adolphe de Neuville lindi më 31 maj 1835. Ai ishte një piktor akademik francez që studioi nën tutelën e Eugène Delacroix dhe është një nga piktorët më të mirë ushtarakë që arriti të vizualizojë një moment të jetës ushtarake në një mënyrë të re. Temat e tij dramatike dhe intensive patriotike ilustronë episode nga Lufta Franko-Prusiane , Lufta e Krimesë, luftërat Zulu dhe portrete ushtarësh. Shumica e veprave të tij gjenden në Muzeun Hermitage në Shën Petersburg dhe Muzeun Metropolitan të Artit në Nju Jork.

Ai lindi si Alphonse Marie Adolphe de Neuville në një familje të pasur në Saint-Omer, Pas-de-Calais. Pas përfundimit të arsimit fillor në 1856, ai u regjistrua në Shkollën Detare në Lorient, megjithë kundërshtimin e fortë të familjes së tij. Siç ndodh zakonisht me gjërat e pazakonta që i japin formë rrugës së jetës, Alphonse i ri realizon shtysat e tij artistike dhe realizon instinktin e tij artistik pikërisht në Shkollën Detare.

Ashtu si në historitë e jetës së shumicës së artistëve, i riu Alphonse de Neuville u dekurajua dhe u bind të mos ndiqte

artin dhe se i mungonte shpirti dhe talenti artistik (këtë e thanë disa piktorë "të respektuar"). Por pavarësisht kësaj, këmbëngulja e tij ende dha fryt dhe ai u pranua të punonte në studion e François Édouard Picot. Nuk qëndroi gjatë atje. Gjatë asaj periudhe ai tashmë po pikturonte në mënyrë të pavarur dhe pikturoi pikturën e tij të parë individuale "Batalioni i Pestë i Gjuajtësve të Baterisë Gervais (Malakoff)". Në vitin 1860, Neuville pikturoi një seri pikturash me temën e kapjes së Napolit nga Garibaldi, të porositura nga Klubi i Artistëve të Rue de Provence. Në vitin 1861, ai mori pjesë për herë të parë në Sallonin e Parisit ku dërgoi veprën "Ushtarët e Gardës në llogoret e Mamelon Vert" .

Alphonse Marie Adolphe de Neuville prodhoi një seri ilustrimeve të porositura për botimet e Njëzet mijë liga nën det të Zhyll Vernit, porositur nga mentori dhe botuesi Pierre-Gilles Hetzel. Ai gjithashtu bën ilustrimet për "Le Tour du monde" dhe "Historia e Francës" nga François Guizot. Është periudha e tij më e frytshme. Në të njëjtën kohë ai pikturoi një sërë pikturash të shquara: "Sulmi në rrugët e Magenta nga Zouaves

Adolphe de Neuville

Urrëjtja dhe dëshira për hakmarrje

dhe kali i ndritshëm" (1864), "Zouave Sentinel" (1865), "Beteja e San Lorenzo" (1867) dhe "Kalimi i kalorësisë në Chernaya" (1869). Ai përmes këtyre fotove i ofron shikuesit një paraqitje të veçantë piktoreske të atmosferës së jetës ushtarake. Ai arriti kulmin e karrierës së tij të pikturës pas Luftës Franko-Prusiane në vitet 1870-71.

Gjatë asaj periudhe, Franca është e konsumuar nga një dëshirë për revanshizëm, një ndjenjë e thellë hidhërimi, urrejtjeje dhe një kërkesë për hakmarrje ndaj Gjermanisë, veçanërisht për humbjen e Alsas dhe Lorenës. Pikturat që theksonin poshtërimin e humbjes ishin shumë të kërkuara, të tilla si Spiuni nga Alphonse Marie Adolphe de Neuville. Neuville synonte të përshkruante episodet e Luftës Franko-Prusiane në veprat e tij dhe filloi duke paraqitur si „Bivouac before Le Bourget“ (1872). Fama e tij u përhap me shpejtësi dhe porositë e veprave të tij u rritën, dhe aq më tepër me Kasetat e Fundit (1873), ku ai përshkruan një episod që përfshin "Divizionin Blu të Marinsave Franceze", përmes të cilit është e lehtë të shihet ndryshimi i madh. ndërmjet trajtimit

konvencional të subjekteve ushtarake, siç praktikohet nga Horace Verne. "Beteja e hekurudhës" (1874) ishte po aq e suksesshme, e ndjekur nga "Sulmi në shtëpinë në Willerssexel" (1875) dhe "Ura hekurudhore në Styring" (1877).

Në vitin 1878 (por jo në ekspozitën e madhe), piktori ekspozoi "Le Bourget", "Surpriza e agimit", "Dërguesi i përgjuar" dhe një numër i konsiderueshëm vizatimesh të tjera. Ai gjithashtu ekspozoi në Londër, ku prezantoi disa episode të luftës zulu. Është interesante të theksohet se pesëdhjetë mijë njerëz paganin pranimin vetëm për të parë përshypjen e tij të pikturuar në "Mbrojtja e Rorke's Drift" (1880). Për këtë pikturë, Galeria e Arteve e Uellsit të Ri Jugor në Sidnei pagoi një shumë të madhe parash vetëm për ta marrë atë.

Në 1881, Neuville u emërua oficer i Legjionit të Nderit. Gjatë këtyre viteve Neuville punoi me Édouard Detais në një vepër të rëndësishme, por më pak artistike, Panorama e Rezonville. Neuville ndërroi jetë në Paris më 18 maj të vitit 1885.

Mr. Trajçe Çatmov

„Lavirinhi i Panit“

Filmi „Labirinhi i Panit“ tregon tmerret e luftës të parë përmes syve të një vajze Ophelia, e cila gjen një vend të fshehtë në një botë imagjinare në të cilën përbindëshat e historisë ushtarake përshkruhen në një mënyrë unike. Aksioni zhvillohet në Spanjë, pesë vjet pas përfundimit të Luftës Civile. Megjithëse lufta ka përfunduar zyrtarisht, konflikti vazhdon të ziejë gjatë gjithë shekullit tëXX për shkak të regjimit diktatorial të Frankos. Regjisori Guillermo del Toro arrin të ndërthurë me mjeshtëri fantazinë e përrallave me realitetin e përditshmërisë, duke fshirë kufirin mes përbindëshave mitikë dhe atyre realë, atyre që ndjekin Ofelinë. Ajo jeton në dy botë. Në botën e parë, Ophelia është vajza e Carmen, e cila është e sëmurë dhe në fazat e mëvonshme të shtatzënisë. Burri i Carmen (njerku i Ofelias) është një kapiten brutal dhe mizor. Në botën e dytë, Ophelia është vajza e shumëkërkuar, e humbur e

sundimtarit të botës së krimit, e cila dëshiron të kthejë babanë e saj të vërtetë dhe është gati të bëjë gjithçka që Fauni kërkon prej saj. Në fillim të filmit, rrëfimtari tregon legjendën e princshës së nëntokës, e cila ëndërronte botën njerëzore. Një ditë ajo iku nga bota e krimit për të parë dritën e ditës, por drita e verboi dhe fshiu të gjithë kujtesën e mëparshme. Me kalimin e kohës, ajo u sëmur dhe vdiq. Babai i saj, mbreti i botës së krimit, e dinte që shpirti i së bijës do të kthehej, ndonëse ndoshta në një kohë dhe formë tjetër, dhe vendosi ta priste, madje deri në momentin e fundit. Shpirti i vajzës së tij kthehet në formën e Ofelisë, me filmin që tregon të gjitha pengesat me të cilat përballlet Ophelia, e vendosur për të arritur tek babai i saj i vërtetë. Legjenda lë të kuptohet për anën fantastike të filmit, ndërsa në të njëjtën kohë regjisori lidhet me realitetin në të cilin jeton Ophelia. Njëpërmjet realitetit të tij, ne njohim sistemin politik në Spanjë në

periudhën e pasluftës, pas fitores së nacionalistëve dhe luftës guerile që nuk përfundoi me ardhjen e Frankos në pushtet. Të fshehur në malet veriore të Navarrës, një grup i vogël rebelësh të armatosur vazhdojnë të luftojnë kundër regjimit fashist. Ofelia 13 vjeçare, e cila i pëlqejnë përrallat, lëviz me nënën e saj shtatzënë, Carmen, për të jetuar në Navarra me njerkun e saj, i cili është babai i fëmijës që Carmen pret. Ai është një oficer fashist, detyra e të cilit është të pastrojë territorin nga rebelët kundër regjimit të Frankos. Me të mbërritur në mullirin ku janë vendosur ushtarët e drejtuar nga njerku i Ofelisë, ajo sheh një insekt të madh që mendon se është një zanë. Ajo ndjek insektin dhe ai e çon në labirintet pas mullirit. Aty Ofelia takohet me Mercedezin, një shërbëtore e cila përveçse spiune është edhe një ndihmë e madhe për njerëzit në pyll. Ata afrohen shumë, sidomos pas vdekjes së nënës së Ofelisë. Po atë mbrëmje

në dhomën e saj Ophelia sheh përsëri insektin e madh dhe tani ai e çon atë në një rrugë tjetër në labirint. Në labirint ajo takon tani Faunin, i cili e bind se është princesha Moana, e bija e mbretit të botës së krimit dhe për t'u kthyer në mbretërinë e të atit, ajo duhet të kryejë tre detyra para se hëna të mbushet. Ofelia i kryen me sukses dy detyrat e para, por me kompleksitetin e detyrës së tretë, filmi arrin kulmin, sepse Ofelia përballet me një sfidë të madhe. Do të thotë se, ajo duhet të marrë vëllanë e saj të porsalindur dhe ta çojë në labirint. Pavarësisht qetësuesve të fortë në pije, njerku i saj, kapiteni, kur e sheh me të birin, e ndjek të çorientuar nëpër labirint. Gjatë kësaj kohe rebelët sulmojnë me sukses mullirin. Ofelia mbërrin në Faun, e cila i thotë se porta për në botën e krimit dhe rruga për të atin do të hapet vetëm nëse ajo derdh, domethënë ofron gjakun e një qenieje të pafajshme, në rastin e vëllait të saj të porsalindur. Ofelia nuk pranon të lëndojë të vëllanë, edhe me çmimin e mosplotësimin të dëshirës më të madhe, për t'u kthyer te babai i saj i vërtetë, larg mizorisë së njerkut dhe realitetit që e rrethon. Ndërsa merr vendimin, njerku Vidal arrin ta arrijë atë, ia merr fëmijën dhe e qëllon. Në dalje të labirintit, Vidal takohet nga rebelët dhe Mercedes, të cilëve ai përfundimisht ia dorëzon fëmijën e tij: Mercedes shkon në labirint ku ajo gjen Ofelian, duke vdekur. Ofelia që zgjedh të derdhë gjakun e saj në vend të të vëllait, në fakt e sjell atë te babai i saj, pasi kjo është zgjidhja e vërtetë e

detyrës së tretë dhe të fundit. Kështu, nëna e Ofelisë, Carmen, fton vajzën e saj të ulet në fron pranë babait të saj, i cili e ka pritur prej kaq kohësh. Labirinti i Panit është një histori fantastike, një alegori lufte dhe nacionalizmi, e mbushur thellë me mitologji dhe simbole, dhe vizualisht një kryevepër kinematografike. Çdo personazh fantastik shfaqet për një arsye dhe asgjë nuk është e rastësishme. Filmi është i pasur me mesazhe dhe metafora, si për situatën në Spanjë, ashtu edhe për korrupsionin, tradhtinë dhe vuajtjet e jetëve të pafajshme. Surrealja krijon një referencë të madhe për botën reale dhe fitoret e vajzës në fantazi janë

disfata e saj në realitet. Në themel të filmit janë zgjedhjet dhe vendimmarrja, qoftë e mirë apo e keqe, dhe regjisori përpiqet të na paraqesë një filozofi që sado e pashpresë të jetë situata, ka gjithmonë një zgjedhje. Filmi fokusohet në individë të padisiplinuar të bllokuar në një botë ku mbijetojnë vetëm ata që mbajnë kokën ulur: Ophelia rebele, shërbëtorja Mercedes, Doktor Ferrero dhe Fauni. Filmi është një lloj përralle për të rritur, me kostume të bukura dhe aktrim brilant. Filmi me meritë ka fituar çmime të shumta në festivale prestigjioze botërore, duke përfshirë tre Oscar - për grim, për kamerë dhe për skenografi.

Kristina Trajanovska

Regjia: Guillermo Del Toro

Rolet: Ivana Bakero, Sergi Lopez, Maribel Vardu, Dag Johns, Andriana Gill, Alex Angullo, Maono Solo, Cesar Vea, Roger Kasemajor, Federico Lupi, Pablo Adan

Skenari: Guillermo Del Toro

Naracioni: Pablo Adan

Prodhimi: Warner Bros Pictures(Spanjë), Picturehouse(SHBA)

Kinematografia: Guillermo Navaro

Muzika: Javier Navarrete

Montazhi: Bernat Villaplana

Viti: 2006

Gjuha: spanjisht

Vendi: Spanjë, Meksikë, Shtetet e Bashkuara

Kohëzgjatja: 119 minuta

Bukuritë e Parkut K

Mavrova është një park kombëtar në Maqedoninë Perëndimore që zë një sipërfaqe prej 73.088 hektarësh dhe është më i madhi ndër tre parqet kombëtare në Republikën e Maqedonisë së Veriut. U shpall park kombëtar në vitin 1949. Brenda kufijve të parkut janë malet: Korabi, Deshati, degët jugperëndimore të malit të Sharrit, pjesa më e madhe e Bistrës dhe pjesët veriore të Krcinës. Pjesa qendrore e Parkut Kombëtar zë luginën dhe pellgun e lumit Radika. Liqeni i Mavrovës është pjesë e Parkut Kombëtar. Brenda kufijve të Parkut Kombëtar të Mavrovës gjenden më shumë se 52 maja malore me lartësi mbi 2000 m, nga të cilat më të njohurat janë maja e Medenicës në malin Bistra, Velivarit, Sandaktashit etj. Maja e Golem Korabit (2764 m.a.s.l.), e cila është edhe maja

më e lartë në Republikën e Maqedonisë së Veriut, pra edhe pika më e lartë e parkut, ka një rëndësi të veçantë për Parkun Kombëtar të Mavrovës. Pika më e ulët e Parkut Kombëtar të Mavrovës është 600 m mbi nivelin e detit. dhe ndodhet pikërisht në vendin ku Malla Reka derdhet në lumin Radika. Mavrova gjithashtu ka 30 shpella, duke përfshirë shpellën Sharkova dupka afër Rostushës. Mavrova është gjithashtu shtëpia e Lokuvit, liqeni më i ulët akullnajor në Maqedoni. Parkut një bukuri të veçantë i jep kanioni piktoresk i lumit të bukur të Radikës. Grykat e shumta, pjesët e thepisura, shkëmbinjtë e formave të ndryshme dhe ujëvarat e bëjnë relievin e Mavrovës të veçantë. Fshatrat piktoresk zbulojnë peizazhet malore dhe mistikën e kulturës Miao. Ato fshatra janë: Mavrovi Anovi, Mavrova, Leunovo, Nikiforova, Galicnik, Rostushe,

Gari, Jançe, Tresonçe, Bitushe dhe Lazaropole. Një nga destinacionet më prestigjioze për sportet dimërore dhe verore është resorti i Mavrovës. Ky resort është lehtësisht i aksesueshëm, me një larmi të gjerë terreni skish dhe është i përshtatshëm për skiatorët fillestarë, por gjithashtu sfidon skiatorët profesionistë dhe snouboarderët, me akomodim dhe shërbime cilësore. Kur bora shkrihet, fushat e skive shndërrohen në shtigje të gjata dhe të përsosura për ecje dhe çiklizëm malor, dhe fshati ofron lehtësitë e tij për akomodim dhe qëndrim gjatë gjithë verës. Ky destinacion është i përsosur si për periudhën e verës ashtu edhe për atë të dimrit.

Kristina Ilievska

ombëtar të Mavrovës

